

**T. C.
BURSA ULUDAĞ
ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL
BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI**

**ROMANİZASYON
POLİTİKASI
KAPSAMINDA KREMNA
SİKKELERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CEREN AŞİR

BURSA - 2021

**T. C.
BURSA ULUDAĞ
ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL
BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI**

**ROMANİZASYON
POLİTİKASI
KAPSAMINDA KREMNA
SİKKELERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ceren AŞİR

<https://orcid.org/0000-0002-4359-0077>

Danışman

Prof. Dr. Derya ŞAHİN

BURSA – 2021

ÖZ

Yazar Adı ve Soyadı: Ceren Aşır

Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ana Bilim Dalı : Arkeoloji

Bilim Dalı : Arkeoloji

Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi

Sayfa Sayısı : XIII + 123

Mezuniyet Tarihi : / / 20.....

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Derya Şahin

ROMANİZASYON POLİTİKASI KAPSAMINDA KREMNA SİKKELERİ

Roma'nın siyasi hakimiyetine giren bütün bölgelerde olduğu gibi Küçük Asya topraklarındaki Pisidia Bölgesi'nin kentlerinde de Romalı yöneticiler tarafından sistemli bir romanizasyon politikası sürdürülmüştür. Bu kapsamda belli niteliklere sahip olan kentler Roma kolonisi olarak ilan edilmişlerdir. Pisidia Bölgesi'ne dahil olan Kremna da bu kentlerden biridir.

Romanizasyon politikası, imparatorluk topraklarında ortak bir kültür ve bilinç oluşturma gayesi ile siyasi, sosyal, dini ve kültürel pek çok alanda değişimlere yol açmıştır. Romalı yöneticiler egemenlikleri altındaki topraklarda hakimiyetlerini güçlendirmek ve kalıcı hale getirmek için çeşitli propaganda unsurları kullanmışlardır. Bu unsurlardan biri de sikkelerdir. Bu küçük oval nesnelere para olarak karşıladıkları değerini yanı sıra aynı zamanda üzerlerine darp edilen betimlerle de topluma ulaşmak için kullanılan bir propaganda aracı haline gelmişlerdir. Bu kullanımın anlaşılabilmesi amacıyla Romanizasyon politikası kapsamında Kremna sikkeleri değerlendirilmiştir. Çalışmada öncelikle; Kremna'nın konumu ve tarihi, Kremna ile ilgili çalışmalar, Kremna halkı, kentin Romanizasyonu ve Akültürasyon süreci bölümlerine yer verilmiştir. Daha sonra, Kremna sikkeleri Roma koloni tipleri, imparatorlukla ilişkili tipler, mitolojik tipler ve kentle ilgili diğer tipler olarak dört ana başlık altında incelenmiştir.

Zengin bir yerel kültüre ve yoğun bir etnik çeşitliliğe sahip olan Kremna'nın sikkeleri üzerinde, tercih edilen tiplerin, çeşitli propaganda stratejileri kullanılarak, sistemli bir Romanizasyon politikasına hizmet ettiği anlaşılmıştır. Roma tüm bu faaliyetleri ile sınırları içerisinde bulunan pek çok etnik çeşitliliği yalnızca baskıcı siyasi ve askeri otoritelerle değil, aynı zamanda etkili siyasi stratejilerle de bir arada tutabilmiştir. Roma, izlediği bu stratejiler sayesinde egemenliği altındaki pek çok bölgede bütünlük yönünde bir Akültürasyon süreci yaşanmasını sağlayarak oldukça geniş bir coğrafyada uzun yıllar güçlü bir şekilde hakimiyetini koruyabilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Akültürasyon, Romanizasyon, Pisidia, Kremna'nın Tarihi, Kremna'da Romanizasyon, Kremna Sikkeleri.

ABSTRACT

Name and Surname : Ceren Aşır
University : Bursa Uludağ Üniversitesi
Institution : Institute of Social Sciences
Field : Archaeology
Branch : Archaeology
Degree Awarded : Master
Page Number : XIII + 123
Degree Date : / / 20.....
Supervisor : Prof. Dr. Derya Şahin

CREMNA COINS UNDER ROMANIZATION POLICY

A systematic romanization policy was adopted by the Roman rulers in the cities of Pisidia in Asia Minor, as in all regions that were under the political domination of Rome. In this context, cities with certain qualities were declared Roman colonies. Cremna in Pisidia Region was one of these cities.

Romanization policy has led to changes in many political, social, religious, and cultural areas with the purpose of creating a common culture and consciousness in all the lands of the empire. Roman rulers used various propaganda elements to strengthen and maintain their rule in the lands under their domination. One of these elements is coins. These small oval objects, in addition to their value as money, have also become a propaganda tool used to reach the society with the depictions they feature. In order to understand how they were used in this way, Cremna coins have been evaluated under the Romanization policy. In the study, first the location and history of Cremna, the research on Cremna, the people of Cremna, Romanization of the city, and the acculturation process have been discussed. Then, Cremna coins have been examined under four main headings: Roman colony types, types associated with the empire, mythological types, other types related to the city.

Having a rich local culture and an intense ethnic diversity, it was understood that the preferred types on the coins of Cremna served as a systematic Romanization policy through various propaganda strategies. With all these activities, Rome was able to keep the large ethnic diversity within its borders together, not only with repressive political and military authorities, but also with effective political strategies. With these strategies, Rome has been able to maintain dominance on a very wide area for many years by pursuing an Acculturation process towards integration in many regions under its rule.

Keywords: Acculturation, Romanization, Pisidia, History of Cremna, Romanization in Cremna, Cremna Coins.

ÖNSÖZ

İlk olarak yüksek lisans tez danışmanım Prof. Dr. Derya Şahin'e ve Prof. Dr. Fikret Özcan'a çok teşekkür ederim.

Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi çalışanlarına ve tez konusu araştırırken Kremna Kenti'nin sikkelerine yönelmemi sağlayan, Remziye Boyraz'a teşekkürü bir borç bilirim. Lisans Dönemi'nin Erasmus sürecinde tanıştığım ve Uludağ Üniversitesi'ni tercih etmemde etkisi olan, Arş. Gör. Dr. Ali Altın'a ders aşamasından itibaren kütüphane çalışmalarım da yardımcı olan, Arş. Gör. Nur Deniz Ünsal'a ve Arş. Gör. Gonca Gülsefa'ya teşekkür ederim.

Çalıştığım şirkette izin almam konusunda ve her türlü sorunumda yardımcı olan, Ilgaz Yıldızlar'a ve onun nezdinde Pegasus Havayolları'na çok teşekkür ederim. Tez sürecinde çalışmalarım konusunda, beni teşvik eden sevgili arkadaşlarım; Şengül Demirdağ, Madina Abasova, Yasemin Sarı ve Dilara Acar'a çok teşekkür ederim. Bana her zaman inanan ve daima destekleyen canım; anneme, babama ve doğduğu günden itibaren hayatımı güzelleştiren biricik kardeşim Ramazan Aşır'e çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	VI
ÖZ.....	XI
ABSTRACT.....	XII
ÖNSÖZ.....	XIII
İÇİNDEKİLER	XIV
GİRİŞ	1
I. Amaç.....	3
II. Kapsam.....	4
III. Yöntem.....	5
1. KREMNA’NIN KONUMU VE TARİHİ.....	6
1.1.Kentin Konumu.....	6
1.2.Kentin Tarihi.....	7
1.2.1.Hellenistik Dönem	7
1.2.2.Roma İmparatorluk Dönemi	10
2. KREMNA İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR.....	13
2.1.Kentin Keşfi.....	13
2.2.Kentte Gerçekleştirilen Araştırmalar ve Kazılar.....	13
3. KREMNA HALKI- KENTİN ROMANİZASYONU VE AKÜLTÜRASYON SÜRECİ	16
3.1.Kremna Halkı.....	16
3.2.Kentin Romanizasyonu ve Akültürasyon Süreci	18
4. KREMNA SİKKE TİPLERİ	30
4.1.Roma Koloni Tipleri	31
4.1.1.Koloni kurucusu olarak Augustus.....	31
4.1.2.Marsyas	32
4.2.İmparatorlukla İlişkili Tipler.....	34
4.2.1.Dişi kurt ve ikizler/ Lupus sahnesi.....	34
4.2.2.Kartal.....	35
4.2.3.Tokalaşma/ Dexiosis- dextrarum iunctio sahnesi	36
4.2.4.İmparatoriçe ve oğulları.....	37
4.2.5.Quadriga üzerinde imparator	38
4.2.6. Lejyon standartları	39

4.2.7.Roma	39
4.2.8.Genius	40
4.3.Mitolojik Tipler.....	42
4.3.1.Apollon Klarios.....	42
4.3.2. Aesculapius ve Salus.....	43
4.3.3.Bacchus	43
4.3.4.Ceres	44
4.3.5.Diana.....	45
4.3.6.Fortuna	46
4.3.7.Harpocrates	47
4.3.8.İsis	47
4.3.9.Iupiter Capitolinus	48
4.3.10.Leto	49
4.3.11.Mars	50
4.3.12.Mercurius	50
4.3.13.Minerva	51
4.3.14.Nemesis.....	52
4.3.15.Silvanus.....	53
4.3.16.Pluton/ Serapis	53
4.3.17.Üç güzeller.....	55
4.3.18.Venüs	55
4.3.19.Victoria	56
4.3.20.Yerel Mitolojik Tipler.....	58
4.3.20.1.Apollon Propylaia.....	58
4.3.20.2.Ephesos Artemisi	58
4.3.20.3.Kestros	60
4.3.20.4.Mida/ Kybele	61
4.4.Kentle İlgili Diğer Tipler	62
4.4.1.Mimari Tipler.....	62
4.4.1.1.Tapınak	62
4.4.2.Objeler.....	64

4.4.2.1.Ödül kupası	64
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	66
KATALOG	80
KISALTMALAR VE KAYNAKÇA	107
LEVHALAR LİSTESİ	118
LEVHALAR	119
ÖZGEÇMİŞ.....	125

GİRİŞ

İnsanların yerleşik hayata geçmelerinden itibaren üretimin başlamasıyla birlikte ürün fazlasının elden çıkarılması gereksinimi ve çeşitlenen ihtiyaçlar değiş- tokuş sisteminin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ancak bir ürünün yine bir başka ürünle değiştirilmesi anlamına gelen bu sistemde değişimin yapılabilmesi eldeki fazla ürüne ihtiyacı olan bir başkasının bulunmasını gerektirdiğinden, ortak bir değişim aracı olan para düşüncesi ortaya çıkmıştır. İlk zamanlarda para yerine farklı ürünler kullanılmış, fakat bu ürünlerin taşınması ya da bölünmesi sıkıntılara yol açtığından, değerli madenler para olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ancak altın ve gümüş gibi madenler zamanla gerçek değerlerini kaybederek para olarak karşıladıkları değerle ticaretle yer almaya başlamışlar, bunun doğal bir sonucu olarak ise ticaretle farklı metallerde kullanılmaya başlanmıştır.

Sikkeler, bir ödeme aracı olmalarının yanı sıra tarihsel bir belge niteliği de taşımaktadırlar. Sikkeler üzerindeki betimler ve yazıtlardan elde edilen bilgiler sayesinde tarihsel birçok gerçek gün ışığına çıkarılabilmektedir. Sikke buluntuları; arkeolojik, epigrafik ve filolojik bulguların sağladığı bilgilere dayanak oluşturdukları gibi, buldukları kentlerin; ticari ve ekonomik durumlarının aydınlatılmasının yanı sıra siyasi ve sosyal olaylarının aydınlatılmasında da yardımcı olmaktadır. Bu durumda sikkelerin araştırılmasıyla, geçmiş kültür ve uygarlıkların sosyal, siyasi, dinsel yapılarıyla birlikte sikkeleri bastıran yönetici ve toplum hakkında da bilgi sahibi olunabilmektedir. Bu nedenle ticaretin gelişmesiyle birlikte toplumdaki her kesime ulaşabilen bu küçük oval nesnelere darp edilen tasvirlerin, taşıdıkları anlamlar oldukça önemlidir.

Arkaik Dönem’de, Anadolu’da MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan sikkelerin¹, bastırılması zamanla kişilerin tekelden çıkmış ve devlet yöneticilerinin eline geçmiştir, böylece sikke darbı sadece devlet kontrolüne bırakılmıştır. Devlet yöneticilerinin inisiyatifinde gerçekleşen sikke basım işlemi, zamanla sikkeleri topluma ulaşmak için kullanılan bir propaganda aracı haline dönüştürmüştür. Bu kullanım, öncelikle Klasik Dönem Pers sikkelerinde karşımıza çıkar. Sonraları daha çok şehir devleti anlayışı ile kent armalarının simgesel olarak görüldüğü Yunan sikkelerini de etkiler. Helenistik Dönem’de, Büyük İskender ve sonrasındaki mücadele ortamında daha

¹ Tekin 2015: 89.

da belirginleşir. Özellikle sikkeler üzerinde Helenizasyon politikasının bir yansıması olarak ortaya çıkan kültürel ve siyasi etkiler açık olarak görülür.

Roma Cumhuriyeti'nin son yıllarında Romalıların Anadolu topraklarıyla siyasi ilişkileri başlar. Bu ilişkiler Pergamon Kralı III. Attalos'un (MÖ. 138- 133) topraklarını Roma Cumhuriyeti'ne bırakması ile doruğa ulaşır ve MÖ 129 yılında Anadolu'da Asia Eyaleti kurulur². Roma hakimiyetinin Anadolu'da güçlü ve kalıcı olmasına yönelik gerçekleştirilen çalışmalar, Romanizasyon hareketinin ortaya çıkmasına neden olur. Yine bu durum da sikke darplarına etki eder.

² Tekin 2015: 155.

I. Amaç

Sikkelerin yöneticiler tarafından propaganda amaçlı kullanıldığı bugün bilinen bir gerçektir. Ancak bu düşüncenin ortaya çıkışı ve gelişimi uzun bir tarih aralığını kapsamaktadır. Bununla birlikte her dönem ve her kent içinde bazı değişiklikler gösterebilmektedir. Özellikle Helenistik Dönem’de ortaya çıkan, Helenizasyon süreci ile sikke darpları tek düze bir kullanımdan sıyrılarak farklı ikonografiler içeren, özel anlamlar kazanmıştır. Roma hakimiyetinin Anadolu’da etkin olmasıyla, yeni bir sürece girilmiş bununla birlikte Romanizasyon politikası; mimariye, sanata, dine ve kültüre etki etmiştir. Bu durum sikke tipleri üzerinde de etkili olmuştur.

Çalışmada, Romanizasyon politikasının sikke darplarına etkisini araştırmak ve Akültürasyon sürecine katkısını anlamak için etnik kimliği ve stratejik konumu nedeniyle Pisidia Bölgesi’nin beş kolonisinden biri olan Kremna Kenti’nin sikkeleri, değerlendirilecektir. Bu kapsamda darp edilen sikkeler kentin; siyasi, sosyal ve dini yapısıyla, kentteki diğer arkeolojik kalıntılar göz önüne alınarak ikonografik açıdan değerlendirilecektir.

II. Kapsam

Çalışmanın zamansal sınırını konu başlığının da belirttiği üzere, Kremna Kenti'nin Galatia Eyaleti'ne bağlı bir Roma kolonisi olarak ilan edildiği; MÖ 25 ile MS 6 arasındaki bir tarihten³, kent sikkelerinin son olarak darp edildiği Aurelianus Dönemi'ne kadar (MS 270- 275) olan süreç oluşturmaktadır⁴. Ancak sikkeler üzerindeki tasvirlerin ne yönde değiştiğinin anlaşılabilmesi açısından katalog çalışması sonucunda elde edilen Kremna sikkelerinin yanı sıra Pisidia Bölgesi'ndeki sikke darpları da karşılaştırma amacıyla ele alınacaktır.

Sikkeler haricinde kentte ele geçen diğer arkeolojik materyaller ve kentin günümüze ulaşan mimari kalıntıları da yapılan literatür taraması sonucunda, Romanizasyon politikasının ne derece etkili olduğunun anlaşılabilmesi açısından, elde edilen veriler kapsamında değerlendirilecektir.

³Özsait 1985: 134.

⁴Aulock 1979: 37.

III. Yöntem

Çalışmanın çıkış noktasını, Romanizasyon politikası kapsamında sikkelerin propaganda aracı olarak kullanımını oluşturduğu için öncelikle, en çok Roma koloni kenti kurulmuş olan Pisidia Bölgesi sikkeleri ve bölge haricindeki Anadolu’da kurulan diğer Roma koloni kentlerinin sikkeleri hakkında yapılmış ve araştırmamıza destek sağlayabilecek bütün çalışmalarla ilgili kütüphanelerden ve dijital kaynak sağlayan internet sitelerinden bir literatür taraması yapılmıştır. Bunun yanında kütüphanelerden elde edilen sikke katalogları taranarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Araştırmalar sonucunda, Romanizasyon politikası kapsamında, Pisidia Bölgesi’nde bir Roma koloni kenti olan, Kremna’nın sikkeleri hakkında bir çalışma yapılmasına karar verilmiştir. Sikkelerle ilgili olarak bölge ve kent üzerine yapılan diğer çalışmalarda derlenerek araştırmanın sağlıklı sonuçlara ulaşabilmesi açısından değerlendirilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümü, Kremna’nın konumu ve tarihi ile ilgilidir. İkinci bölümde, Kremna Antik Kenti ile ilgili çalışmalar yer almaktadır. Üçüncü bölümde, Kremna halkı, kentin Romanizasyonu ve Akültürasyon süreci konuları üzerinde durulacaktır. Dördüncü bölümde, Kremna sikke tipleri, arka yüz betimlerine göre, Romanizasyon kavramı doğrultusunda sınıflandırılacaktır. Bu bölüm dört alt başlıktan oluşacaktır. Bunlar; Roma koloni tipleri, imparatorlukla ilişkili tipler, mitolojik tipler ve kentle ilgili diğer tiplerdir.

Çalışmanın son bölümünü; değerlendirme ve sonuç kısmı oluşturacaktır. Bu kısımda elde edilen veriler gözden geçirilerek, Romanizasyon politikası kapsamında sikke kullanımını hakkında genel çıkarımlara ulaşılabilecektir.

1. KREMNA’NIN KONUMU VE TARİHİ

1.1. Kentin Konumu

Burdur İli, Bucak İlçesi’ne bağlı Çamlık Beldesi, Hacıbağ Mahallesi’nin hemen doğusuna konumlanan Kremna (Girme/ günümüzde Çamlık Beldesi), Hellence “Κρημνα” “uçurum” anlamına gelmekte olup, bu adlandırmanın kentin topografik yapısıyla birebir örtüştüğü anlaşılmaktadır⁵. Köy, Kestros Vadisi’ne hâkim yüksek bir platonun kenarındadır. Burası hafif çukurluk bir düzlüktür. Solda, güneybatı istikamette bu platodan bir dağ yükselir; sağda ise dağa oranla daha yakında Kremna’nın sarp yamaçlı tahkimatlı yükseltisi vardır⁶. Toros Dağları üzerinde, yaklaşık 1100 metre yükseklikte konumlanmış Kremna’nın küçük bir vadi ile ayrılan batı yakası, yaklaşık 2 metre genişliğinde, 6 metre yüksekliğinde surla korunaklı hale getirilerek kente sarp, ulaşılması güç bir kale görünümü verilmiştir⁷.

Antik yazar Strabon’un Geographika adlı eserinde; Galat Kralı Amyntas’ın (MÖ 39-25) zapt edilemez denilen yerlerin yanında, Kremna’yı da ele geçirdiği aktarılmıştır. Buna ek olarak devam eden pasajda, Kremna’nın Strabon’un yaşadığı dönemde Romalı kolonistler tarafından iskân edildiğini ve Artemidoros isimli antik yazarın, Kremna’yı Pisidia Kentleri arasında saydığını ve adının Selgessos olarak da anıldığını belirtir⁸.

⁵ İnan 1972: 52.

⁶ Lanckoronski 2015: 161.

⁷ Metin 2012: 216.

⁸ Strab. XIII, 66- 67- 68.

1.2. Kentin Tarihi

1.2.1. Helenistik Dönem

Büyük İskender'in Makedonia tahtına geçtikten sonra doğu seferine başladığı tarih olan MÖ 334 yılından, son Helenistik krallık olan Ptolemaios hanedanlığının Actium Savaşı'nda Roma Cumhuriyeti'ne ait birliklere yenilerek tarih sahnesinden çekildikleri, MÖ 30 yılına kadar olan sürece, Hellenistik Dönem adı verilmektedir⁹. Bu süreç aralığında Kremna Kenti hakkında bilinenler oldukça sınırlıdır. Büyük İskender MÖ 333 yılında Lykia, Pamphylia ve Pisidia üzerinden Büyük Phrygia'ya doğru giderken birkaç kenti ele geçirmiş ve komutanlarından Nearkhos'u bu bölgeye satrap olarak bırakmıştır¹⁰. Büyük olasılıkla bu olaydan sonra Kremna'da, Nearkhos'un fethetmesi gereken kentler arasında yer almıştır. Ancak Nearkhos'un yönetimi MÖ 331- 330 yıllarında Hindistan harekâtı nedeniyle çağırılması sonucunda sona ermiştir¹¹. Kaynaklarda MÖ 331- 330 yılından, Büyük İskender'in MÖ 323'te ölümüne kadar olan sürede Pisidia yerleşimlerinden herhangi biri hakkında bir ibareye rastlanmamıştır. Büyük İskender'in rahatsızlığında imparatorluk vekili olarak atadığı Perdikkas ile yandaşları ve ona karşı olanlar yönetim konusunda fikir ayrılığı yaşamışlar bu sebeple toplanan yüksek rütbeli komutanlar ülke topraklarını; Asya ve Avrupa olarak idari iki bölgeye ayırmışlardır. Avrupa'daki toprakların yönetimi Antipatros'a, Asya'daki toprakların yönetimi ise Perdikkas'a bırakılmıştır¹². Perdikkas tarafından yapılan atamalarda Antigonos Monophthalmos'a Büyük Phrygia'nın yönetimi verilmiştir¹³. Özsait, bu dönemde Pisidia Bölgesi'nin, dolayısıyla Kremna'nın da onun hükümranlığında olduğu çıkarımını yapmaktadır¹⁴.

Daha sonra, Diodoros'tan öğrendiğimize göre, Perdikkas'ın isyancı iki Pisidia kentine doğru ilerlediği bilinmektedir. Bu iki şehrin birinde; Larandalıların, diğerinde İsaurluların oturduğundan bahsedilmektedir. Ancak bu kentlerin Kremna ile bir ilgisi bulunmamaktadır. Perdikkas'ın öldürülmesinden sonra, Mısır'daki bazı komutanlar Triparadeisos'da bir toplantı düzenlemişler ve bazı kararlar almışlardır. Ancak yine bu

⁹ Tekin 2015: 125.

¹⁰ Arrian. 2005: III, VI, VI.

¹¹ Arrian. VI, II, III.

¹² Diod. XVIII, III.

¹³ Özsait 1985: 3- 6.

¹⁴ Özsait 1985: 6.

kararlarda da Pisidia Bölgesi'nden söz edilmemektedir. Asya ordularının baş komutanı olan Antigonos, Pisidia'da kendilerine önemli bir destek bulmuş olan Perdikkas'ın kardeşi Alketas ve Attalos'a karşı yürüyüşe geçmiştir. Pisidia Bölgesi'nde gerçekleşen savaşta Alketas yenilmiş ve ordu komutanları altı bin kişilik Pisidialı müttefikleriyle, Termessos'a sığınmıştır. Ancak kentin yaşlıları Antigonos ile gizli bir anlaşma yaparak, kentin gençlerine fark ettirmeden Alketas'ın cesedini Antigonos'a teslim etmişlerdir¹⁵. Kremna'nın yakınında gerçekleşen çarpışmalara rağmen kentin taraf olup olmadığı ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

MÖ 301 yılına gelindiğinde, Phrygia'da bulunan İpsos'ta, Lysimakhos ve Seleukos birlikleri, Antigonos birliklerini yenilgiye uğratmışlardır. Bu mücadeleden sonra Kremna büyük olasılıkla Lykia, Pamphylia ve Pisidia toprakları ile Ptolemaios'un eline geçmiştir¹⁶.

Daha sonra, MÖ 281'de Kurupedion'da meydana gelen savaşta Lysimakhos ve Seleukos birlikleri karşı karşıya gelmişlerdir. Savaş Lysimakhos'un yenilgisi ve ölümü ile sonuçlanmıştır¹⁷. Bu durum sonucunda Kremna'nın da Seleukos Hanedanlığı'na geçmiş olması muhtemeldir.

Sonraki süreç için, Polybios'tan öğrendiğimize göre; MÖ 218'de Selge ile Pednelissos arasında bir savaş söz konusu olmuştur. Selge yirmi bin savaşçı toplayabilecek güçtedir ve birçok Pisidia şehrini müttefik olarak kendisine bağlayarak, Pednelissos şehrini kuşatmıştır¹⁸. Selge'nin güçlü bir hakimiyet politikası izlediği anlaşılmaktadır. Kremna'nın da bu savaşta Selgelileri desteklediği düşünülmektedir.

MÖ 190 yılında gerçekleşen Magnesia Savaşı'nda, Roma birlikleri Antiokhos'u kesin olarak mağlup etmiştir. Antiokhos'un ordusu içerisinde Pisidia, Pamphylia ve Lykia kentlerinden dört bin savaşçı olduğu bildirilmiştir¹⁹. Bu Pisidialı savaşçılar içerisinde olasılıkla Kremnalılar da bulunmaktadır. Savaştan sonra, MÖ 189'da Manlius Vulso Küçük Asya'yı organize etmek amacıyla harekete geçmiştir. Bu harekât Galat seferi

¹⁵ Diod. XVIII, 45- 46.

¹⁶ Özsait 1985: 32.

¹⁷ Niese 1963: 404.

¹⁸ Pol. V, 72.

¹⁹ Liv. XXXVII, 40.

olarak anılmıştır²⁰. Vulso'nun bu seferinde Kremna'ya uğrayıp uğramadığı konusunda bilgi bulunmamaktadır.

MÖ 189/ 188 yılında, Apameia Barışı ile Roma, Antiokhos'a karşı yapılan savaşta elde edilen toprakları müttefikleri olan Rodos ve Bergama'ya bırakmıştır²¹. Roma ittifakına dahil olan Pisidia kentlerinin yanında bağımsızlığını koruyan kentler de bulunmaktadır. Kaynaklarda adının geçmemiş olması nedeniyle, Kremna'nın da bağımsızlığını koruyor olabileceği düşünülmektedir.

Strabon'un da bahsettiği üzere, MÖ 133 yılında Küçük Asya'daki Roma hakimiyeti, Pergamon topraklarının III. Attalos'un vasiyetiyle Roma Cumhuriyeti'ne bırakılması ile başlamıştır²². Bu süreçte Pisidia Bölgesi'nde yer alan Kremna'nın da MÖ 102 yılından, MÖ 36 yılına kadar, Kilikia Eyaleti'ne bağlı kaldığı tahmin edilmektedir²³.

Marcus Antonius bölgede mutlak hakimiyetin sağlanması için MÖ 39'da Amyntas'ın yönetimine Galatia'ya ek olarak, Phrygia Paroreios, Lykaonia, Side, Isauria ve Pisidia'nın da yer aldığı bölgeyi bırakmıştır²⁴. Amyntas, MÖ I. yüzyılda bastırıldığı otonom sikkelerinden de anlaşılacağı üzere, Kremna'yı başkent ilan etmiştir. Bu döneme ait sikkelerdeki artıştan ekonomik bir hareketliliğin varlığı ve ticaretin yoğun olduğu anlaşılmaktadır²⁵.

Strabon, MÖ 39- 25 yılları arasında hüküm süren Galat Kralı Amyntas'ın Pisidia'yı egemenliği altına alışından bahsederken, Kremna'nın zapt edilemez bir kent olduğunu; Galat kralının bu kenti bile aldığını belirtir²⁶.

²⁰ Liv. XXXVII, 8- 4.

²¹ Liv. XXXVIII, 39.

²² Strab. XIII, IV, 2.

²³ Jones 1971: 132.

²⁴ Brandt 1992: 96.

²⁵ Mitchell 1995: 44- 45.

²⁶ Özsait 1985: 134.

1.2.2. Roma İmparatorluk Dönemi

Helenistik Dönem'in sonu kabul edilen ve Octavianus tarafından kazanılan MÖ 31 yılındaki Actium Savaşı'nda, müttefik kabul edildiği için Amyntas'ın topraklarına dokunulmamıştır²⁷. Dolayısıyla Galatia Eyaleti'nin bir parçası olan Kremna da, Amyntas'ın yönetimi altında kalmaya devam etmiştir. Ancak Augustus'un Amyntas'ı bölgede kral olarak bırakmasının temel sebebi, Pisidia ve İsauria bölgelerindeki halkları kontrol altında tutulabilmesini sağlamaktır²⁸. Fakat Amyntas, Pisidia'nın doğusunda yaşayan Homonadlar ile sürdürdüğü mücadelesinde MÖ 25 yılında düştüğü bir pusuda yaşamını yitirir²⁹. Yine bu tarihte Galatia Eyaleti'nde barışı tehdit eden Homonadlar, Quirinus tarafından kesin bir yenilgiye uğratarak tarih sahnesinden tamamen silinmişlerdir³⁰.

Homonadlar Savaşı'ndan sonra imparator Augustus, stratejik konumu göz önüne alınarak seçilen bölgelere koloniler kurulmasını sağlamıştır ve bu kolonilere veteranları yerleştirmiştir. Kurulan bu kolonilerle bölge güvenliğinin sağlanmasının yanı sıra halka, Roma otoritesinin kabul ettirilmesi ve halkın Romalılaştırılması hedeflenmiştir. Bu dönemde, Pisidia Bölgesi'nde kurulan beş koloni kentinden biri olan Kremna'da, MÖ 25 ile MÖ 6 yılları arasında bir tarihte Augustus tarafından "Colonia Iulia Augusta Felix Cremna/ Cremnensium" adıyla kolonileştirilen kentler arasında yerini almıştır³¹. Böylece stratejik konumu açısından önemli bir noktada bulunan kentin güvenliği sağlanarak dağlık Pisidia'nın iç kesimleriyle bağlantıyı sağlayan İmparator Yolu güvence altına alınmıştır. Bu sınırlarla ilgili bir çıkarımda bulunulduğunda yalnızca Kestros Vadisi'nin bir bölümü değil, kentin kuzeyindeki Çanaklı Ovası'nın bir kısmının da Kremna'nın hakimiyeti alanına girdiği söylenebilir. Bunun yanında Kremna'nın kuzeybatısında yer alan Keraitai kenti ile MÖ 1. yüzyılda ortak sikke basmış olması, kentin kuzey yayılımı hakkında bir kanıt oluşturmaktadır³².

²⁷ Özsait 1985: 83.

²⁸ Kaya 2000: 114.

²⁹ Magie 1950: 433- 434.

³⁰ Özsait 1985: 90- 91.

³¹ Özsait 1985: 134.

³² Aulock 1979: 33- 34.

MS 74'te, imparator Vespasianus, Galatia ve Kappadokia eyaletlerini birleştirmiştir³³. Fakat oldukça geniş bir alanı kapsayan bu eyaletin idaresindeki zorluklar nedeniyle imparator Traianus Dönemi'nde, Parth savaşıdan hemen önce MS 107- 113 yıllarında tekrar iki ayrı eyalet haline getirilmiştir³⁴. Bu dönemde Pisidia Bölgesi'ne dahil olan Kremna'da Galatia Eyaleti'ne bağlı durumdadır.

MS 117- 138 yılında Hadrianus Dönemi'nde Galatia Eyaleti yönetimine bir praetor atanmıştır³⁵. Kremna'nın forumu/ bazilikası'nda Hadrianus ve karısı Sabina'nın isimlerinin geçtiği bazı yazıtların bulunması, MS 129'da imparatorun Synnada'dan, Pamphylia'ya geçerken Kremna'yı da ziyaret ettiği şeklinde yorumlanmıştır³⁶.

İmparator Aurelianus (MS 270-275) Dönemi'nde Kremna'da bir kıtlık yaşandığı ve imparator tarafından kente yardımda bulunulduğu bilinmektedir³⁷. Kremna'ya ait bulunan en erken sikkeler, MÖ 1. yüzyıla tarihlenmektedir. Şehirde; Hadrianus'tan (MS 117- 138), Aurelianus'a (MS 270- 275) kadar sikke basılmıştır.

İmparator Probus Dönemi'nde (MS 276-282) Kremna'nın, Isaurialı haydut Lydius tarafından ele geçirildiği bilinmektedir. Zosimus'un anlatımlarından, Lydius'un kent akropolünü kale olarak kullandığı ve uzun zaman Roma'ya karşı direndiği anlaşılmaktadır. Fakat Lydius'un, adamlarının ihanetine uğrayarak öldürülmesi sonucunda kentin tekrar Roma hakimiyetine girdiği belirtilmektedir. Bununla birlikte bu olaydan sonra imparator Probus'un komutanları tarafından, kentteki bazı vatandaşların sürüldüğü ve ordu techizatının kente yerleştirilerek kesin olarak hakimiyet sağlandığı ifade edilmektedir³⁸. Kremna sakinlerinin bir bölümünün kentten sürülmüş olması Lydius'un bazı kişilerce desteklendiği anlamına gelmektedir. Roma İmparatorluğu'nun ilk 300 yılını oluşturan Pax Romana, MS III. yüzyıl ortalarından itibaren gerçekleşen Goth ve Sasani istilaları, depremler ve veba salgınları ile sona ermiştir³⁹.

MS 395 yılında imparatorluğun ikiye ayrılması sonucunda Kremna, Doğu Roma İmparatorluğu sınırları içerisinde kalmıştır. Hıristiyanlığın yayılması bölgede yeni dine

³³ Magie 1950: 556.

³⁴ Magie 1950: 575- 605.

³⁵ Özcan 2008: 43.

³⁶ Levick 1967: 102.

³⁷ Özsait 1985: 134.

³⁸ Zos. 69, 70.

³⁹ Levick 1967: 174.

karşı olan ilgiyi artırmıştır. Buna en önemli etkenlerden biri, Aziz Paulus'un bölgeyi ziyareti olmuştur. MS 4. yüzyılda Kremna'nın da bir piskoposluk merkezi haline geldiği bilinmektedir⁴⁰. Kent'teki bazı kamu yapıları ve bazilikalar mermer ve freskolarla süslenmiştir. Bununla beraber kentte, kiliseye dönüştürülmüş bir tapınağa rastlanmamıştır⁴¹.

MS 4. yüzyıldan sonra kent hakkındaki bilgiler oldukça yetersizdir. Söz konusu dönemlerde, bölgede ortaya çıkan depremler ve salgın hastalıklar, Isaurialı korsanların istilaları ile Arap akınları nedeniyle, kentin zayıfladığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Kremna'nın, MS 787 yılında II. Nikaia Konsili'ne temsilci gönderdiği bilinmektedir. Bu durum, Erken Doğu Roma Dönemi'nde kentin bölgede etkin bir rol oynadığı şeklinde yorumlanmıştır⁴².

⁴⁰ Rott 1908: 14- 18.

⁴¹ Waelkens 1993: 48- 49.

⁴² Mitchell 1995: 219.

2. KREMNA ANTİK KENTİ İLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

2.1. Kent'in Keşfi

Kremna hakkındaki ilk araştırmalar kentin konumunu tespit etmeye yönelik gerçekleştirilen çalışmalardır. 19. yüzyıl başlarından itibaren pek çok araştırmacı Pisidia Bölgesi'ne geziler düzenlemişlerdir. Kentle ilgili ilk çalışmalar 1834'te Francis V. J. Arundell tarafından, William M. Leake'nin Girme Köyü'nün adı ile Kremna ismi arasında bir bağlantı olabileceği çıkarımında bulunması nedeniyle başlatılmıştır. Ancak kenti ziyaret eden Arundell yerleşim hakkında herhangi bir yazıt bulamamıştır. Yine de Bizanslı yazar Zosimus'un ifadeleri ve isim benzerliği nedeniyle Kremna Kenti'nin bu yerleşim olabileceğini belirtmiştir⁴³. Daha sonra kente bir nümismat olan William H. Waddington uğramıştır, 1853'te yayınladığı eserinde Kremna sikkelerine de yer vermiştir⁴⁴. Edwin J. Davis de 1874'te yayınlanan eserinde Kremna Kenti'nin planı ile kentteki bazı yapılar hakkında bilgilere yer vermiştir⁴⁵. Kentin Kremna olduğunu, üzerinde: "Colonia Iulia Augusta Felix Cremnensium" ifadesi yer alan bir ithaf yazıtıyla kanıtlayan Gustav Hirschfeld olmuştur⁴⁶.

2.2. Kent'te Gerçekleştirilen Araştırmalar ve Kazılar

Gustav Hirschfeld'den sonra John R.S. Sterrett, yerleşimdeki bazı yazıtları kopyalamıştır. Lanckoronski ise 1892'de yayınlanan eserinde, kentin planı ile bazı yapılar hakkında bilgiler vermiştir⁴⁷. 1908'de yayınlanan eserinde, Hans Rott kentte bulunan kiliseler hakkında yazmıştır⁴⁸. 1958 yılında Michael Ballance forum/ bazilika yapısıyla ilgili bir çalışma yayınlamıştır⁴⁹. Bölgede araştırmalar yapan Barbara Levick Güney Anadolu Roma Kolonileri hakkında yazdığı kitabında kente geniş yer vermiştir. 1965'te M. Anadolu ve B. Aran kentte incelemeler yapmış ve bazı mimari yapılardan çalışmalarında bahsetmişlerdir⁵⁰.

⁴³ Arundell 1834: 74- 81.

⁴⁴ Waddington 1853: 98- 101.

⁴⁵ Davis 1874: 177- 199.

⁴⁶ Mitchell 1995: 13.

⁴⁷ Lanckoronski 2015: 161- 172.

⁴⁸ Rott 1908: 18- 21.

⁴⁹ Ballance 1958: 137- 194.

⁵⁰ İnan 1970: 54.

Kremna'da ilk kazı çalışması 1970 yılında Jale İnan ve ekibi tarafından gerçekleştirilmiştir. On üç gün süren araştırmalarda Lanckoronski'nin planında Q harfi ile gösterilen alanda çalışılmıştır. Daha önce bu alanda gerçekleştirilen kaçak kazılar sonucunda ele geçen dokuz heykele ait eksik parçaların bulunması, Q Yapısı'nın plan ve kesitlerinin alınarak yapı işlevinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Çalışmalar sonucunda elde edilen veriler Kremna Kazısı Raporu adı altında Türk Arkeoloji Dergisi'nde yayınlanmıştır⁵¹. Aynı dergide Q Yapısı'nda ortaya çıkarılan yazıtlar George E. Bean tarafından yayınlanmıştır⁵². M. Özsait'in 1985 yılında yayınlanan Pisidia tarihi üzerine hazırladığı çalışmada Kremna da yer alır⁵³.

Kremna'da başlatılan ilk yüzey araştırmaları 1985 – 1987 yılları arasında Stephen Mitchell ve ekibi tarafından gerçekleştirilmiştir. 1985 yılındaki ilk sezonda; Kremna'nın topografik haritasının ve planının çıkarılmasının yanı sıra, kent yapıları hakkındaki detaylı bilginin toplanması ve yazıtlar ile anıtların tespit edilerek kayıt altına alınması sağlanmıştır⁵⁴. İkinci sezonda; topografik araştırmalar sürdürülmüş, genel yapılar, evler ve MS 278 kuşatmasındaki savunma sistemleri incelenmiştir⁵⁵. Çalışmaların son sezonunda kamu binaları, ulaşım ağı, kent tahkimatları ve su iletim sistemleri hakkında bilgi sağlanmıştır⁵⁶. Üç sezonluk bu yoğun araştırmaların ardından pek çok çalışma yayınlamıştır. Bunlardan bazıları Kremna kuşatması ve savunma sistemlerinden bahsettiği çalışmasıdır⁵⁷. Bir diğeri çalışması ise, Kremna'daki Hadrian Forumu ve Bazilikasını anlattığı makalesidir⁵⁸. Daha sonra Mitchell bu çalışmalarını ve araştırmalarını kentin yaşamı ve tarihi üzerine hazırladığı bir kitapta derlemiş ve Kremna hakkındaki en kapsamlı yayın ortaya çıkarılmıştır⁵⁹. Yüzey araştırmaları sonucunda tespit edilen yazıtlar, Horsley ve Mitchell tarafından Merkezi Pisidia Yazıtları adlı çalışma içerisinde yayınlanmıştır⁶⁰. Daha sonra Pisidia sikkeleri konusunda araştırmalar yapan H. Köker, Kremna'dan ele geçmiş sikkeler üzerindeki tanrı ve tanrıça betimlerinden yola

⁵¹ İnan 1970: 51- 97.

⁵² Bean 1970: 99- 102.

⁵³ Özsait 1985: 134- 136.

⁵⁴ Mitchell 1986: 167- 171.

⁵⁵ Mitchell 1987: 257- 265.

⁵⁶ Mitchell 1988: 219- 225.

⁵⁷ Mitchell 1989: 311- 328.

⁵⁸ Mitchell 1989: 229- 245.

⁵⁹ Mitchell 1995: 13.

⁶⁰ Horsley – Mitchell 2000.

çıkarak kentin dini yapısı hakkında yazmıştır⁶¹. Kentte 2013 yılından itibaren Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nden Hüseyin Metin, Ayça Becks ve Ralf Becks tarafından yüzey araştırmaları yeniden başlatılmıştır⁶². Araştırmaların ilk sezonu; Kremna Antik Kenti ve kuzeyindeki yerleşimlerin anlaşılmasına yönelik olarak gerçekleştirilmiştir⁶³. 2014 yılında devam eden araştırmalarda; kentin kuzey hakimiyetine giren alanların ve askeri yapıların belirlenmesi üzerine çalışılmıştır. Bunların yanında batı surları, Roma karargâhı ve nekropoliste çalışmalar sürdürülmüştür⁶⁴. 2015 yılında gerçekleştirilen üçüncü sezon çalışmalarında; kent merkezi, İnarası yerleşiminde ve kentin, güneybatı hakimiyet alanında çalışmalar sürdürülmüştür⁶⁵. 2016 yılında, dördüncü sezon çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Kentin kuzey, doğu ve güney çevresindeki kırsal yerleşim alanları, savunma sistemleri ve kutsal alan özelliği taşıyan bölgelerde incelemeler yapılmıştır⁶⁶. 2017 yılında, beşinci sezonu gerçekleştiren yüzey araştırmasında, kentin kuzeyinde; Çakalasartepe, güneydoğusunda Kızıllı yerleşimi, batısında Keraitai ve güneyinde Sia yerleşiminde çalışmalar sürdürülmüştür. Araştırmalar sonucunda; savunma sistemleri, yol ağı, konut mimarisi, Orta çağ yerleşimi ve Türkmen yerleşimine ait bulgular tespit edilmiştir⁶⁷. Kremna Antik Kenti ve territoriumundaki araştırmalar halen devam etmektedir.

⁶¹ Köker 2007: 677-682.

⁶² Metin 2014: 40- 43.

⁶³ Metin - A. Becks - R. Becks 2014: 171- 179/ Metin - A. Becks - R. Becks 2014: 321- 334.

⁶⁴ Metin - A. Becks - R. Becks - Soslu 2015: 205.

⁶⁵ Metin - Soslu 2016: 311.

⁶⁶ Metin - Soslu 2017: 521 / Metin, Soslu - Çidem 2017: 161.

⁶⁷ Metin - Soslu 2018: 241.

3. KREMNA HALKI- KENTİN ROMANİZASYONU VE AKÜLTÜRASYON SÜRECİ

3.1. Kremna Halkı

Kremna'nın ilk olarak ne zaman yerleşime sahne olduğu, kazı çalışmalarının yetersizliği sebebi ile kesin olarak bilinmemektedir. Kentin Helenistik Dönemi'ne ait bilgiler de oldukça sınırlıdır. Ancak Roma Dönemi hakkında önceki dönemlere kıyasla daha fazla veri bulunmaktadır.

Kremna'da bulunan yerli halkın büyük bir kısmını Pisidialılar oluşturmaktadır. Fakat bu halkın yanı sıra bölgede ikamet ettiği bilinen; Solymler, Kabalialılar, Milyaslılar gibi etnik gruplarda olasılıkla bu yerleşimde bulunmaktadır. Bronz Çağı'ndan günümüze ulaşan linguistik veriler neticesinde Pisidialıların ataları olarak, Luwiler gösterilmektedir⁶⁸. Pisidialıların isimlerine ilk olarak Ksenophon'da rastlanmaktadır⁶⁹. Yunan mitolojisinde, Pisidialıların kökeni ile ilgili anlatımlar da bulunmaktadır⁷⁰. Pisidialıların atası sayılan Pisides'in kızı Khaldene ile tanrı Zeus'un ya da Ares'in birleşmesinden Milye ve Solymos'un doğduğu ve Pisidialıların Solymos'tan geldikleri varsayılmaktadır⁷¹. Fakat Strabon Pisidia dilinin ve Solym dilinin birbirinden ayrı olduklarını ifade etmektedir⁷². Bu sebeple kökenlerinin bir olduğu varsayımı şüpheli görünmektedir.

Pisidialılar, antik çağ yazarları tarafından, kendi dillerini konuşan, disiplinsiz, barbar ve eşkiyalığa alışmış bir etnik grup olarak tanımlanmışlardır⁷³. Bu tanımlama modern araştırmacıları da uzunca bir süre etkilemiştir. Bu süreçte araştırmacılar tarafından H. Aulock'un, "Onlar daima dağ kentlerinden ayrılmayan disiplinsiz ve savaşçı yerliler olarak kaldılar." ifadesi sıkça kullanılmıştır⁷⁴. Birçok Pisidia kentinin güvenlik kaygısı ile milis güçler oluşturmaları buna kanıt olarak gösterilebilir⁷⁵. Pisidia'nın farklı yerlerinden Pers Dönemi'ne ait buluntular, Pisidialıların görece karışık

⁶⁸ Mitchell 1999: 420.

⁶⁹ Xenophon. III, I, 13.

⁷⁰ Jones 1971: 125.

⁷¹ Steph. Byz. 535- 254.

⁷² Strab. XIII, IV, 17.

⁷³ Levick 1967: 16- 20.

⁷⁴ Aulock 1977: 13.

⁷⁵ Palaz - Erdemir 2004: 174.

gruplardan oluştuğunu ve bu dönemde belirli bir Pisidia sanatının gelişmediğini göstermektedir⁷⁶. Yazılı kaynaklar aracılığıyla bölgede kurulan Seleukos kolonilerinde Makedonların, Thrakların ve Lykialıların da yer aldığı bilinmektedir⁷⁷. Bu sebeple bu grupların Kremna'da da ikamet etmiş olmaları olasıdır. Ayrıca kentte; italik Romalı askerlerin, kolonistlerin ve Yahudilerin de yaşadığı bilinmektedir⁷⁸. Son araştırmalar Helenistik Dönem süresince yönetim biçimi, kültür ve din alanında Yunan etkisinin, bölgede hâkim olduğunu göstermektedir⁷⁹. Pisidia halkının savaşçı yapıları, Arrianos⁸⁰ ve Livius⁸¹ gibi Antik Çağ yazarları tarafından da dile getirilmiştir. Pisidialıların paralı asker olarak Roma İmparatorluk Dönemi'nde de görev aldıkları bilinmektedir⁸². Bu durum farklı kültürlerin kaynaşmasına neden olduğu için bölgedeki akültürasyon sürecine de olumlu yönde katkı sağlamıştır⁸³. Bütün bunlar düşünüldüğünde Kremna'da, Pisidialıların çoğunlukta olduğu kozmopolit bir yapının söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple halkın Roma hakimiyetini tam anlamıyla sindirip benimsemesi için ciddi bir planlama yapılmış olması kaçınılmaz görünmektedir.

⁷⁶ Köse 2017: 109.

⁷⁷ Robert 1963: 360.

⁷⁸ Kaya 2000: 237- 241.

⁷⁹ Hall 1971: 125- 126.

⁸⁰ Arrian. I. XXVIII, II.

⁸¹ Liv. XXXVIII, XV, 9.

⁸² Drew - Bear 2008: 264.

⁸³ Birliba – Dumitrache 2013: 80.

3. 2. Kentin Romanizasyonu ve Akültürasyon Süreci

Roma hâkimiyeti altındaki bölgelerde birliğin sağlanması ve ortak değerlerin oluşturulması amacıyla imparatorluk toprakları üzerinde yaşayan halklara bilinçli olarak Romalılık düşüncesinin aşılmasına ‘Romanizasyon’ denir⁸⁴.

Bu terim ilk kez İngiliz Arkeolog F. Haverfield tarafından yirminci yüzyılın başlarında Romalıların eyaletlerdeki “medenileştirme” sürecini anlatmak için kullanılmıştır. Haverfield’e göre bu süreç, Roma ve eyaletler arasındaki farkı ortadan kaldırarak ortak bir imparatorluk kültürü oluşmasını sağlamıştır. Haverfield bunun yanında Romanizasyonun tümüyle tekdüze veya durağan bir süreç olmadığını belirtmiştir. Her kültür bölgesi için farklılıklar gösterebileceğini vurgulamıştır⁸⁵. Özetle, genellikle yerli toplumların Roma İmparatorluğu’na entegrasyonunu kolaylaştıran tüm sosyo- kültürel değişim stratejileri olarak ifade edilebilir. W. Ramsay; “Roma İmparatorluğu dışındaki hiçbir eski imparatorluğun kendini bu denli bütüncül ve kalıcı hale getirme çabası içerisinde bulunmadığını, diğerlerinin fetih politikalarını korku ile sağlamlaştırdıklarını ve güçleri tükendiğinde dağıldıklarını belirtir. Roma’nın ise uyguladığı etkili politikalarla yüzyıllarca ayakta kaldığını vurgular”⁸⁶. Büyük İskender’in Küçük Asya topraklarından geçmesi ile başlayan ve devam eden süreçte ivme kazanan Helenleşme dönemi Romanizasyon faaliyetlerine zemin hazırlamıştır. Pergamon Krallığı’nın miras yoluyla Roma hâkimiyetine dahil olması, söz konusu bu topraklardaki her kültür bölgesi için etkileri ve sonuçları değişiklik gösteren ve halkın Romalılık bilinci kazanmasını sağlayan, bir sürece girilmesine neden olmuştur⁸⁷.

Haverfield, Roma İmparatorluğu’nun Doğu ve Batı eyaletleri için farklı Romanizasyon stratejileri benimsediğini belirtir. Buna sebep olarak ise Doğu eyaletlerinin Batı eyaletlerine nazaran çok daha gelişmiş bir medeniyet seviyesine ulaşmış olduklarını gösterir⁸⁸. Doğu eyaletlerine dahil olan Pisidia Bölgesi’nin de gerek jeopolitik konumu gerekse demografik yapısı göz önüne alındığında Romalı yöneticiler tarafından, bölgede homojen bir kimlik oluşturulamayacağı düşünülerek, Roma’nın

⁸⁴ Romanizasyon ile ilgili ayrıntılı kaynakça için bkz. Waelkens 2002: 311- 313; Rubin 2008: 20- 27 Talloen 2015: 151- 155.

⁸⁵ Rubin 2008: 21- 22.

⁸⁶ Ramsey 1967: 5.

⁸⁷ Küçük Asya’nın Romanizasyonu için bkz. Ayaçlar 2009: 286- 296.

⁸⁸ Rubin 2008: 22; Öztürk 2009: 277.

bütünlüğünün sağlanması amacıyla uygun koşullar oluşturulmaya çalışılmıştır. Roma yönetiminin genellikle mevcut kültürler üzerinde, Helenizasyon sürecinin ortaya çıkardığı olumlu duruma dayanılarak, büyük bir etkisi olmadığı ifade edilir. Ancak yine de bölgedeki arkeolojik ve epigrafik buluntular, sistemin Pisidia sakinleri için ne anlama geldiğini ve sosyo- kültürel yaşam üzerinde derin etkileri olduğunu açıkça göstermektedir⁸⁹. Bütün bunlardan yola çıkılarak Romanizasyon politikası, çeşitli kültür unsurlarının Roma'nın süzgecinden geçerek, kendi sentezini oluşturması sonucunda ortak bir kültür yapısının meydana gelmesini sağlayan stratejiler olarak nitelenebilir. Bu ortak kültür yapısı sosyolojide Akültürasyon terimi ile ifade edilmektedir.

Akültürasyonun nasıl gerçekleştiği konusu pek çok araştırmacı için merak konusu olmuştur. Bu nedenle farklı Akültürasyon modelleri geliştirilmiştir. Ancak günümüzde en çok kabul gören Akültürasyon modeli yirminci yüzyılın ikinci yarısında Berry tarafından geliştirilmiştir⁹⁰. Berry'ye göre Akültürasyon; farklı kültürlere mensup grupların sürekli ve doğrudan bir ilişki içerisinde bulunmaları nedeniyle her iki grupta ya da daha fazla sayıda grupta, orijinal kültürel özelliklerin değişiklik göstermesi durumudur⁹¹. Bir başka deyişle Akültürasyon, iki ya da daha çok kültürün karşılıklı etkileşimi sonucunda farklılaşmasıyla yeni sentezlerin ve yeni dinamik bileşkelerin ortaya çıkması durumu olarak da ifade edilebilir⁹².

Köse'nin, Pisidia Bölgesi'ndeki Akültürasyon süreçlerini anlattığı kitabında, Romanizasyon teriminin açıklayıcı bir ifade olmasından ziyade tanımlayıcı bir terim olduğu belirtilir. Yerli halkların Roma İmparatorluğu'na entegre edildiği kültürel dönüşüm sürecini tanımlamak için modern bilim insanları tarafından kullanılan bir ifade olduğundan bahsedilir. Helenizasyon ve Romanizasyon terimleri yerine belki de Akültürasyon süreçleri teriminin tercih edilmesinin belirli araştırmalar için daha farklı modeller ortaya çıkarabileceği savunulur⁹³. Söz konusu çalışmada, şehirlerin kültürel tanıklıklarının değerlendirilmesinin, Pisidia için Helenistik ve Roma Dönemlerinde çeşitli kentsel gelişim modellerinin ortaya çıkması ile sonuçlanmış olduğuna değinilir. Bu gelişim modellerinin şehrin büyüklüğüne göre değil, kamusal yaşamdaki çeşitli faktörlere

⁸⁹ Talloen 2015: 151.

⁹⁰ Saygın – Hasta 2018: 314.

⁹¹ Berry 2005: 701.

⁹² Güvenç 2002: 87.

⁹³ Köse 2017: 108.

ve kent sakinlerinin günlük yaşamlarına bağlı olduğu ve her kentin Helenleşmeye ve Romalılaşmaya istekli olmasının kendilerine özgü nedenleri olduğu belirtilir⁹⁴. Bu yaklaşım farklı kültürlerin birbirlerini ne derece etkilediğinin ve Helenizasyon ile Romanizasyon politikalarının Akültürasyon süreçlerine nasıl etki ettiğinin anlaşılması açısından oldukça değerlidir.

Akültürasyon, farklı etnik grupların bir araya gelmesi sonucunda kendiliğinden gelişebileceği gibi, yöneticiler tarafından uygun görülen şekilde de yönlendirilebilir⁹⁵. Romanizasyon politikası bu yönlendirme isteğinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır ve birçok alanda etkisini göstermiştir. Çalışma özelinde Roma kültürü baskın kültür olarak ifade edilebilir. Baskın kültür ile yerel kültürler arasındaki uyumun niteliğini belirtmek için, Berry tarafından farklı Akültürasyon yönelimleri tanımlanmıştır. Bunlar; Asimilasyon, ayrılıkçılık, marjinalleşme ve bütünleşmedir. Asimilasyon, yerel grupların kendi kültür özelliklerini bırakarak tamamen baskın grubun özelliklerini kabul etmesi durumudur. Ayrılıkçılık, yerel grupların kendi kültürel özelliklerini sürdürerek, baskın grubun kültürel özelliklerini reddetmesi durumu olarak ifade edilir. Marjinalleşme, yerel toplum üyelerinin kendilerini ne kendi gruplarıyla ne de baskın grupla özdeşleştirememesi durumu olarak tanımlanır. Bütünleşme ise yerel grupların hem kendi kültür ve değerlerini koruması hem de baskın grubun çeşitli unsurlarıyla etkileşime geçmesi olarak ifade edilir⁹⁶. Bütünleşmede kişiler bir yandan kendi öz kültürel değerlerini korurken diğer yandan da baskın kültürün bir parçası olmak isterler ve bu nedenle de her iki kültüre ait birçok özelliği birlikte taşırlar. Bütünleşme yaklaşımının ön şartları; kültürel farklılıklardan oluşan toplum anlayışı, minimum düzeyde ön yargı, kültürel gruplar arası karşılıklı pozitif tutumlar ve farklı gruplardan oluşan büyük bir toplum anlayışına olan inançtır⁹⁷. Bölgedeki tarihsel kalıntılara ve elde edilen verilere bakıldığında Akültürasyon süreçlerinde, Romanizasyon politikasının seyri bütünleşme yöneliminden yana olmuştur.

Yoğun olarak Pisidia halkı ve çeşitli etnik grupların yaşadığı bu topraklar her zaman kendine has karakteri sebebiyle, yönetimi için özel politikalara gerek duyulan bir merkez olarak görülmüştür. Bölgede kurulan koloniler, ilk Romanizasyon hareketi olarak

⁹⁴ Köse 2017: 111.

⁹⁵ Bilge- Zafer 2016: 82.

⁹⁶ Erkal 2000: 260- 261.

⁹⁷ Berry 1997: 9- 11; Bilge- Zafer 2016: 82; Saygın – Hasta: 2018: 315- 316.

kabul edilmiştir⁹⁸. Özellikle kolonilere yerleştirilen veteranlar hem kentin güvenliğini sağlamış hem de ortak bir kültürün oluşmasına katkı sağlamışlardır⁹⁹. Ayrıca Pisidia'nın tüm imparatorlukta en çok koloni kenti kurulan bölge olduğu bilinmektedir¹⁰⁰. Roma İmparatorluğu'nun bilinçli bir politika izleyerek kurduğu bu koloniler Helenleşmeyi sağlamlaştırmış ve Romanizasyonu gerçekleştirerek, Akültürasyon süreçlerine yön vermiştir. Pisidia topraklarında Romanizasyon pek çok alanda etkisini göstermiştir. Bu etkiler, Roma İmparatorluğu'nun bölgede kalıcılığı sağlamasında önemli araçlar haline gelmişlerdir. Bu yüzden dönemin; siyasi, sosyal ve kültürel alanlarına etki eden ve halkın Romalılık bilinci kazanmasını sağlayarak, bütünleşme yönünde bir Akültürasyon süreci yaşanmasına neden olan etkenler aşağıda değerlendirilecektir.

Roma, süreç içerisinde bölgede uyguladığı sistemli örgütsel yapı sayesinde güçlü bir siyasal birlik oluşturmuştur. İmparatorluğun her yerinde olduğu gibi; güçlü bir denetim mekanizmasına, ham madde kaynaklarına ve kusursuz işleyen bir vergi sistemine sahiptir. Roma, diğer Küçük Asya kentlerinde olduğu gibi, bölgede sorunsuz bir hakimiyet için, yönetimi özerk olarak bırakmıştır. Demos, hâlâ mecliste toplanmaktadır ve kararlar meclis ve halk adına alınmaktadır. Fakat ekklesiast olanlar ve vatandaşlar ayrımının yapılması, mecliste oy verme hakkına sahip olanların sadece zengin ve elit vatandaşlar olduğunu göstermektedir¹⁰¹. Akültürasyon sürecini anlamaya yönelik yapılan çalışmalarda, algılanan ayrımcılık düzeyi arttıkça, kültürleşme ve uyum sürecinin olumsuz etkilendiği gözlemlenmiştir¹⁰². Ancak dönemin koşullarına göre bu durum normal karşılanabileceği için halkın fazla etkilenmemiş olması olasıdır.

Roma İmparatorluğu için, kentlerin tüm giderlerinin karşılanabilmesi oldukça büyük bir maddi yükü de beraberinde getirmiştir, bu sebeple kentlerde ikamet eden zengin kişilerin bağışları önem kazanmıştır. Bu bağışlar kentlerin daha yaşanılır ve görkemli bir hâl almasını da sağlamıştır. Kentin ileri gelenleri böylece, Roma İmparatorluğu tarafından kendilerine bahşedilen sosyal ve siyasal imtiyazlardan yararlanmalarının yanı sıra çeşitli kamu görevlerine de getirilmişlerdir. Bu durum kent yararına zengin sınıf arasında bir

⁹⁸ Magie 1950: 459.

⁹⁹ Filges 2019: 403.

¹⁰⁰ Talloen 2015: 151.

¹⁰¹ Aytaçlar 2009: 289.

¹⁰² Saygın – Hasta: 2018: 329.

rekabete de neden olmuştur¹⁰³. Seçkin sınıfın artışıdaki bu hareketlilik ve kişilerin hiyerarşik düzende daha iyi bir statüye kavuşma isteği Romanizasyon politikasının işlerliğini olumlu yönde etkilemiştir.

Ele geçen yazıtlardan, Kremna'nın önde gelen ailelerinden büyük bir çoğunluğun Albanius, Fabricius, ya da Rutilius gibi Roma aile isimleri aldıkları bilinmektedir. Bu da kentteki aristokrat sınıfın muhtemelen MS 25 yılından sonra, kente yerleşen veteranlar ve İtalyan kolonistlerden etkilendiklerini göstermiştir¹⁰⁴. Bunların yanında Pisidialılar ile yapılan evlilikler de kültürler arasındaki etkileşimi artırmış olmalıdır¹⁰⁵. Araştırmacıların ortak kanısı imparatorluk birliklerinin eyaletlerde konuşlandırılmasının Roma geleneklerinin ve yaşam tarzının yayılmasına katkı sağladığı yönündedir¹⁰⁶. Bu durum Kremna halkının kültürel kimliklerine¹⁰⁷ olan bağlılıklarının azaldığını ve Romalı olma arzusuna sahip olduklarını göstermektedir.

Romanizasyon politikası için önemli bir unsur ise Roma vatandaşlığıdır. Roma İmparatorluğu'ndaki genel kanı yönetici sınıfın Roma zihniyetine yakınlığının, oluşturulan sistemin işlerliğini, olumlu yönde etkileyeceği düşüncesidir¹⁰⁸. Roma vatandaşlık hakkının toplumun önde gelen ve bağışta bulunan bireylerine veriliyor olması ve bu kişilerin yerel yönetimde önemli mevkilere getiriliyor olması düşünüldüğünde imparatorluk yönetiminin kişilerin etnik kimliklerine bağlılıklarını azaltarak, toplumda bir Romalılık bilinci oluşturmayı amaçladığı söylenebilir. Kentte aristokrat ailelerin koloni kuruluşundan bir ya da iki nesil gibi oldukça kısa bir süreç içerisinde, Roma vatandaşlığı hakkı kazandığı bilinmektedir¹⁰⁹. Bu durum, nüfusun büyük bir çoğunluğunu oluşturan kesim için dönemin koşulları göz önüne alındığında normal görünse de kişiler üzerinde bir eşitsizlik algısı yaratması bakımından ayrılıkçılık ya da marjinalleşme yönünde bir yönelim benimseme ihtimallerini artırmaktadır¹¹⁰. Ancak daha sonra imparator Caracalla tarafından MS 212'de çıkarılan Constitutio Antoniniana kanunu ile sınıf ve ırk ayrımı gözetilmeksizin, imparatorluk sınırları içerisinde yaşayan tüm bireylere

¹⁰³ Oyen 2017: 288; Özcan 2008: 70.

¹⁰⁴ Mitchell 1995: 85.

¹⁰⁵ Saygın – Hasta: 2018: 327.

¹⁰⁶ Birliba – Dumitrache 2013: 76.

¹⁰⁷ Saygın – Hasta: 2018: 328.

¹⁰⁸ Sherwin - White 1973: 182; Köse 2017: 111.

¹⁰⁹ Horsley 2000: 52.

¹¹⁰ Saygın – Hasta: 2018: 329.

vatandaşlık hakkı verilmiştir¹¹¹. Bu durum halkın, Roma yönetimini ve Romalı olma bilincini gönüllü olarak benimseme olasılığını artırmıştır.

Kremna, Helenistik Dönem’le birlikte gelişen süreçte, dini olarak Yunan kültürü ile yoğun olarak etkileşime geçmiştir. Yerel inançlar, MÖ I. yüzyılın başlarından itibaren, Yunan benzerleri ile birleştirilerek dini yaşamda yerlerini almışlardır¹¹². Kentte ele geçen yazıtların ve sikkelerin varlığı bu duruma kanıt olarak gösterilebilmektedir. Kremna’da tapınım gören Ephesos Artemisi kültü de Pisidia’nın Helenleşme sürecine bir örnektir. Oldukça dağlık bir yerleşimde ikamet eden ve Yunan kültürüne uyum sağlamış bu halkın, yerel tanrıçalarını doğa tanrıçası Artemis’le eş görmeleri Helenizasyon politikasının önemli bir kanıtıdır¹¹³. Bölgenin Roma hakimiyeti ile tanışmasından sonra da imparator Augustus’un, Helenleştirilmiş yerel inançlar dışında kalan önemli tapınakların rahiplik kurumlarını ortadan kaldırması Romanizasyon politikasının etkili bir hareketi olmuştur¹¹⁴. Böylece Anadolu’nun asi karakterli bu insanlarını, kontrol altında tutmak için yeni kurulan bu koloni kentleri, Roma dininin temsilcisi haline gelmişlerdir. Diğer kentlerde ve Kremna’da ele geçen sikkeler bunun açık delilidir¹¹⁵. H. Köker kent sikkeleri üzerine yaptığı çalışmada, Yunan ve Roma pantheonunda yer alan toplamda yirmi beş tanrı ve tanrıçaya tapınıldığını belirtmektedir. Bunlar; kentin Roma kolonisi olmadan önce var olan: Aphrodite, Artemis, Hermes, Tykhe ve Zeus kültleridir. Bu tanrı ve tanrıçalara daha sonraki süreçte de tapılmaya devam edildiğini bildirmektedir. Roma Dönemi’nde ise: Apollon Klarios, Apollon Propylaeus, Ephesos Artemisi, Aesculapius ve Salus, Bacchus, Genius, Pluton, Harpocrates, Herkules, İsis, Leto, Luna, Mars, Mida, Minerva, Nemesis, Roma, Silvanus, Üç Güzeller ve Victoria’ya tapıldığını belirtmektedir¹¹⁶ Kentteki Kapitoline tanrılarının kültü¹¹⁷, flamen¹¹⁸, ve sacerdos gibi dini makamların bulunuyor olması¹¹⁹, Roma İmparatorluğu inanışlarının bölgede

¹¹¹ Cass. Dio LXXVIII, 5; Kaya 2000: 143.

¹¹² Pisidia’daki tanrı, tanrıça ve kültlerle ilgili bkz. N. Karayaka, Hellenistik ve Roma Döneminde Pisidia Tanrıları.

¹¹³ Kremna’daki Artemis Ephesia kültü için bkz. Mitchell 1995: 54- 56.

¹¹⁴ Strab. XII. VIII. 14.

¹¹⁵ Koloni kentleri Romulus’un Roma kentini kurduğu dini modele göre kurulmuştur. Kurucu bir sabanla kutsal sınırları belirlemiştir ve böylece kent koruma altına alınmıştır. Aulock 1979: nr. 1051- 1091- 1121- 1154- 1159.

¹¹⁶ Köker 2005: 680.

¹¹⁷ Aulock 1979: No. 1163- 1166.

¹¹⁸ Flamen Dialis: İupiter baş rahibi.

¹¹⁹ Horsley - Mitchell 2000: 13.

kurumsal bir zemine oturduğunun göstergesidir¹²⁰. Ayrıca kentte imparatorluk kültürü de bulunmaktadır¹²¹. Kremna'da ele geçen iki farklı yazıttan yola çıkılarak olasılıkla biri Antoninus Pius, diğeri ise Marcus Aurelius ve Commodus'a adanan iki tapınak olduğu düşünülmektedir¹²². Ayrıca S. Mitchell, MS II. yüzyılda¹²³ imparator Antoninus Pius'un, Anadolu'da yaşanan büyük bir deprem sonrasında kente bağışta bulunduğunu ve bu bağışın imparatorluk kültürünün oluşmasına katkı sağladığını düşünmektedir¹²⁴. Bunların yanında kentte Hadrianus adına yaptırılmış iki adet tapınak da bulunmaktadır¹²⁵. İmparatorluk kültürünün kentteki varlığı Romanizasyon politikasının etkili olduğunu göstermektedir. Hâkim kültür olan Roma kültürünün de sadece sosyal hayatta değil, inanç sisteminde de yeni düzenlemeler ve kabuller oluşturduğu görülmektedir. Kültürel transferlerde yalnızca tek bir unsurun yer almadığı, ona bağlı olarak diğer unsurlarında değiştirildiği ya da aktarıldığı bilinmektedir¹²⁶. Bu amaçla, Roma inanç sistemi ve yerli halkın dini inançlarının farklılık göstermesi, Akültürasyon ve uyum sürecini olumsuz etkileyeceği ve farklı inançlara sahip olan gruplar arasında çatışmalara yol açabileceği¹²⁷ için daha önceki etkileşim süreçleri ve Helenizasyon politikaları sayesinde zaten benzer olan inanç sistemlerinin, Romanizasyon politikası kapsamında şekillendirilerek Akültürasyon sürecine yön verildiği anlaşılmaktadır.

Kremna'da birbirinden farklı etnik grupların yaşadığı ve bölge genelinde olduğu gibi Pisidce¹²⁸, nin yanında Solym dili, Phryg ve Yunan dillerinin konuşulduğu bilinmektedir¹²⁹. Henüz çözümlenemeyen Pisidce'nin, Luwice ile akraba olduğu anlaşılmaktadır¹³⁰. Kentte, Helenizasyon politikasının Yunancayı öne çıkardığı ve ortak dil olarak kullanım kolaylığı sağlaması neticesinde, tercih edildiği görülmektedir. Roma egemenliği ile bürokratik dil Latince olmuştur ve vatandaşlık kazanma hakkı Latince konuşabilme şartına da bağlanmıştır¹³¹. Kremna'da, kolonist veteran veya İtalyan

¹²⁰ Price 2004: 88.

¹²¹ Bu konuda bkznz. Price 2004: 440- 444.

¹²² Mitchell 1995: 85.

¹²³ Mitchell 1995: 86- 102.

¹²⁴ Mitchell 1987b: 346- 352.

¹²⁵ Mitchell 1995: 86- 91.

¹²⁶ Birkök 1994: 142- 143.

¹²⁷ Saygın – Hasta: 2018: 327.

¹²⁸ Shafer 1950: 243- 245.

¹²⁹ MacMullen 1966: 1- 17.

¹³⁰ Özsaıt 1985: 108- 117.

¹³¹ Levick 1967: 130.

kökenliler iletişim dili olarak Latinceyi kullanmalarının yanı sıra merkez bölgelerdeki yazıtlarda ve sikke lejantlarında da kendi dillerini kullanmayı tercih etmişlerdir. Kentte genel olarak Yunan kültürüne uyum sağlanmasına rağmen, önde gelen ailelerin, en azından MS III. yüzyılın ortalarına kadar Romalı yakınlarından destek aldıkları anlaşılmaktadır¹³². Genel çerçeveye bakıldığında, sistematik araştırmaların eksikliği sebebiyle kesin ifadeler kullanmanın, yanıltıcı olacağı görülecektir. Ancak kentte, genel olarak yerel dillerin yanında çoğunlukla Yunancanın, Helenizasyon süreci ile etkin şekilde kullanıldığı ve Romanizasyon süreci ile de Latincenin kullanılmaya başlandığı, ancak resmi düzeyde kaldığı yorumu çıkarılabilmektedir. Özellikle resmi yazıtlarda ve sikkeler üzerinde Latincenin tercih edilmesi Romanizasyon'un göstergesidir. Kremna'da yaşayan farklı etnik gruplara rağmen Yunancanın ve Latincenin ortak dil olarak kullanıyor olması bütünleşme yönelimi açısından etkilidir.¹³³ Bazı araştırmacılar tarafından, Pisidia'nın çeşitli kentlerinde ele geçen yazıtlardaki kişi adlarından halkın kültürel kimliğini koruduğu¹³⁴ çıkarımı yapılmaktadır. Ancak günümüzde kullanılan kişi adları ve yaşam tarzları düşünüldüğünde bu durumun kültürel kimliğin devamlılığını tam olarak yansıtmadığı anlaşılabilecektir.

Romanizasyon politikasının kültürel ve sosyal kanıtlarının yanında, maddi kanıt olarak gösterilebilecek unsurlar ise kent planlaması ve mimaridir. Maddi kültürün Romalılaşma tartışmalarında oynadığı rolü ve özellikle kültür ve toplumla ilişkisinin nasıl oluştuğunu anlamak oldukça önemlidir. Haverfield'e göre maddi kültür yaşama ve hatta duygulara hitap etmesi bakımından derin psikososyal etkilere sahiptir¹³⁵. Kremna'da konut alanları sur içerisinde bulunmaktadır. Kentin doğusu ve batısı plan açısından birbirinden oldukça farklı şekillendirilmiştir. Eğimli olarak biçimlenen batı kesimde, sokaklar ve adalar arazi yapısına uygundur ve dik bir satıh oluşturmazlar. Bu bölgede ana cadde şehrin batı girişinden foruma uzanır ve kenti çapraz keser, önce sağa döner ve sonra sütunlu cadde olarak devam eder. Kentin doğu yakası ise ızgara plana sahiptir. Bazilika ve forum ise bu planın tam ortasında konumlanmaktadır. Bu kesim küçük tepelerin bulunduğu yüksek bir arazide yer aldığı için, adalar farklı boyutlarda oluşturulmuştur. Kentin batısında çapraz devam eden cadde profili burada tekrar uygulanmıştır. Güney

¹³² Mitchell 1995: 4.

¹³³ Saygın – Hasta: 2018: 325.

¹³⁴ Mitchell 1991: 144.

¹³⁵ Oyen 2017: 288- 289.

girişinden başlanarak, ilk adanın köşesinden dönen caddenin, kuzeydoğu yönünde çaprazlama uzanarak, tiyatronun ön kısmından agoraya doğru uzandığı görülmektedir¹³⁶. Bölgedeki inşa faaliyetlerinden yola çıkılarak Hellenistik Dönem’de sınır komşusu olan Kerataia’nın, Kremna’ya kıyasla ön planda olduğu ancak Romalı kolonistlerin bölgeye yerleşmelerinden itibaren Kremna’nın daha önemli bir konuma ulaştığı belirtilmektedir¹³⁷. Buna rağmen erken imparatorluk döneminde yapılaşma için büyük bir finansman olmadığı için¹³⁸ Kremna’da önemli yapı programlarının Hadrianus Dönemi ve sonrasında başladığı anlaşılmaktadır¹³⁹.

Bu dönemde, Roma hakimiyetindeki diğer şehirler gibi Kremna’da, kentin ileri gelenleri arasında Roma’nın takdirini ve ayrıcalıklarını kazanmak amacıyla girişilen yardım rekabetinin etkisi ile Roma mimarisinin eserleriyle donatılmıştır. Kremna’da kente yakın taş ocakları gerçekleştirilen mimari faaliyetlerin maliyetlerini düşürmüş ve hızlı bir yapılaşma sürecine girilmesini sağlamıştır¹⁴⁰. Böylece toplumun görsel zevklerine hitap eden Roma mimarisi, Romanizasyon politikasının etkin bir unsuru haline gelmiştir. Roma’nın gücü inşa edilen anıtsal karakterli yapılarda da örneğin: kentteki merdiven ve propylon gibi dönemin ihtişamının açık bir göstergesidir¹⁴¹. Bu dönemde Kremna’da dahil olmak üzere anıtlarda cephe görünümü oldukça süslü mermer stili ile anıtsallığı artırmak için ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Sade yapılar süslü cephe tasarımları ile gizlenmiştir¹⁴². Helenizasyon politikası sürecinde değişen yerli maddi kültür unsurları, zamanla yerini tamamen Roma’nın maddi kültür unsurlarına bırakmıştır¹⁴³. Olasılıkla gelişmiş bir kent planlaması ve özenle oluşturulan mimari unsurlar belirli bir konfor sağlayacağından, halkın düzenli bir şehir yaşamına ve dolayısıyla Roma hakimiyetine olan bağlılığını artırmıştır.

Roma dünyasında en dikkate değer mimari unsurlardan biri de anıtsal giriş kapılarıdır. Kremna agorasının doğu ve kuzey tarafında kemerli birer kapı yer almaktadır. Ayrıca kentte sütunlu caddenin sonunda da anıtsal bir tak bulunur. Kentin batı kapısından

¹³⁶ Mitchell 1995: 53- 54.

¹³⁷ Köse 2017: 78.

¹³⁸ Köse 2017: 110.

¹³⁹ Köse 2017: 84.

¹⁴⁰ Büyükkolancı 1996: 148.

¹⁴¹ Mitchell 1995: 112- 123.

¹⁴² Özcan 2008: 107.

¹⁴³ Oyen 2017: 289.

başlayan sütunlu cadde forum alanına ulaşır, doğu kısımdaki üç girişli propylon forumun önündeki alana geçişi sağlar¹⁴⁴. Bu kapılar adeta Roma hakimiyetinde olan kentlerin ihtişamını, ziyaretçilere önceden bildirirler. Törenselleşmiş alaylar ve çeşitli etkinlikler olasılıkla etkileyciliği artırmak için bu anıtsal girişlerle bağlantılı olacak şekilde yönlendirilmişlerdir.

Kremna agorasının MÖ 150- 50 yılları arasında inşa edildiği ve MS II. yüzyılda onarılarak değiştirildiği bilinmektedir. Alanda doğuda ve kuzeyde olmak üzere geniş kemerli girişler yer almaktadır. Girişler, Hadrianus'un eşi Sabina'nın ve Traianus'un heykelleri ile bezenmiştir. Agora çevresine sütunlu galeriler inşa edilmiştir¹⁴⁵. Kremna forumunun yapımını kentte üç kez baş magistralklık görevini yapmış olan L. Fabricius Longus'un başlattığını ve eşi Vibia Tatia ile kızı Fabricia Lucilla'nın tamamlattığı ve Hadrianus'a adandığı bilinmektedir¹⁴⁶. Forum dikdörtgen şeklindedir ve sütunlu galerilerle çevrelenmiştir. Forum yanındaki bazilika Roma mimari özelliklerinin izlerini taşımaktadır¹⁴⁷.

Kremna'da J. İnan Q Yapısı olarak isimlendirilen yapıyı kütüphane olarak tanımlamıştır¹⁴⁸. S. Mitchell ise detaylı incelemelerden sonra söz konusu yapının hamam olduğunu belirtmiştir¹⁴⁹. J. İnan'ın başkanlığında gerçekleşen bu kazı çalışmasında ele geçen heykeltıraşlık buluntuları dönemin ihtişamını gözler önüne sermektedir. Şüphesiz ki bu eserler halk üzerinde etkileyici bir izlenim bırakmıştır.

Kentte imparator Hadrianus adına iki tapınak bulunmaktadır¹⁵⁰. Antoninus Pius, Marcus Aurelius ve Commodus adına da tapınaklar yaptırılmıştır. Bu tapınakların, MS II. yüzyılda inşa edilmiş olduğu bilinmektedir¹⁵¹. Anadolu'da meydana gelen büyük deprem sonrasında imparator Antoninus Pius'un yaptığı bağış ve imparator tapınakları arasında bir bağlantı olduğu düşünülmektedir¹⁵². Kremna'daki bu durum İmparator

¹⁴⁴ Mitchell 1995: 107- 108.

¹⁴⁵ Mitchell 1995: 41.

¹⁴⁶ Mitchell 1995: 65- 66; Horsley - Mitchell 2000: 13- 21.

¹⁴⁷ Mitchell 1995: 56-57.

¹⁴⁸ İnan 1970: 56.

¹⁴⁹ Mitchell 1995: 154.

¹⁵⁰ Mitchell 1995: 86- 91; Büyükkolancı 1996: 73- 74.

¹⁵¹ Mitchell 1995: 86- 102.

¹⁵² Mitchell 1987b: 346- 352.

kültü'nün kabul gördüğünü ve Romanizasyon politikasının etkili olduğunu göstermektedir.

Kremna'da bulunmuş MÖ I. yüzyıl sonu MS I. yüzyıl başlarına tarihlenen bir stel üzerindeki yazıtta tapınağın ve heykelin babası ve dedesi tarafından yaptırılan Osaeis'in oğlu, Hermaios'un torunu Ephesos Artemisi rahibi Trokondas'ın onurlandırılması için yapıldığı geçmektedir¹⁵³. Yazıt sadece Ephesos Artemisi kültürünün varlığını kanıtlamaz, aynı zamanda bağımsızlıktan Roma hakimiyeti sürecine geçişte, Romalı olmayan zengin bir ailenin üzerindeki etkiyi de gözler önüne serer¹⁵⁴. Bu durum ayrıca Roma'nın Anadolu yerli kültürleriyle Roma kültürünü bağdaştırma çabasının bir sonucu olarak da görülebilir.

Yazıtlar aracılığıyla kentin finanse ettiği, özellikle agora ve Hadrianus Dönemi forum bazilikası arasındaki bazı yapılar bilinmektedir. Bir arşitrav üzerinde kentin magistratlarının sorumluluğunda olan bir yapının Nerva'ya ithaf edildiği yazmaktadır¹⁵⁵. Aynı yerde bulunan biri Antoninus Pius diğeri ise Marcus Aurelius ve Commodus'a adanan muhtemelen imparatorluk tapınaklarına ait iki ayrı yazıt fragmanında da yapılar için finansör adı yer almamaktadır¹⁵⁶. Caddeden tapınaklara geçişi sağlayan portikoya ait olabilecek Latince bir yazıt, yapıyı magistratların sorumluluğunda koloninin yaptırdığını düşündürmektedir¹⁵⁷. Bunun yanında kentteki başka yapılar da kentin zengin ailelerince finanse edilmiştir. Kremna'da üç defa baş magistratlık yapmış olan Romalı asker kökenli bir aileden gelen ve muhtemelen Tykhe rahibi Caius oğlu L. Fabricius Longus'un basilika, forum, eksedra ve heykellerin yaptırılmasından sorumlu olduğu bilinmektedir¹⁵⁸. Onun ölümünden sonra ise yapılar eşi Vibia Tatia ve kızı Fabricia Lucilla desteği ile tamamlanmıştır, Hadrianus'a ve tanrılaştırılan Traianus'a ithaf edilmiştir¹⁵⁹. Kremna hamamında ele geçen Avidius Fabianus Capitonianus ve Longillianus Callippus'a ait heykeller MS II. yüzyılın ortalarına aittir¹⁶⁰. Olasılıkla kente yaptıkları yararlı işlerden ya da yapıyı finanse etmelerinden dolayı heykelleri burada yer almış olmalıdır. Kremna'da önemli yapı programlarının Hadrianus Dönemi ve sonrasında

¹⁵³ Horsley - Mitchell 2000: 61- 62.

¹⁵⁴ Mitchell 1995: 54- 56.

¹⁵⁵ Mitchell 1995: 85; Horsley - Mitchell 2000: 12.

¹⁵⁶ Mitchell 1995: 85; Horsley - Mitchell 2000: 41- 44.

¹⁵⁷ Mitchell 1995: 85; Horsley - Mitchell 2000: 49.

¹⁵⁸ Horsley - Mitchell 2000:13- 21; Horsley - Mitchell 2000: 39.

¹⁵⁹ Mitchell 1995: 56- 69.

¹⁶⁰ Mitchell 1995: 152- 158.

uygulandığı bilinmektedir¹⁶¹. Ancak gerek daha öncesinde gerekse Hadrianus Dönemi'nde ve sonraki süreçte gerçekleştirilen yapı faaliyetleri halkın ihtiyaçlarını karşılaması ve düzenli bir şehircilik anlayışı sunması¹⁶² açısından etkili bir Romanizasyon unsuru olarak kabul edilebilir.

Antik çağda bayramlar ve çeşitli oyunlarda Romanizasyon politikası kapsamında, halkın sempatisini kazanmak için propaganda aracı olarak kullanılmışlardır. Bu tür etkinlikler kentliler, yöneticiler ve seçkinler arasındaki ilişkilerin sürekliliğini ve canlılığını sağlamıştır. Kremna'da da imparator Aurelianus adına düzenlenen bir sacrum certamen, Anadolu'da gerçekleştirilmiş son kutsal oyunlardan olmalıdır. Bu oyunların düzenlenmesi Zenobia'ya karşı gönderilen Roma güçlerine dayandırılmaktadır¹⁶³. Bu organizasyonlar aynı zamanda farklı kültürleri bir araya getirmesi nedeniyle kültürler arası kaynaşmayı sağlamışlardır.

Tüm bunlar düşünüldüğünde Kremna'da; yönetim, vatandaşlık, din, dil, mimari ve diğer kültür unsurlarında uygulanan Romalılaştırma politikalarının halkın bütünleşme yönünde bir Akültürasyon süreci benimsemesine nasıl neden olduğu anlaşılacaktır. Ekonomik hareketliliğin temel materyali olan sikkeler üzerinde de bu durumun izleri açık olarak görülebilmektedir. Bu nedenle aşağıda Romanizasyon politikası kapsamında Kremna Sikkeleri değerlendirilecektir.

¹⁶¹ Köse 2017: 84.

¹⁶² Saygın – Hasta: 2018: 326.

¹⁶³ Mitchell 1993: 224.

4. KREMNA SİKKE TİPLERİ

Romalılık bilincinin oluşmasına hizmet eden ve bütünleşme yönünde bir Akültürasyon süreci benimsenmesine katkı sağlayan propaganda unsurlarından biri de sikkelerdir. Halkın her tabakasına ulaşan bu küçük oval nesnelere alım gücünü temsil etmelerinin yanında Romanizasyon politikasına da hizmet etmişlerdir.

Çeşitli kataloglardan bir araya getirilen Kremna sikkeleri, temsil ettikleri anlamlara göre sınıflandırılacaktır. Konunun içeriği dikkate alınarak en nitelikli sikkeler görselleri çalışma içerisine dahil edilecektir. Kent sikkeleri arka yüz betimleri göz önüne alınarak dört ana başlığa ayrılacaktır¹⁶⁴. Bunlar sırası ile; Roma koloni tipleri, imparatorlukla ilişkili tipler, mitolojik tipler ve kentle ilgili diğer tiplerdir. Roma koloni tipleri başlığında, sadece Roma kolonisi ilan edilen kentlerde darp edilen Kremna sikkeleri ele alınacaktır. İmparatorlukla ilişkili tipler başlığı altında, doğrudan Roma iktidarının siyasi propagandasını yapan sikkeler değerlendirilecektir. Mitolojik tipler başlığı altında, dini propaganda amacıyla darp edilen sikkeler ele alınacaktır ve bu bölüm Roma'nın dini inançlar üzerindeki stratejik yaklaşımını gözler önüne seren, yerel mitolojik tipler isminde ikinci bir alt başlığa ayrılacaktır. Çalışmanın dördüncü başlığını oluşturan, kentle ilgili diğer tipler ise mimari tipler ve objeler olarak iki alt başlığa ayrılacaktır. Ayrıca Kremna sikkeleri, diğer Pisidia kentlerinde darp edilen sikkelerle de karşılaştırılarak, kente özgü sikkeler darpları belirlenmeye çalışılacaktır¹⁶⁵. Elde edilen veriler neticesinde Romanizasyon politikası kapsamında Kremna sikkelerinin propaganda aracı olarak kullanımını değerlendirilecektir.

¹⁶⁴ Metnin akışı içerisinde tekrardan kaçınmak amacıyla gerekli olmadığı sürece sikkelerle ilgili bilgiye değinilmeyecektir. Katalog bölümünde her sikkelerin görselinin altında tanım ve lejant bilgilerine yer verilecektir. Ayrıca, katalog kısmında sikkelerin buluntu yerleri ve ölçüleri hakkındaki bilgilere kaynaklarda yer verilmediği için değinilmeyecektir.

¹⁶⁵ Şimdiye kadar kataloglarda yer alan ve Kremna ile aynı sikkeler basmış olan Pisidia kentleri, çalışma içerisine dahil edilmiştir.

4. 1. Roma Koloni Tipleri

4.1.1. Koloni Kurucusu Olarak Augustus (Kat. No: 1- Kat. No: 2)

Kat. No: 1’de ön yüzde, başında defne tacı ile Hadrianus portresi tasvir edilmiştir. Arka yüzde, koloni kurucusu olarak çift süren Augustus tasvir edilmiştir. Kat. No: 2’de ön yüzde, başında defne tacı ile imparator I. Philippus tasvir edilmiştir. Arka yüzde, koloni kurucusu olarak çift süren Augustus tasvir edilmiştir, arkada dört adet standart yer almaktadır. Sikkelerdeki bu arka yüz tipinin tüm Roma koloni kentlerinde ortak olarak darp edildiği tespit edilmiştir¹⁶⁶. Kremna’da elde edilen veriler neticesinde bu sahnenin işlendiği iki farklı tip tespit edilmiştir. Sahnenin tercih edilme sebebinin anlaşılabilmesi için Roma mitolojisine ve kent kurma ritüellerine bakılması gerekmektedir.

Efsaneye göre Remus ve Romulus dedelerini yeniden tahta geçirdikten sonra bebekken sepet içerisine bırakıldıkları nehirden, incir ağacına takılarak kurtulmuş oldukları yerde, yeni bir kent kurmaya karar verirler. Kent Palatinus Tepesi’nde kurulacaktır. Romulus bir çift beyaz sığırın koşulduğu sabanla kent sınırını çizerken, kardeşi Remus sabanın üzerinden atlar ve bu duruma çok öfkelenen Romulus tarafından öldürülür. Böylece Romulus şehrin tek hakimi olur¹⁶⁷.

Koloni kentlerinin kuruluş ritüelinde tarım topraklarının belirlenmesinin ardından üzerinde şehir isminin baş harflerinin bir kısmının ya da tamamının yer aldığı sınır taşları dikiliyordu. Sınırların belirlenmesi ile koloni kurucusunu temsilen legion ya da veteran birlikleri askeri bir düzenle legion sancağı ile birlikte kente doğru ilerliyorlardı. Kente geldiğinde eski bir Etrüsk geleneği uyarınca saban üzerinde bir rahibin kent sınırlarını belirlemesi ile koloni kentinin açılış töreni tamamlanmış oluyordu¹⁶⁸. Ritüelin gerçekleştirilme sebebi olarak kent, kutsal kabul edilen bu sınır içerisine alınarak koruma altına alınması ve tarım ürünleri açısından bereketli olması hedeflenmiş olmalıdır. Olasılıkla çeşitli dualarla bir rahip tarafından çiftin sürülmesi, tanrının koruyuculuğunun ve desteğinin kent üzerinde olması amacıyla gerçekleştirilmiştir¹⁶⁹. İmparator Augustus’un yeni koloni kentleri kurma girişiminden itibaren sikkeler

¹⁶⁶ Sancaktar 2012: 375.

¹⁶⁷ Parker - Mills - Stanton 2006: 204.

¹⁶⁸ Özsaıt 1999: 130; Franke 2007: 40.

¹⁶⁹ Franken 2001: 485.

üzerinde, saban betimli sahneler görülmektedir¹⁷⁰. Bu sahneler, Augustus'un kendini ikinci bir Romulus olarak göstermek istemesiyle açıklanabilir¹⁷¹. Kremna sikkeleri üzerinde, koloni kurucusu olarak Augustus tipine; Hadrianus, Commodus, I. Philippus, Valerianus, Aurelianus Dönemleri'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Kat. No: 1 ve 2'deki çift süren Augustus tipi, Pisidia Bölgesi'nin bir koloni kenti olan Antiokheia¹⁷² sikkelerinde de aynı şekilde tasvir edilmiştir (Tablo 2). Diğer Pisidia kolonilerinde, farklı tasvirleri mevcuttur. Bu sikke tipi ile yerel halka, tanrının yardımı ile bereketli topraklarda yaşamak için gereken ritüellerin gerçekleştirilmiş olduğu ve arka plan olarak ise tanrısal bir görünüm ile betimlenen imparatorun tek ve güçlü bir hükümdar olduğu vurgusunun yapıldığı söylenebilir. Bu tip ile, siyasi ve dinsel propaganda yapılarak halkın yönetime bağlılık duyması sağlanmaya çalışılmıştır.

4.1.2. Marsyas (Kat. No: 3- Kat. No: 4)

Kat. No: 3'te ön yüzde, başında defne tacı ile Hadrianus tasvir edilmiştir. Arka yüzde, omzunda şarap tulumu ile profilden çıplak olarak Marsyas betimlenmiştir. Kat. No: 4'te ön yüzde, başında defne tacı ile Maximinus tasvir edilmiştir. Arka yüzde, ayakta omzunda şarap tulumu ile cepheden çıplak olarak Marsyas betimlenmiştir. Elde edilen veriler neticesinde Kremna sikkeleri üzerinde bu tipin iki örneği tespit edilmiştir. Söz konusu sikke tipinin tercih edilme sebebinin anlaşılabilmesi için, Marsyas'ın mitolojik hikayesine ve koloni geleneklerine bakmak gerekmektedir.

Marsyas, Athena (Minerva)'nın icat ettiği flütü enstrümanı yapan ve Apollon ile yarışmayı göze alacak kadar bu alette ustalaşan satirdir. Apollon yarışmayı kazanır, çünkü lirini her iki yönden de kullanabildiği gibi hem çalıp hem de şarkı söyleyebilmektedir. Tanrı, kaybeden Marsyas'ın canlı canlı derisini yüzdürür. Satire ağlayan Nymphalar'ın göz yaşları ile Küçük Asya'daki Marsyas (Çine) Çayı'nın oluştuğu rivayet edilir¹⁷³.

Roma Forumu'nda yaklaşık MÖ 300'e tarihlenen omzunda şarap tulumu taşıyan bir Marsyas heykeli olduğu bilinmektedir. Bu heykelin Roma'daki ilk Marsyas heykeli

¹⁷⁰ Sayles 1998: 7.

¹⁷¹ Verg. Aen. II, 31.

¹⁷² Aulock 1964: Tafel 160- 162, 4954; Aulock 1999: Tafel 5- 66- 69.

¹⁷³ Grimal 1997: 473- 474; Erhat 2002: 200; Fink 2007:264.

olduğu belirtilmektedir¹⁷⁴. Ius Italicum'un¹⁷⁵ simgesi olan tanrı Marsyas heykelleri, koloni kentleri kurulduktan sonra Şehir merkezlerine dikilmektedir. B6ylece koloni kentlerinin her bakımdan Roma Şehrinin bir kopyası haline d6n6Őt6r6lmeye 7alıŐıldıđı anlaşılmaktadır. Marsyas'a bir Şarap tulumu sunulduğu ve 6zg6rl6đ6n sembol6 olduğu belirtilmektedir. Ele ge7en 6rnekler sayesinde Marsyas'ın koloni kentlerinde basılan sikkeler 6zerinde de betimlendiği g6r6lmektedir¹⁷⁶. Pisidia'nın beş koloni kentinden biri olan Antiokheia Kenti sikkeleri 6zerinde de g6r6lmektedir¹⁷⁷ (Tablo 2). Kremna sikkeleri 6zerinde Marsyas'a; Hadrianus, Commodus, Septimius Severus, Geta, Severus Alexander, Maximinus, Decius, Aurelianus D6nemleri'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Bu sikke tipi ile Roma geleneklerinin kolonilerde de s6rd6r6lerek k6lt6rel propaganda yapıldığı anlaşılmaktadır.

¹⁷⁴ Erhan 2014: 677.

¹⁷⁵ Levick 1967: 160; Franke 2007: 40.

¹⁷⁶ Jellonek 2018: 37.

¹⁷⁷ Sancaktar 2012: 376.

4.2. İmparatorlukla İlişkili Tipler

4.2.1. Dişi Kurt ve İkizler/ Lupus Sahnesi (Kat. No: 5)

Kat. No: 5'te ön yüzde, başında defne çelengi ile imparator Decius tasvir edilmiştir. Arka yüzde, kutsal incir ağacı altında dişi kurdun Remus ve Romulus'u emzirme sahnesi betimlenmiştir. Bu sikke tipinin tercih edilme sebebinin anlaşılabilmesi için öncelikle ön yüzdeki imparator Decius'a ve daha sonra arka yüzdeki dişi kurt ve ikizler sahnesinin mitolojik hikayesine bakmak gerekmektedir.

Traianus Decius MS 249- 251 yılları arasında Roma İmparatorluğu yapmıştır. İmparator MS 250 yılında, oğulları Herennius Etruscus ve Hostilianus'a caesar ünvanı vermiştir¹⁷⁸.

Dişi kurt ve ikizler efsanesine kısaca değinilecek olursa; Troia Savaşı'ndan sonra Troia'lı prens Aineias oğlu ve babasını yanına alarak Troia'dan kaçır ve İtalya'ya yerleşir. Latium'da oğlu Askanios tarafından bir kent kurulur. Uzun yıllar onun soyundan gelenler bu kentte hüküm sürerler. Bir gün Numitor adındaki kral, kardeşi tarafından tahttan indirilir. Numitor'un erkek çocukları ise gelecekte taht için tehlike oluşturabilecekleri kaygısıyla öldürülür, kızı Rhea ise Vesta Tapınağı'na rahibe olarak verilir, böylece çocuk sahibi olması engellenmek istenir. Ancak Rhea Silvia'nın savaş tanrısı Ares (Mars)'ten ikiz oğulları olur. Adlarına Remus ve Romulus konulur. Bu durumdan haberdar olan kral Rhea'yı Tiber Nehri'ne attırır, ikizlerinde bir sepet içinde Tiber Nehri'ne bırakılmaları emrini verir. Ancak bir süre sonra sepet bir incir ağacı dalına takılarak kıyıya sürüklenir. İkizler onları bulan bir dişi kurt tarafından emzirilir ve daha sonra da bir çoban tarafından büyütülür. Delikanlılık çağına geldiklerinde kralı tahttan indirerek dedeleri Numitor'u tekrar tahta çıkartırlar¹⁷⁹.

Kremna sikkeleri üzerinde, dişi kurt ve ikizler sahnesine, Decius Dönemi'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Dişi kurt ve ikizler, bir koloni kenti olan Antiokheia¹⁸⁰ başta

¹⁷⁸ Tekin 2015: 274.

¹⁷⁹ Grimal 1997: 30; Erhat 2002:262; Fink 2007: 378- 380; Tekin 2015: 188- 190.

¹⁸⁰ Aulock 1964: Tafel 161, 4939; Aulock 1999: Tafel 5, 63.

olmak üzere Pisidia kentlerinin çoğunda görülmektedir (Tablo 2). Ön yüz ve arka yüz betimi birlikte düşünüldüğünde, daha önce Septimius Severus sikkeleri üzerinde görüldüğü gibi, Decius'un, veliahtları Herennius Etruscus ve Hostilianus ile dişi kurt ve ikizler efsanesi arasında bir bağ kurulmaya çalıştığı düşünülebilir. Sikkeler üzerinde ilk kez MÖ 137 yılında görülen bu sahne, MS 476 yılına kadar darp edilmeye devam etmiştir¹⁸¹. Roma, dişi kurt ve ikizler sikke tipini, koloni kentlerinde sıklıkla kullanarak siyasi propaganda yapmıştır¹⁸². Romalıların soyuna ve şahsiyetine vurgu yapan bu ikonografinin kolonilerde kullanılması halka karşı bir soyluluk göstergesi ve aynı zamanda da bir özendirme çabasıdır.

4.2.2. Kartal (Kat. No: 6- Kat. No: 7- Kat. No: 8- Kat. No: 9)

Kat. No: 6'da ön yüzde, sakallı Hercules başı tasvir edilmiştir. Arka yüzde, cepheden kanatları açık bir kartal tasvir edilmiştir. Kat. No: 7'de ön yüzde, başında defne tacı ile imparator Lucius Verus tasvir edilmiştir. Arka yüzde, kanatları yarı açık başı geriye dönük şekilde kartal tasvir edilmiştir. Kat. No: 8'de ön yüzde, imparatoriçe Iulia Domna tasvir edilmiştir. Arka yüzde, cepheden kanatları açık kartal üzerinde soldan sağa büst biçiminde Geta, her ikisinin başında defne tacı ile Septimius Severus ve Caracalla tasvir edilmiştir. Septimius Severus ve Caracalla'nın yüzleri birbirine dönük şekildedir. Kat. No: 9'da ön yüzde, başında stephane ve omzunda hilal ile Herennia Etruscilla tasvir edilmiştir. Arka yüzde, cepheden kanatları açık kartal üzerinde soldan sağa büst biçiminde Hostilian, her ikisinin başında defne tacı ile Decius ve Etruscus tasvir edilmiştir. Decius ve Etruscus'un yüzleri birbirine dönük şekildedir. Kartal betiminin Kremna sikkeleri üzerinde üç tipi bulunmaktadır. Roma sikkelerindeki kartal betiminin anlaşılması için mitolojiye ve Roma İmparatorluğu'nda ifade ettiği anlama bakılması gerekmektedir.

Kartal, Zeus (Iupiter)¹⁸³ ve Roma İmparatorluğu'nu temsil etmektedir. Genel olarak hakimiyeti ve gücü çağrıştırır. Bazen legion standartlarının üzerinde de betimlenir. Kremna sikkeleri üzerinde kartal tasvirlerine; Lucius Verus, Septimius Severus, Caracalla ve Decius Dönemleri'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Diğer Pisidia kentlerinde, Kat. No:

¹⁸¹ Jones 1990: 327.

¹⁸² Evans 1995: 74.

¹⁸³ Grimal 1997: 821- 824; Erhat 2002: 293- 297; Fink 2007: 434- 438; Karayaka 2007: 184.

8 ve 9'daki sikke tipine rastlanmamıştır. Kat. No: 6 ve 7'deki kartal tasvirleri, Sagalassos¹⁸⁴ kentinin yanında, koloni kentleri olan Antiokheia¹⁸⁵ ve Komama¹⁸⁶ gibi kentlerde de görülmektedir (Tablo 2). Kat. No: 6 ve 7'deki sikkelerin arka yüzünde, basit biçimde tek başına bir kartal tasvir edilmiştir. Kat. No: 8 ve 9'daki sikkelerin arka yüzünde ise ön yüzde, Roma İmparatorluğu'nun annesi konumunda imparatoriçe yer alırken, arka yüzünde kanatlarını her iki yana açmış bir kartal üzerinde tam ortada imparator ve her iki yanında da veliahtları tasvir edilmiştir. Kartal aynı zamanda Iupiter'i temsil ettiği için baş tanrının imparatorluğun koruyuculuğunu üstlendiği anlamı da çıkarılabilir. İmparatorluğun bütünlüğünün ve devamlılığının garanti altında olduğunu gösteren bu darbin siyasi propaganda amacıyla tasarlandığı açıktır.

4.2.3. Tokalaşma/ Dexiosis- dextrarum iunctio Sahnesi (Kat. No: 10- Kat. No: 11)

Kat. No: 10'da ön yüzde, imparatoriçe Iulia Domna tasvir edilmiştir. Arka yüzde, togalı Caracalla ve Geta karşılıklı ayakta durup el sıkışmaktadırlar. Kat. No: 11'de ön yüzde, imparator Caracalla tasvir edilmiştir. Arka yüzde, togalı Caracalla ve Geta karşılıklı ayakta durup el sıkışmaktadırlar. Bu sahnenin anlaşılabilmesi için Iulia Domna'nın yanında Caracalla ve Geta'nın yaşamlarına da bakılması gerekmektedir.

Iulia Domna, imparator Septimius Severus'un eşi'dir. Caracalla ve Geta ise onların çocuklarıdır. Septimius Severus tarafından MS 195'te caesar ünvanı aldığıında, Caracalla'ya Marcus Aurelius ailesiyle ilişkilendirilmesi bağlamında Marcus Aurelius Antonius adı verilmiştir. Tanındığı Caracalla adını ise Roma'da sıklıkla giydiği caracallus denen bir pelerinden almıştır. Septimius Severus MS 198 yılında, Caracalla'ya augustus unvanını vererek yönetime ortak etmiştir. Severus daha sonra küçük oğlu Geta'ya da augustus unvanını vermiştir. Babalarının ölümünün ardından yönetimi devralmışlardır. Ancak aralarında beliren anlaşmazlıklar sebebiyle Caracalla MS 212 yılında Geta'yı öldürtmüştür. Böylece imparatorluğun tek hâkimi olmuştur. Geta'nın hatırası lanetlenerek adı yazıtlardan ve sikkelerden silinmiştir. Caracalla ise MS 217 yılında

¹⁸⁴ http://www.wildwinds.com/coins/ric/salonina/_sagalassus_Imhoof_KM_24.jpg , 08. 10. 2020;
http://www.wildwinds.com/coins/ric/clauidius_II/_sagalassus_SNGFr_1866.jpg , 08. 10. 2020.

¹⁸⁵ Aulock 1964: Tafel 160, 4922.

¹⁸⁶ Köker 2013: Levha 11, 777.

geleceğin imparatoru Macrinus'un kıskırtmasıyla bir praetor muhafızı tarafından öldürülmüştür¹⁸⁷.

Kremna sikkeleri üzerinde, dexiosis sahnesine; Septimius Severus ve Caracalla Dönemleri'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Kat. No: 10 ve 11'deki dexiosis sahnesinin benzerleri Adada¹⁸⁸, Sagalassos¹⁸⁹ gibi kentlerin yanında bir koloni kenti olan Antiokheia¹⁹⁰ Kenti'nin sikkelerinde de görülmektedir (Tablo 2). Ancak bu tipler, demos ve boule gibi kişileştirilmiş unsurların birlikteliğini temsil etmektedirler. Kat. No: 10 ve 11'deki sikkelerin arka yüzündeki tokalaşma tasviri olasılıkla Caracalla ve Geta'nın babalarının ölümünün ardından, imparatorluğu ortak olarak yönettikleri MS 211 yılına aittir. Bu sikke tipi ile halk üzerinde, gerçekte durum farklı olsa da yeni imparatorların barış ve birlik içerisinde hüküm sürdükleri algısı oluşturulmaya çalışılarak siyasi propaganda yapılmıştır.

4.2.4. İmparatoriçe ve Oğulları (Kat. No: 12- Kat. No: 13)

Kat. No: 12'de ön yüzde, başında defne tacı ile Septimius Severus tasvir edilmiştir. Arka yüzde, cepheden ayakta Leto olarak Iulia Domna tasvir edilmiştir. Her iki kolunda çocuk Caracalla ve Geta'yı taşımaktadır. Ayaklarında meşale tutan, iki Eros bulunmaktadır. Kat. No: 13'te ön yüzde, başında defne tacı ile imparator Caracalla tasvir edilmiştir. Arka yüzde, cepheden ayakta Leto olarak Iulia Domna tasvir edilmiştir. Her iki kolunda henüz birer çocuk olan Caracalla ve Geta'yı taşımaktadır. Ayaklarında meşale tutan iki Eros bulunmaktadır. Bu sahnenin anlaşılabilmesi için Septimius Severus, Iulia Domna, Caracalla ve Geta'nın hayatlarının yanında Leto, Apollon ve Artemis (Diana)'in mitolojik hayatlarına da bakılması gerekmektedir.

Iulia Domna, Caracalla ve Geta'nın hayatlarına tokalaşma sahnesi başlığı altında değinilmiştir. Leto Titan Koios'un kızı Zeus (İupiter)' dan olan Apollon ve Artemis'in annesidir. Hera'nın kıskançlığı sebebiyle Leto, çocuklarının doğumu için o zamanlar yüzen bir ada olan Delos'tan başka bir sığınak bulamaz. Sonunda Leto, yetenekli ikizlerini dünyaya getirir¹⁹¹. Kat. No: 12 ve 13'teki sikkelerin arka yüzlerinde, Iulia

¹⁸⁷ Tekin 2015: 265- 267.

¹⁸⁸ Aulock 1977: Tafel 1, 52, 1.

¹⁸⁹ Aulock 1956: Plate 8, 224.

¹⁹⁰ Aulock 1999: Tafel 7, 95.

¹⁹¹ Erhat 2002: 194; Fink 2007: 250.

Domna ve oğulları, tanrıça Leto ve kutsal ikizleri gibi betimlenerek aile olarak tanrısallaştırılmışlardır. Bu sikke tipinin lejantından dolayı koloninin Iulia Domna'ya ithaf edildiği düşünülmektedir¹⁹². Iulia Domna'nın sikkeler üzerinde de oldukça fazla görünmesi bu düşünceyi destekler niteliktedir.

Kremna sikkeleri üzerinde imparatoriçe ve oğulları sahnesi, Septimius Severus ve Caracalla Dönemleri'nde görülmektedir (Tablo 1). Diğer Pisidia kentlerinin sikkeleri üzerinde bu sahneye henüz rastlanmamıştır. Koloninin Iulia Domna'ya ithaf edilme olasılığı göz önüne alındığında bu sikke tipinin Kremna Kenti'nin siyasi konumuna uyarlanmış olabileceği düşünülebilir. İmparatoriçe ve oğulları sikke tipi ile halka, imparatorluğun birliğinin ve geleceğinin garanti altında olduğu düşüncesi verilmeye çalışılarak, siyasi propaganda yapılmıştır.

4.2.5. Quadriga Üzerinde İmparator (Kat. No: 14)

Kat. No: 14'te ön yüzünde, başında defne tacı ile imparator Maximinus tasvir edilmiştir. Arka yüzde, imparator Maximinus quadriga üzerinde betimlenmiştir. Sağ elini selam verir biçimde havaya kaldırmıştır. Bu arka yüz sahnesinin anlaşılabilmesi için Maximinus'un hayatına bakılması gerekmektedir.

Maximinus, MS 172 ya da 173 yılında Thrakia'da doğmuştur. Önceki imparatorlar gibi seçkin bir aile geçmişine sahip değildir. Severus Alexander'ın Doğu ve Gemania seferlerine katılmıştır. Severus Alexander'ın öldürülmesi sonucunda ordu tarafından MS 235'te imparator ilan edilmiştir. Maximinus Trakia'nın yerlisi olduğundan Thrax soyadını almıştır. MS 235'te Germania'ya başarılı bir savaş düzenlemiştir. Sonraki iki yılda, Daklar ve Sarmatlarla savaşmıştır. Bu arada savaşların getirdiği mali yük ve yönetimdeki aksaklıklar imparator muhaliflerinin artmasına neden olmuştur. Bu durum sonucunda meydana gelen olaylarda, imparator Maximianus Thrax ve oğlu, askerleri tarafından MS 238 yılında öldürülmüştür¹⁹³.

Kremna sikkeleri üzerinde quadriga üzerinde imparator tasvirine, Maximinus Dönemi'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Bu tip, Antiokheia¹⁹⁴ sikkeleri üzerinde görülmektedir (Tablo 2). Oldukça güçlü bir imaj içinde askeri kıyafetleriyle betimlenen

¹⁹² Aulock 1979: No. 1199.

¹⁹³ Tekin 2015: 271- 272.

¹⁹⁴ Aulock 1964: Tafel 163, 4967; Aulock 1999: Tafel 8, 106.

imparator olasılıkla bir zafer alayında halkını selamlamaktadır. İmparatorun savaşçı ve başarılı yönüne vurgu yapan bu darp ile, askeri ve siyasi propaganda yapıldığı söylenebilir.

4.2.6. Lejyon Standartları (Kat. No: 15- Kat. No: 16)

Kat. No: 15'teki sikkenin ön yüzünde, başında defne tacı ile Hadrianus tasvir edilmiştir. Arka yüzünde, üç standart tasvir edilmiştir. Soldakinin üzerinde çelenk, ortadakinin üzerinde kartal, sağdakinin üzerinde ise el betimlenmiştir. Kat. No: 16'daki sikkenin ön yüzünde, başında defne tacı ile imparator Trebonianus Gallus tasvir edilmiştir. Arka yüzünde, üç standart tasvir edilmiştir. Ortadakinin üzerinde kartal, diğerlerinin üzerinde çelenk bulunmaktadır.

Kremna sikkeleri üzerinde standart tasvirlerine; Hadrianus, Marcus Aurelius, Lucius Verus, Caracalla, Trebonianus Gallus Dönemleri'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Kat. No: 16'daki lejyon standardı, koloni kentleri olan Antiokheia¹⁹⁵ ve Komama¹⁹⁶ sikkeleri üzerinde de görülmektedir (Tablo 2). Sikkeler üzerindeki standartlar, lejyonları temsil ettikleri için askeri propaganda amacıyla kullanılmışlardır.

4.2.7. Roma (Kat. No: 17)

Kat. No: 17'deki sikkenin ön yüzünde, başında stephane ile imparatoriçe Tranquillina tasvir edilmiştir. Omzunda hilal betimi taşımaktadır. Arka yüzünde, tahtta oturan Roma tasvir edilmiştir. Sol kolunda bereket boynuzu, sağ kolunda globus tutmaktadır. Bu sikke darbının anlaşılabilmesi için öncelikle imparatoriçe Tranquillina'nın yaşamına daha sonra da tanrıça Roma'nın mitolojisine bakılması gerekmektedir.

III. Gordianus imparator ilan edildiğinde henüz 13 yaşındadır. Bu sebeple, devlet idaresi Tranquillina'nın babası Timesitheus'un elindedir. Daha sonra olasılıkla güçlü bir ittifak için III. Gordianus, Tranquillina ile evlendirilmiştir. Gotlar ve Sasaniler ile yapılan savaşlar başarı ile sonuçlandıktan sonra, Timesitheus, Sasani başkenti Ktesiphon'a ilerlerken hastalanarak ölmüştür. Yerine Philippus Arabus getirilmiştir. Ancak

¹⁹⁵ Aulock 1999: Tafel 8, 100.

¹⁹⁶ Wasmuth 1979: 99; Köker 2013: Levha 13, 7a;

https://www.wildwinds.com/coins/ric/maximinus_I/_comama_SNGvA_5068.jpg , 08. 10. 2020.

Philippus'un amacı III. Gordianus'un yerine geçmek olduğu için bir çocuğun emrinde bulunmaktan rahatsız olan askerlerin de desteği ile MS 244 yılında 19 yaşında iken III. Gordianus öldürülmüştür¹⁹⁷.

Tanrıça Roma, Roma kentinin ve Roma egemenliğinin kişileştirilmiş halidir¹⁹⁸. Roma Kenti'nin kuruluşu ile ilgili efsanelerinde, kökeni Troia'ya dayanan Rhome adında kehanet yeteneği olan bir kahraman geçmektedir¹⁹⁹. Roma'ya yaklaşık olarak MÖ 200'den itibaren Yunan coğrafyasında bir tanrıça olarak tapılmaya başlanmıştır²⁰⁰. Ayrıca Roma İmparatorluğu'nun personifikasyonu olan figürün ellerinde tuttuğu, bereket boynuzu Roma topraklarındaki verimi ve bereketi, globus ise Dünya hakimiyetini temsil etmektedir. Kremna sikkeleri üzerinde Roma betimi, III. Gordianus Dönemi'nde görülmektedir (Tablo 1). Ön ve arka yüz betimi birlikte düşünüldüğünde tanrıça Roma'nın desteğinin imparator ve ailesi üzerinde olduğu ve imparatorluğun geleceğinin garanti altında olduğu izlenimi verilmek istenmiş olmalıdır.

4.2.8. Genius (Kat. No: 18- Kat. No: 19- Kat. No: 20)

Kat. No: 18'de ön yüzde, başında defne tacıyla imparator Hadrianus tasvir edilmiştir. Arka yüzde, ayakta, başında polosuyla dişi Genius tasvir edilmiştir. Sağ elinde Patera, sol elinde vexillum tutmaktadır. Kat. No: 19'da ön yüzde, profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Caracalla tasvir edilmiştir. Arka yüzde, cepheden ayakta başında kalathosuyla erkek Genius tasvir edilmiştir. Sol elinde bereket boynuzu bulunmaktadır. Sağ elinde tuttuğu patera ile yanan altar üzerinde libasyon yapmaktadır. Kat. No: 20'de ön yüzde, başında defne tacıyla caesar Commodus tasvir edilmiştir. Arka yüzde, başında polosuyla ayakta dişi Genius tasvir edilmiştir. Sol elinde bereket boynuzu, sağ elinde patera tutmaktadır. Kremna sikkeleri üzerinde Genius'un üç farklı tipi tespit edilmiştir. Bu sikke tiplerinin anlaşılabilmesi için Genius'un mitolojideki anlamına bakılması gerekmektedir.

Genius Roma'ya ait bir kavramdır. Kişinin içinde doğup gelişen kişisel bir varlık olmasının yanında bir topluluğun ve bir yerin de Genius'u olabilmektedir. İmparatorluk döneminde imparatorun Genius'undan korkulmaktadır. İnanişâ göre imparatorun halka

¹⁹⁷ Tekin 2015: 272, 273.

¹⁹⁸ Fink 2007: 378.

¹⁹⁹ Grimal 1997: 715- 716; Erhat 2002: 261.

²⁰⁰ Karayaka 2007: 227.

hükmetmesi gibi onun Genius'u da halkın Genius'una hükmetmektedir²⁰¹. Genius zamanla koruyucu bir ruh olarak düşünülmüştür²⁰². Bu inanış daha çok Augustus Dönemi'nde yayılım kazanmıştır. Augustus, Lar inanışı (evlerin koruyucuları) ve Genius'u birleştirmek istemiştir. Ölümünden sonra kült, Genius Augusta olarak anılmıştır²⁰³. Genius, sikkeler üzerinde kadın ve erkek olarak tasvir edilmiştir. Kadın Genius kentlerin ve kişilerin kullandığı yerel bir tip olarak, erkek Genius ise Roma İmparatorluğu'nun kullandığı resmi bir tip olarak betimlenmiştir²⁰⁴.

Kremna sikkeleri üzerinde Genius tasvirlerine; Hadrianus, Marcus Aurelius, Lucius Verus, Commodus, Septimius Severus, Caracalla, Geta, Decius, Herennius Etruscus, Aurelianus Dönemleri'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Kat. No: 19'daki Genius tasviri, bir Roma koloni kenti olan Antiokheia²⁰⁵'nin yanında, Termessos²⁰⁶ sikkeleri üzerinde de görülmektedir (Tablo 2). Kat. No: 18'deki Genius bir elinde tuttuğu vexillum ve diğer elinde tuttuğu sunu kasesi sebebiyle olasılıkla kentin askeri yönden güvence altında olduğunu göstermektedir. Kat. No: 19'daki sikke üzerinde ise ön yüzde, imparator arka yüzde, erkek Genius tasviri ile Roma'nın koruyucu ruhu tarafından tüm toprakların güvende olduğu düşüncesi verilerek dini propaganda yapıldığı söylenebilir. Kat. No: 20'deki dişi Genius'un, bir elinde tuttuğu sunu kasesi ve diğer elinde tuttuğu bereket boynuzu ile kentin refahının garanti altında olduğunu gösterilmektedir.

²⁰¹ Erhat 2002: 116.

²⁰² Fink 2007: 153.

²⁰³ Bonnefoy - Doniger 1992: 128.

²⁰⁴ Krzyzanowska 1970: 104.

²⁰⁵ Aulock 1964: Tafel 160- 161, 4920, 4925.

²⁰⁶ https://www.wildwinds.com/coins/greece/pisidia/termessos_major/Lindgren_1370.jpg , 08. 10. 2020.

4.3. Mitolojik Tipler

4.3.1. Apollon Klarios (Kat. No: 21)

Kat. No: 21'de ön yüzde, başında stephane ile imparatoriçe Tranquillina tasvir edilmiştir. Omzunda hilal betimi taşımaktadır. Arka yüzde, ayakta Apollon Klarios tasvir edilmiştir. Solunda bulunan yılan dolanmış üçayağa dayanmaktadır.

Apollon, Zeus (Iupiter) ile Leto'nun oğludur. Artemis (Diana)'in ikiz kardeşidir. Aesculapius ve Orpheus'un babasıdır²⁰⁷. Yunan pantheonunun en büyük tanrılarında biri olan Apollon, güzel sanatların, okçuluğun ve biliciliğin tanrısıdır²⁰⁸. Apollon'un belirteçleri; üç ayaklı kazan, lyra, defne dalı, ok, yay, sadak ve ompholostur. Klarios, Apollon'un bilicilik yönünü vurgulamaktadır ve kentlerde en yaygın görülen epithetonlarından biridir.

Kremna'da gerçekleştirilen kazılar sonucunda ortaya çıkan bir yazıttan, koloni tarafından Apollon'un bir heykelinin diktirildiği anlaşılmaktadır²⁰⁹. Ayrıca Kremna'da Q Yapısı olarak adlandırılan yapıda, Apollon Klarios'a ait bir heykel bulunmuştur²¹⁰. Bu heykel MS 2. ya da 3. yüzyıla tarihlenmektedir²¹¹. Kat. No: 21'deki sikke üzerinde tasvir edildiği gibi bir üçayağa yaslanır gibi görünmektedir. Üçayak betimi, tanrının bilicilik yönüne vurgu yapmaktadır. Kremna sikkeleri üzerinde Apollon Klarios'a, III. Gordianus Dönemi'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Apollon Klarios, Apollonia Mordiaion²¹² Etenna²¹³ ve Kolbasa²¹⁴ sikkelerinde görülmektedir (Tablo 2). Söz konusu sikke tasviri dışında, bu kültün Kremna'daki varlığını gösteren herhangi bir kanıt henüz elde edilememiştir. Ön yüzde, imparatoriçe arka yüzde, Apollon Klarios tasviri ile dini propaganda gerçekleştirilmiştir.

²⁰⁷ Grimal 1997: 79, Fink 2007: 64.

²⁰⁸ Erhat 2002: 44- 50.

²⁰⁹ Karayaka 2007: 77.

²¹⁰ İnan 1970: 70.

²¹¹ Karayaka 2007: 81.

²¹² Aulock 1964: Tafel 164, 4990.

²¹³ Aulock 1964: Tafel 164, 5028; Aulock 1999: Tafel 13, 122.

²¹⁴ Aulock 1964: Tafel 166, 5062.

4.3.2. Aesculapius ve Salus (Kat. No: 22)

Kat. No: 22'de ön yüzde, başında defne tacı ile imparator Severus Alexander tasvir edilmiştir. Arka yüzde, Aesculapius ve Salus betimlenmiştir.

Aesculapius, Apollon ya da Kronos'un oğludur²¹⁵. Yunan mitolojisinde hekim tanrıdır. Hekimlik sanatı, küçüklüğünde kentauros Kheiron tarafından öğretilmiştir. Ölülere dirilttiği için Zeus (Iupiter) tarafından öldürülmüştür²¹⁶. Tanrının belirteçleri; Yılanlı asa, keçi, köpek, patera, kitap rulosu'dur²¹⁷. Salus, Aesculapius'un kızıdır. Sağlık kavramının kişileştirilmiş halidir²¹⁸. Tanrıçanın belirteçleri; Yılan ve pateradır. Salus'un neredeyse yılsız hiç tasviri bulunmamaktadır²¹⁹.

Kremna'dan günümüze ulaşan iki heykel kaidesinde koloninin Flavius Lucilus ve Rutilianus Calippus'un penteterik duumvirlik²²⁰ yaptıkları yılda, Aesculapius ve Salus için birer heykel yaptırdıkları geçmektedir²²¹. Bu heykeller Q Yapısı'nda ele geçen ve MS 2. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başlarına tarihlenen heykeller olmalıdırlar²²². Kremna'da bu sikke tipine; Severus Alexander ve Aurelianus Dönemleri'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Aesculapius ve Salus tasviri; Adada²²³, Termessos²²⁴ ve Olbasa²²⁵ sikkelerinde görülmektedir (Tablo 2).

4.3.3. Bacchus (Kat. No: 23)

Kat. No: 23'te ön yüzde, başında defne tacı ile imparator Marcus Aurelius tasvir edilmiştir. Arka yüzde, cepheden Bacchus (Liber Pater) tasvir edilmiştir. Sol elinde thyrsos, sağ elinde kantharos tutmaktadır. Sağ elinin altında panter bulunmaktadır.

Şarap ve bereket tanrısıdır. Zeus (Iupiter) ve Semele'nin oğludur. İno ve daha sonra Silen tarafından büyütülür²²⁶. Yunanca kökenli ismi Dionysos'tur. Roma'da sıfatı

²¹⁵ Fink 2007: 62.

²¹⁶ Erhat 2002: 72- 73.

²¹⁷ Karayaka 2007: 106.

²¹⁸ Fink 2007: 195.

²¹⁹ Karayaka 2007: 107.

²²⁰ Roma kolonilerinde bir yıllığına atanan en yüksek iki memurluk makamı

²²¹ Karayaka 2007: 107- 108.

²²² İnan 1970: 65- 66.

²²³ Aulock 1977: Tafel 2, 70.

²²⁴ https://www.wildwinds.com/coins/greece/pisidia/termessos_major/NN_88_502.jpg, 08. 10. 2020.

²²⁵ Aulock 1999: Tafel 19, 284.

²²⁶ Fink 2007: 123; Grimal 1997: 156; Erhat 2002: 94.

olarak kullanılan Bacchus zamanla diğer ismi haline gelmiş ve Romalıların yerel tanrısı Liber Pater ile özdeşleştirilmiştir. Sikke lejantında, Liber Pater ismi okunmaktadır. Tanrının belirteçleri; Thyrsos, kantharos, asma, sarmaşık, panter, aslan, vaşak, eşek, boğa, keçi, teke ve saksagandır²²⁷.

Kremna'da henüz bu sikke tipi haricinde, Bacchus kültüne işaret eden herhangi bir kanıt bulunamamıştır. Bacchus (Liber Pater) tasvirine; Kremna'da Marcus Aurelianus ve III. Gordianus Dönemleri'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Bu tip; Termessos²²⁸, Kodrula²²⁹ ve Selge²³⁰ sikkelerinde görülmektedir (Tablo 2). Söz konusu tanrının ismi olarak Dionysos yerine sikke lejantlarında Bacchus ya da Liber Pater isimlerinin tercih edilmesi Roma'nın kontrolünde ortak bir inanç sistemi oluşturma çabası olarak görülebilir.

4.3.4. Ceres (Kat. No: 24)

Kat. No: 24'te ön yüzde, başında defne tacı ile Aurelianus tasvir edilmiştir. Arka yüzde, cepheden ayakta Ceres/ Donatio tasvir edilmiştir. Her iki yanında, kalathosların içerisinde tahıl bulunmaktadır. Bu sikke tipinin anlaşılabilmesi için, Ceres, Aurelianus ve dönemin sikke tipleri hakkında da bilgi sahibi olunması gerekmektedir.

Ceres, Yunanlı Demeter'e karşılık gelir. Toprağın annesi, iyi yürekli bereket tanrıçasıdır. Kronos ile Rheia'nın kızıdır. Zeus (Iupiter)'tan olma Persephone'nin, annesidir. Atina yakınlarındaki Eleusis'te, Zeus ile bereber kendisine tapılırdı. Eleusis'teki gizli külte girenler, ölümden sonraki yaşam için belirli dönemlerde çeşitli ritüeller gerçekleştirirlerdi. Ceres'in bir ölümlü olan Triptolemos aracılığıyla insanlara tarımı öğrettiğine inanılırdı²³¹. Tanrıça'nın belirteçleri; buğday demeti, haşhaş, çeşitli çiçek, meyve, içi tahıl dolu kalathos, meşale, domuz, inek, yılan, mersin ağacı ve nergistir²³².

²²⁷ Karayaka 2007: 124.

²²⁸ https://www.wildwinds.com/coins/greece/pisidia/termessos_major/Bernhard_193.jpg , 08. 10. 2020.

²²⁹ Aulock 1999: Tafel 16, 243, 244.

²³⁰ Aulock 1999: Tafel 30, 482.

²³¹ Grimal 1997: 145; Erhat 2002: 85, 86; Fink 2007: 119.

²³² Karayaka 2007: 117.

Aurelianus Dönemi'nde (MS 270-275) Kremna'da, bir kıtlık yaşandığı ve imparator tarafından kente, yardımda bulunduğu bilinmektedir²³³. Kataloglarda söz konusu arka yüz tipinin, Ceres (Demeter) olabileceği belirtilmektedir. Ancak Aurelianus Dönemi sikkelerinde bu arka yüz tipine benzer şekilde, Concordia'nın²³⁴ personifikasyonu askeri propaganda amaçlı, iki standart arasında tasvir edilmiştir ve bu sikkeler üzerinde, Concordia lejantı okunmaktadır. Aynı şekilde, Kat. No: 24'teki sikke üzerinde de Donatio lejantı okunmaktadır. Bu sebeple söz konusu arka yüz tipi, Donatio'nun personifikasyonu olmalıdır. Kremna'da Ceres (Demeter) Kültü'nün varlığına dair bu şüpheli sikke tipi haricinde henüz bir kanıt bulunamamıştır. Kremna sikkeleri üzerinde, Ceres/ Donatio tipine kente verdiği destek sebebiyle, yalnızca Aurelianus Dönemi'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Kataloglarda, diğer Pisidia kentlerinde bu tipe rastlanmamıştır. Bu sikke tipi ile halka imparatorun cömertliği hatırlatılarak siyasi propaganda yapılmıştır.

4.3.5. Diana (Kat. No: 25- Kat. No: 26)

Kat. No: 25'te ön yüzde, başında defne tacı ile profilden sağa dönük imparator Septimius Severus tasvir edilmiştir. Arka yüzde, cepheden ayakta bir elinde patera bir elinde mızrak tutar şekilde Diana tasvir edilmiştir. Figürün solunda bir geyik bulunmaktadır. Kat. No: 26'da ön yüzde, başında defne tacı ile imparator Caracalla tasvir edilmiştir. Arka yüzde, ayakta sola dönük olarak Diana tasvir edilmiştir. Sol elinde yay, sağ elinde patera bulunmaktadır. Pateranın hemen altında yanan bir altar betimlenmiştir. Solda bir geyik bulunmaktadır. Kremna sikkeleri üzerinde Diana'nın iki farklı tipi olduğu tespit edilmiştir.

Diana, Artemis'in Roma mitolojisindeki ismidir. Zeus (Iupiter) ile Leto'nun kızı ve Apollon'un ikiz kardeşidir. Hayvanlar aleminin hükümdarı, doğumların yardımcısı, ay ve ölüm tanrıçasıdır²³⁵. Diana, mitolojide kinci karakteriyle ön plana çıkar. Onun bu

²³³ Özsaıt 1985: 134.

²³⁴ <https://www.coinarchives.com/0d40f95892b53377d82204084e399234/img/roma/e73/image00927.jpg> , 08. 10. 2020; /https://www.wildwinds.com/coins/ric/aurelian/RIC_0117.jpg , 08. 10. 2020.

²³⁵ Erhat 2002: 56; Fink 2007: 73- 74.

karakteri mitolojideki pek çok olayın ana konusunu oluşturur²³⁶. Tanrıçanın belirteçleri; ok, yay, meşale mızrak, defne, hayvanlardan ayı, geyik, köpek, boğa ve domuzdur²³⁷.

Kremna sikkeleri üzerinde Diana betimlerine; Antoninus Pius, Marcus Aurelius, Septimius Severus, Caracalla, Elegabalus, II. Philippus, Dönemleri'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Kat. No: 25 ve Kat. No: 26'daki sikke tipleri ile dini propaganda gerçekleştirilmiştir. Diana (Artemis) Kültü'nün sikkeler üzerindeki betimlemeler haricinde, Kremna'daki varlığını gösteren herhangi bir kanıt henüz tespit edilememiştir.

4.3.6. Fortuna (Kat. No: 27- Kat. No: 28)

Kat. No: 27'de ön yüzde, başında defne tacı ile imparator Caracalla tasvir edilmiştir. Arka yüzde, başında polosü ile Fortuna tasvir edilmiştir. Sol elinde asa, sağ elinde imparator büstü bulunmaktadır. Nehir tanrısı Kestros tanrıçanın ayaklarının olduğu yerde yüzmektedir. Kat. No: 28'de ön yüzde, başında defne tacı ile imparator Gallienus tasvir edilmiştir. Arka yüzde, başında polosü ile ayakta Fortuna tasvir edilmiştir. Sol elinde bereket boynuzu, sağ elinde gemi pruvası bulunmaktadır. Kremna sikkeleri üzerinde Fortuna'nın iki tipi tespit edilmiştir. Bu tiplerin anlaşılabilmesi için Fortuna hakkında bilgi sahibi olunması gerekmektedir.

Fortuna, Yunan mitolojisindeki Tyche ile özdeşleştirilmiştir. Talih ve kader tanrıçasıdır. Antik Yunan ve Roma Dönemleri'nde kentlerin kaderlerine hâkim olduğuna inanılmış ve kent tanrıçası ile eş tutulmuştur²³⁸. Tanrıçanın belirteçleri; sur tacı, polos, gemi pruvası, başak, saz kamışı, palmiye dalı, haşhaş, çelenk, ödül vazosu, bereket boynuzu ve ayaklarının altında yüzen nehir tanrısıdır²³⁹.

Kremna Sikkeleri üzerinde Fortuna'ya; Commodus, Septimius Severus, Caracalla, Gordianus, Volusianus, Valerianus, Gallienus, Aurelianus Dönemleri'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Resim 28'deki Fortuna tasviri; Adada²⁴⁰, Andeda²⁴¹, Etenna²⁴²,

²³⁶ Grimal 1997: 98- 100.

²³⁷ Karayaka 2007: 93.

²³⁸ Erhat 2002: 288- 289; Fink 2007: 421.

²³⁹ Karayaka 2007: 175.

²⁴⁰ Aulock 1977: Tafel 19, 864.

²⁴¹ Aulock 1999: Tafel 1, 10.

²⁴² Aulock 1999: Tafel 15, 222.

Isinda²⁴³, Komama²⁴⁴, Parlais²⁴⁵, Seleukeia Sidera²⁴⁶, Sagalassos²⁴⁷, Selge²⁴⁸, Termessos²⁴⁹ sikkeleri üzerinde de görülmektedir (Tablo 2). Kremna'da Q Yapısı'nda ele geçen bir heykel kaidesinde, Nemesis için bir heykel diktirildiği belirtilmektedir. Ancak İnan tarafından yayınlanan heykeller arasında Nemesis heykeli bulunmamaktadır. Olasılıkla başı olmayan bir heykel Fortuna (Tyche) olarak yorumlanmıştır²⁵⁰. Bunun yanında Levick'e göre; Kremna'da Nemesis, Fortuna'ya ya da Fortuna, Nemesis'e benzetilmiş olmalıdır²⁵¹. Fortuna tasvirli sikke tipleri ile dini propaganda yapılmıştır.

4.3.7. Harpocrates (Kat. No: 29)

Kat. No: 29'da ön yüzde, başında defne tacı ile imparator III. Gordianus tasvir edilmiştir. Arka yüzde, ayakta çıplak olarak Harpocrates tasvir edilmiştir. Sol elinde bereket boynuzu tutmaktadır. Sağ eli ağzının üzerindedir. Kremna sikkeleri üzerinde Harpocrates'in bir tipi tasvir edilmiştir.

Harpocrates, Mısır mitolojisindeki Horus ile özdeşleştirilmiştir. İsis ve Serapis (Osiris)'in oğludur. Helenizasyon sürecinde Yunan pantheonuna dahil edilmiştir. Ancak, kültün Yunan ve Roma dünyasında yaygınlaşması Ptolemaios Hanedanlığı Dönemi'nde gerçekleşmiştir²⁵². Tanrının belirteçleri; modius, bereket boynuzu, taç, sopa, nar, şahin ve koçtur²⁵³. Kremna'da Harpocrates, III. Gordianus Dönemi'nde darp edilmiştir (Tablo 1). Diğer Pisidia Kentleri'nin sikkelerinde, Harpocrates'in bu tasvirine; Sagalassos ve Seleukeia Sidera sikkeleri üzerinde rastlanmaktadır²⁵⁴ (Tablo 2). Helenistik Dönemde

²⁴³<https://www.coinarchives.com/MusePath/14aed519a51fe02bfcd32933405a84f1/img/roma/e75/imde00475.jpg> , 08. 10. 2020.

²⁴⁴ Aulock 1964: 167, 5066; Köker 2013: Levha 14, 12a.

²⁴⁵ Aulock 1999: Tafel 20, 294.

²⁴⁶ <https://www.wildwinds.com/coins/greece/pisidia/seleucia/t.html> , 08. 10. 2020.

²⁴⁷ Aulock 1964: Tafel 172, 5214;

<https://www.coinarchives.com/28b340988a5a8e3303b57466f14319a6/img/gorny/271/image00724.jpg> , 08. 10. 2020.

²⁴⁸ Aulock 1956: Plate 10, 288; Aulock 1964: Tafel 176, 5320.

<https://www.coinarchives.com/f5a13790d6cc18d15eae34fa896a2c3a/img/gorny/271/image00731.jpg> , 08. 10. 2020.

²⁴⁹ <https://www.coinarchives.com/8840031aa8fdd53297f1ded546490d39/img/roma/e72/image00579.jpg> , 08. 10. 2020.

²⁵⁰ İnan 1970: 62- 63.

²⁵¹ Levick 1967: 150; Karayaka 2007: 177.

²⁵² Karayaka 2007: 209.

²⁵³ Jones 1990: 101.

²⁵⁴ Sincar 2018: 208, 212.

ortaya çıkan ortak bir inanç sistemi oluşturma kaygısı Roma Döneminde de devam ettirilmiştir.

4.3.8. İsis (Kat. No: 30)

Kat. No: 30'da ön yüzde, başında defne tacı ile imparator III. Gordianus tasvir edilmiştir. Arka yüzde, cepheden başında lotus çiçeğiyle ayakta İsis tasvir edilmiştir. Sol elinde situla, sağ elinde patera tutmaktadır. Kremna sikkeleri üzerinde İsis'in bir tipi tasvir edilmiştir.

İsis, Mısır mitolojisinde tarım tanrıçasıdır. Serapis (Osiris)'in karısı, Harpocrates (Horus)'in annesidir²⁵⁵. Hellenizasyon Dönemi'nde Yunan pantheonuna dahil edilmiştir. Ancak, kültürün Yunan ve Roma dünyasında yaygınlaşması Ptolemaios Hanedanlığı Dönemi'nde gerçekleşmiştir²⁵⁶. Tanrıça'nın Roma İmparatorluk Dönemi belirteçleri, alnında bir bant ile omzunda biten uzun bukleler, dar kollu tunik, önde iki pileli düğümlü ve saçaklı manto, sağ elinde sistrum ve sol elinde situladır. Kutsal hayvanı inektir²⁵⁷. Kremna'da İsis III. Gordianus Dönemi'nde darp edilmiştir (Tablo 1). Helenistik Dönemde yaygınlaştırılan kültürlerin Roma Dönemi'nde de varlığını koruduğu ve benzer düşünce yapısının devam ettirildiği görülmektedir.

4.3.9. Iupiter Capitolinus (Kat. No: 31)

Kat. No: 31'de ön yüzde, başında defne tacı ile imparator Septimius Severus tasvir edilmiştir. Arka yüzde, tahtta oturan Iupiter Capitolinus tasvir edilmiştir. Sol elinde asa, ileriye uzattığı sağ elinde Victoria tutmaktadır. Kremna sikkeleri üzerinde Iupiter Capitolinus'un bir tipi tasvir edilmiştir.

Iupiter Capitolinus, Yunan mitolojisindeki Zeus ile özdeşleştirilmiştir. Kronos ve Rhea'nın oğludur. Iupiter'in birçok mitolojik karakter ile birlikteliğinden; Metis'ten, Athena (Minerva); Hera'dan Ares (Mars), Hebe, Eileithyia; Leto'dan Apollon, Artemis (Diana); Maia'dan Hermes (Mercurius); Demeter (Ceres)'den Persephone; Themis'ten Horalar, Moiralar; Eurynome'den Charitler; Mnemosyne'den Musalar gibi pek çok karakter doğmuştur²⁵⁸. Iupiter, Yunan ve Roma panteonunun baş tanrısıdır. Antik

²⁵⁵ Grimal 1997: 343- 344; Erhat 2002: 162; Fink 2007: 211.

²⁵⁶ Karayaka 2007: 209.

²⁵⁷ Karayaka 2007: 210.

²⁵⁸ Grimal 1997: 821- 824; Erhat 2002; 293- 294; Fink 2007:434- 435.

kaynaklarda, ışık ve şimşek saçan; kar, dolu ve yağmur yağdıran Zeus (Iupiter) olarak tanınır. Ayrıca, dağ, bereket, kefare, ahlakın ve devlet düzeninin koruyucusudur. Iupiter ve Demeter (Ceres) birlikte yeraltına ve ölüme de hükmetmektedirler. Tanrının belirteçleri asa, şimşek demeti, çift balta, mızrak, kılıç, kartal ve tahttır²⁵⁹.

Kentte, Iupiter tasvirine, Septimius Severus Dönemi'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Iupiter'in bu sikke tipi; Adada²⁶⁰, Apollonia Mordiaion²⁶¹, Komama²⁶², Pednelissos²⁶³, Termessos²⁶⁴, Sagalassos²⁶⁵ sikkeleri üzerinde de görülmektedir (Tablo 2). Kremna'da ayrıca üç Iupiter büstü bulunmuştur²⁶⁶. Sikke lejantında görülen Iupiter Capitolinus ismi ile baş tanrının Latince isminin kullanımının yaygınlaştırılmaya çalışıldığı görülmektedir.

4.3.10. Leto (Kat. No: 32)

Kat. No: 32'deki ön yüzde, başında defne tacı ile imparator Aurelianus tasvir edilmiştir. Arka yüzde, cepheden ayakta Leto tasvir edilmiştir. Kollarının her birinde ikizleri tutmaktadır. Her iki yanında meşaleli iki Eros bulunmaktadır. Kremna sikkeleri üzerinde Leto'nun bir tipi tasvir edilmiştir.

Leto, Titan Kaios ve Phoibe'nin kızıdır. Zeus (Iupiter)'tan olan Apollon ve Artemis (Diana)'in annesidir. Hera (Iuno)'nın kıskançlığı sebebiyle ikizlerinin doğumu için yalnızca gezen bir ada olan Delos onu üzerinde barındırarak doğumuna yardımcı olmuştur²⁶⁷.

Leto, Kremna sikkeleri üzerinde; Septimius Severus, Caracalla ve Aurelianus Dönemleri'nde görülmektedir (Tablo 1). Aynı sikke tipi, imparatorlukla ilişkili tipler başlığı altında Kat. No: 12 ve 13'teki sikkeler üzerinde de görülmektedir ve lejantta Iulia

²⁵⁹ Karayaka 2007:184.

²⁶⁰ Aulock 1977: Tafel 1, 53.

²⁶¹ Aulock 1964: Tafel 164, 4992.

²⁶² Köker 2013: Levha 13, 8a;

https://www.wildwinds.com/coins/ric/severus_alexander/_komanaPisidia_Aulock_Komana_23.jpg , 12. 10. 2020.

²⁶³ Aulock 1999: Tafel 20, 302.

²⁶⁴ https://www.wildwinds.com/coins/greece/pisidia/termessos_major/SNGFr_2179.jpg , 12. 10. 2020.

²⁶⁵ Aulock 1964: Tafel 170 5165;

<https://www.coinarchives.com/6271c89b3a86488887ba5a8e0ca512cd/img/gorny/271/image00723.jpg> , 12. 10. 2020.

²⁶⁶ Karayaka 2007: 194.

²⁶⁷ Fink 2007: 250; Erhat 2002: 194.

Domna olarak geçmektedir²⁶⁸. Kremna’da Q Binası’nda bir Leto heykeli ele geçmiştir. Heykel Leto’nun ikizleri, Delphi ejderi Python’dan kurtarma sahnesini canlandırmaktadır. MS 2. yüzyıl sonu ya da 3. yüzyıla tarihlendirilmektedir²⁶⁹. Bu sikke tipi ile dini propaganda yapılmıştır.

4.3.11. Mars (Kat. No: 33)

Kat. No: 33’te ön yüzde, başında defne tacı ile imparator Herennius Etruscus tasvir edilmiştir. Arka yüzde, ayakta Mars tasvir edilmiştir. Başında miğfer, üzerinde zırh bulunmaktadır. Solunda mızrak ve kalkan yer almaktadır. Sağ elinde patera tutmaktadır. Kremna sikkeleri üzerinde Mars’ın bir tipi tasvir edilmiştir.

Mars, Zeus (Iupiter) ile Hera (Iuno)’nın oğludur. Aphrodite (Venüs) ile birlikteliğinden Harmonia isimli kızları doğmuştur. Yunan mitolojisindeki Ares ile özdeşleştirilmiştir. Savaş tanrısıdır²⁷⁰. Yunan pantheonunda kötü yönleri ile ön plana çıkan ve pek sevilmeyen tanrı, Roma pantheonunda ise iyi yönleri ile ön plana çıkar ve bir o kadar da çok sevilir. Roma dininde ayrıca bereketi de temsil etmektedir²⁷¹. Tanrının belirteçleri; miğfer, kalkan, kılıç, mızrak, zırh ve savaş arabasıdır²⁷².

Mars’a, Kremna sikkeleri üzerinde Herennius Etruscus Dönemi’nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Mars, Amblada²⁷³ Kenti’nin sikkeleri üzerinde de görülmektedir (Tablo 2). Roma İmparatorluğu için soylarını Remus ve Romulus’a dayandırmalarından dolayı önemli bir tanrı olan Mars Latince ismi ile sikkeler üzerinde betimlenmiş ve halk üzerinde olumlu bir algı yaratılarak dini propaganda yapılmıştır.

4.3.12. Mercurius (Kat. No: 34)

Kat. No: 34’te ön yüzde, Geta tasvir edilmiştir. Arka yüzde, Mercurius bir cippus üzerinde oturmaktadır. Sağ elinde para kesesi, sol elinde kerykeion tutmaktadır. Kremna sikkeleri üzerinde Mercurius’un bir tipi tasvir edilmiştir.

²⁶⁸ Aulock 1979: 1167- 1169.

²⁶⁹ İnan 1970: 66- 68.

²⁷⁰ Grimal 1997: 472- 473; Erhat 2002: 50; Fink 2007: 68- 69.

²⁷¹ Jones 1990: 175.

²⁷² Karayaka 2007: 87.

²⁷³ Aulock 1964: Tafel 160, 4904.

Mercurius, Zeus (Iupiter) ile Maia'nın oğludur. Yunan mitolojisindeki Hermes ile özdeşleştirilmiştir. Yunan ve Roma pantheonunda becerikli ve kurnaz yapısı ile ön plana çıkar. Haberci tanrıdır ve ölülerin ruhlarını Hades (Pluto)'e götürmekle görevlidir. Ayrıca gezginlerin ve tüccarların da tanrısıdır²⁷⁴. Tanrının belirteçleri; kerykeion, petasos, khyllamis, para kesesi ve kanatlı sandaletlerdir²⁷⁵.

Mercurius, Kremna sikkeleri üzerinde Geta Dönemi'nde görülmektedir (Tablo 1). Mercurius tasvirine, Sagalassos²⁷⁶ ve Isinda²⁷⁷ sikkeleri üzerinde de rastlanmaktadır (Tablo 2). Kremna'da sikkeler haricinde Mercurius ile ilgili herhangi bir buluntu henüz tespit edilememiştir. Tanrının Latince ismi ile sikkeler üzerinde yer alması ortak bir inanç sistemi oluşturma çabasıdır.

4.3.13. Minerva (Kat. No: 35)

Kat. No: 35'te ön yüzde, başında defne tacı ile imparator Maximinus tasvir edilmiştir. Arka yüzde, sağa dönük olarak Minerva tasvir edilmiştir. Sağ elinde yılan dolanmış mızrağı bulunmaktadır. Kremna sikkeleri üzerinde Minerva'nın bir tipi tasvir edilmiştir.

Minerva, Yunan mitolojisindeki Athena ile özdeşleştirilmiştir. Zeus (Iupiter) ile Metis'in kızlarıdır. Metis tam doğum yapacakken Minerva'yı başına alan Zeus (Iupiter) onu başından doğurmuştur²⁷⁸. Minerva, aklın ve mantığın, ip eğirmenin ve dokumanın, ağaç yetiştiriciliğinin, tarımın ve kentlerin koruyucu tanrıçasıdır. Tanrıçanın belirteçleri; miğfer, aigis, mızrak, zırh, baykuş, horoz, yılan ve zeytin dallarıdır²⁷⁹.

Kremna sikkeleri üzerinde Minerva tasvirine, Maximinus Dönemi'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Diğer Pisidia Kentler'nde bu tipin çeşitli örnekleri görülmektedir. Kremna'da Q Yapısı'nda ele geçen bir heykel kaidesi üzerinde, koloni tarafından Avidius Fabrianus Capitonianus Lucius ve Rutilianus Longillianus Calippus 'un penteterik duumvirlik yaptıkları yılda, Athena (Minerva) adına bir heykel yaptırıldığı

²⁷⁴ Grimal 1997: 285- 287; Erhat 2002: 140- 141; Fink 2007: 184.

²⁷⁵ Karayaka 2007: 155.

²⁷⁶ <https://www.coinarchives.com/2298088bbd9a44acf18f5f88231473f4/img/gorny/271/image00725.jpg> , 12. 10. 2020.

²⁷⁷ Aulock 1964: Tafel 165, 5036.

²⁷⁸ Erhat 2002: 65; Fink 2007: 82.

²⁷⁹ Karayaka 2007: 112.

bildirilmektedir. Kaide MS 2. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmiştir²⁸⁰. Q Binası'nda bu yazıtlı kaide yakınında iki adet Athena (Minerva) heykeli bulunmuştur.

Büyük heykel, beyaz mermerdendir ve başı, sağ kolun dirsekten aşağısı ve sol elin küçük parmağı eksiktir. Tanrıça uzun bir khiton taşımaktadır. Sağ omzunda uçları tutturularak göğsü çapraz örten aigisin ortasında bir medusa başı mevcuttur. Sağ elinde yılan dolanmış bir mızrak tuttuğu düşünülmektedir. Heykel MS 2. yüzyıl sonları, belki 3. yüzyıla tarihlendirilebilir²⁸¹. Küçük heykel, beyaz mermerdendir ve büyük Athena (Minerva) heykeli ile aynı tiptedir. Heykelin başı, kolların aşağı kısmı ve kalkanın ön taraftan kenarı eksiktir. Yukarıdaki yazıt bu heykelin kaidesinin yazıtıdır²⁸². Heykel MS 2. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmektedir. Tanrıçanın Latince ismi ile sikkeler üzerinde darp edilmesi, ortak bir inanç sistemi oluşturma gayesinin göstergesidir. Ele geçen heykeller ve sikke darpları düşünüldüğünde tanrıçanın kent tarafından önemsendiği anlaşılmaktadır.

4.3.14. Nemesis (Kat. No: 36)

Kat. No: 36'da ön yüzde, Geta tasvir edilmiştir. Arka yüzde, ayakta Nemesis tasvir edilmiştir. Sağ elinde kısa bir asa tutmaktadır. Sol kolunu yukarı kaldırmıştır. Sağ tarafta tekerlek üzerinde pençesi bulunan bir griffon durmaktadır. Kremna sikkeleri üzerinde Nemesis'in bir tipi tasvir edilmiştir.

Nemesis hem soyut bir kavramı ifade eder, hem de tanrısal bir varlık olarak canlandırılır. Gece tanrıçası Nyks'ün kızıdır. Adil misilleme tanrıçasıdır. Kendisinden hoşlanan Zeus (Iupiter)'tan kaçmak için bir kaza dönüşür. Zeus (Iupiter)'ta bir kuğu olur ve birlikteliklerinden Helene ve Dioskurların doğduğu rivayet edilir²⁸³. Tanrıçanın belirteçleri; arşın, gem, grifon ve tekerlektir²⁸⁴.

Nemesis, Kremna sikkeleri üzerinde; Geta, I. Philippus, Hostilianus ve Volusinus Dönemleri'nde görülmektedir (Tablo 1). Diğer Pisidia Kentleri'nin sikkeleri üzerinde,

²⁸⁰ Horsley 1987: 62- 63.

²⁸¹ İnan 1970: 63- 65.

²⁸² İnan 1970: 65; Karayaka 2007: 114.

²⁸³ Erhat 2002: 215; Fink 2007: 292.

²⁸⁴ Karayaka 2007: 164.

Nemesis'e Isinda'da²⁸⁵ rastlanmaktadır (Tablo 2). Kremna Q Yapısı'nda bulunan heykel kaidelerinden biri üzerinde²⁸⁶, Nemesis için bir heykel diktirildiğini belirten bir yazıt bulunmuştur. Ancak İnan tarafından yayınlanan heykeller²⁸⁷ arasında Nemesis heykeli bulunmamaktadır. Başlı olmayan bir heykel Tykhe (Fortuna) olarak tanımlanmıştır²⁸⁸. Ancak kolları dirsek yakınından kırık ve başlı olmadığı için atribülerini belirlemek olanaksızdır²⁸⁹. Ayrıca Levick'in, Kremna sikkelerindeki Nemesis betiminden yola çıkarak: Kremna'da tanrıça Nemesis'in Fortuna'ya ya da Fortuna'nın Nemesis'e benzetilmiş olabileceğinden bahsetmesi²⁹⁰ nedeniyle ele geçen heykel Nemesis olarak da yorumlanabilir. Heykel MS 2. yüzyıla tarihlendirilmektedir²⁹¹.

4.3.15. Silvanus (Kat. No: 37- Kat. No: 38)

Kat. No: 37'de ön yüzde, başında defne tacı ile imparator Severus Alexander tasvir edilmiştir. Arka yüzde, cepheden keçi ayakları ve boynuzlarıyla Silvanus tasvir edilmiştir. Sol kolunda pedum, sağ kolunda syrinx bulunmaktadır. Kat. No: 38'de ön yüzde, başında defne tacı ile imparator Aurelianus tasvir edilmiştir. Arka yüzde, cepheden keçi ayakları ve boynuzlarıyla Silvanus tasvir edilmiştir. Sol kolunda pedum, sağ kolunda orak bulunmaktadır. Kremna sikkeleri üzerinde Silvanus'un iki tipi görülmektedir. Bu sikke tipinin anlaşılabilmesi için Silvanus hakkında bilgi sahibi olunması gerekmektedir.

Silvanus, Yunan mitolojisindeki Pan ile özdeşleştirilmiştir. Pan, ayrıca eski Roma tanrılarında Faunus ile de bir tutulmaktadır²⁹². Romalılarda tarla ve sürülerin koruyucu tanrısıdır. Hermes ile Dryope isimli bir nymphenin oğlu olarak bilinir. Yarı keçi yarı insandır²⁹³. Belirteçleri; syrinks, pedum, orak ve çam dalından taçtır²⁹⁴.

Silvanus, Kremna sikkeleri üzerinde; Severus Alexander ve Aurelianus Dönemleri'nde görülmektedir (Tablo 1). Kremna'da sikkeler haricinde, Silvanus ile ilgili herhangi bir buluntu henüz tespit edilememiştir. Tanrının Latince ismi ile sikkeler

²⁸⁵ https://www.asiaminorcoins.com/gallery/displayimage.php?album=272&pid=8072#top_display_media, 12. 10. 2020.

²⁸⁶ Horsley 1987: 56.

²⁸⁷ İnan 1970: 62- 73.

²⁸⁸ İnan 1970: 62- 63.

²⁸⁹ Horsley 1987: 57.

²⁹⁰ Levick 1967: 150.

²⁹¹ Karayaka 2007: 165.

²⁹² Grimal 1997: 600.

²⁹³ Grimal 1997: 598- 600; Erhat 2002: 235; Fink 2007: 389.

²⁹⁴ Karayaka 2007: 168.

üzerinde yer alması Roma'nın kontrolünde ortak bir inanç sistemi oluşturma çabası olarak görülebilir.

4.3.16. Pluton/ Serapis (Kat. No: 39)

Kat. No: 39'de ön yüzde, başında defne tacı ile imparator Gordianus tasvir edilmiştir. Arka yüzde, başında polos ve elinde asas ile tahtta oturan Pluton (Hades)/ Serapis tasvir edilmiştir. Sağ elini oturan Kerberos üzerinde tutmaktadır. Kremna sikkeleri üzerinde Pluton (Serapis)'un bir tipi görülmektedir. Bu tipin anlaşılabilmesi için Pluton ve Serapis hakkında bilgi sahibi olunması gerekmektedir.

Pluton, MÖ 5. yüzyıldan itibaren²⁹⁵, Yunan mitolojisindeki Hades ile özdeşleştirilmiştir. Hades, görünmez anlamına gelmektedir. Onu görünmez kılan bir başlık taşımaktadır. Kronos ile Rhea'nın oğludur. Zeus (Jupiter) ile Poseidon (Neptunus)'un kardeşidir. Eşi ise Demeter (Ceres)'in kızı Persephone'dir. Yeraltı tanrısıdır. Zaman içinde Eleusis dini törenlerinin etkisiyle, zenginlik bahşeden Plutos ya da Pluton ile eş tutulmuştur. Böylece tanrının imajı olumlu yönde değişmiştir²⁹⁶. Tanrının belirteçleri; asa, abanoz ağacı ya da nergis yapraklarından oluşan bir çelenk, bereket boynuzu, kendisini görünmez kılan başlığı ve köpeği Kerberos'tur²⁹⁷.

Serapis, I. Ptolemaios Dönemi'nde kültü yayılan bir Mısır tanrısıdır. İsis'in eşi, Harpocrates'in (Horus) babası, Serapis (Osiris) olarak kabul edilmiştir. Serapis'in kişiliğinde Yunan ve Mısır unsurları bir arada görülür. Hem Zeus hem de Pluton'dur. Tasvirlerinin bazılarında kendisine Kerberos eşlik etmektedir. Tanrı'nın belirteçleri; Kerberos, yer altı tanrılarının sembolü olan tahıl ölçeğinden bir başlık/ modius ve sunaktır²⁹⁸. I. Ptolemaios'un bu kültü, yerli halkla Yunanlıları ortak bir tanrıya sahip kılmak düşüncesiyle yaygınlaştırdığı ve bunun için ne Mısırlı ne de Yunan olan Sinope'nin yerli tanrısı Serapis'i tercih ettiği düşünülmektedir. Serapis'in, Mısırlılar için Osiris'in, Yunanlar için Asklepios, Hades, Helios ve Zeus'un yerini tutmuş olduğu ifade edilmektedir. Mısırlılar Serapis'i diğer sıfatlarının yanında Plouto olarak da adlandırmışlardır²⁹⁹.

²⁹⁵ Karayaka 2007: 169.

²⁹⁶ Erhat 2002: 120; Fink 2007: 160.

²⁹⁷ Karayaka 2007: 169.

²⁹⁸ Grimal 1997: 343- 344; Fink 2007: 382.

²⁹⁹ Karayaka 2007: 212- 213.

Söz konusu tipin katologlarda Hades/ Pluton olarak belirtilmesine rağmen Helenistik Dönem’de ortak bir kült oluşturma gayesi ile şekillendirilen Yunan ve Mısır tanrıları ile ortak özelliklere sahip Pluton/ Serapis olduğu anlaşılmaktadır. Bu tipin Roma İmparatorluk Dönemi’nde de aynı anlayışla benimsenerek sikkeler üzerinde tasvir edildiği görülmektedir.

Pluton- Serapis, Kremna sikkeleri üzerinde yalnızca III. Gordianus Dönemi’nde görülmektedir (Tablo 1). Diğer Pisidia Kentleri’nde bu tipe, Olbasa³⁰⁰ ve Sagalassos³⁰¹ sikkeleri üzerinde rastlanmaktadır (Tablo 2). Kremna’da, sikkeler haricinde Pluton/ Serapis ile ilgili herhangi bir buluntu henüz tespit edilememiştir.

4.3.17. Üç Güzeller (Kat. No: 40)

Kat. No: 40’ta ön yüzde, başında stephane ile imparatoriçe Tranquillina tasvir edilmiştir. Omzunda hilal betimi taşımaktadır. Arka yüzde, üç güzeller tasvir edilmiştir. Kremna sikkeleri üzerinde üç güzellerin bir tipi görülmektedir. Bu sikke tipinin anlaşılabilmesi için üç güzeller mitolojisi hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir.

Peleus ile Thetis’in düğünlerine davet edilmemesi üzerine öfkelenen kavganın tanrıçası Eris düğün alanına üzerinde en güzeline yazılı altın elmayı bırakmıştır. Zeus (Iupiter) elmayı kime vereceğini bilemediği için yargıç olarak, Troia kral soyundan olan, çoban Paris’i seçmiştir. Üç büyük tanrıça, Hera (Iuno), Athena (Minerva), Aphrodite (Venüs) bu güzellik yarışmasına katılmak için Hermes (Mercurius) ile Paris’in bulunduğu İda Dağı’na gitmişlerdir. Tanrıçalar, güzellik yarışmasını kazanmak için Paris’e çeşitli vaatlerde bulunmuşlardır. Ancak Paris, üzerinde “en güzeline” yazılı olan altın elmayı, kendisine Spartalı Helena’nın aşkını vadeden Aphrodite (Venüs)’ye vermiştir³⁰². Böylece Troia Savaşı’nın kıvılcımını ateşleyen olaylar zinciri başlamıştır.

Kremna’da, Üç Güzeller ile ilgili olarak sikke tasvirleri dışında herhangi bir buluntu elde edilememiştir. Üç Güzeller, Kremna sikkeleri üzerinde, III. Gordianus Dönemi’nde görülmektedir (Tablo 1). Diğer Pisidia kentlerinin sikkelerinde de bu tipe

³⁰⁰ Sincar 2018: 210.

³⁰¹ http://www.wildwinds.com/coins/ric/clauidius_II/_sagalassus_MFA_63_1238.txt , 11. 10. 2020; Sincar 2018: 207.

³⁰² Fink 2007: 330; Erhat 2008: 238; Schwab 2009: 222- 225; Graves 2010: 831- 833.

henüz rastlanmamıştır. Bu sikke tipi ile bir Yunan efsanesini anlatan kompozisyon kullanılarak kültürel propaganda yapılmıştır.

4.3.18. Venüs (Kat. No: 41)

Kat. No: 41’de ön yüzde, imparatoriçe I. Mamaea tasvir edilmiştir. Arka yüzde, cepheden ayakta Venüs tasvir edilmiştir. Sağda çömelmiş bir figür bulunmaktadır. (Meşale ile Eros?). Kremna sikkeleri üzerinde Venüs’ün bir tipi görülmektedir. Bu sikke tipinin anlaşılabilmesi için Venüs hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir.

Venüs, Yunan mitolojisindeki Aphrodite ile özdeşleştirilmiştir. Homeros’a göre Zeus (Iupiter) ile Dione’nin kızıdır. Hesiodos’a göre ise Kronos’un, babası Uronos’un cinsel organını kesip denize atması sonucunda köpükten doğandır. Hephaistos ile evlendirilir. Savaş tanrısı Ares (Mars) ile birlikteliğinden Phobos (bozgun) ve Deimos (korku) bir de Harmonia (uyum) doğmuştur. Hermes (Mercurius) ile birlikteliğinden, Hermaphroditos doğmuştur. Bazı efsanelere göre Eros oğludur. Adonis ile de ilişkisi olmuştur. Hesiodos’a göre Eros, Venüs’ten çok önce doğmuş evrensel bir güçtür. Troia kral soyundan olan Ankhises ile birlikteliğinden Aineias doğmuştur. Oğlu Aeneas’ın, alevler içindeki Toia Kenti’nden babası ve oğlunu da alarak kaçmasına yardım etmiştir. İmparatorluk çağında Gens İulia’nın atası sayılmıştır. Venüs, Roma şehrinin koruyucusudur. Aşk ve bereket tanrıçasıdır ve hayvanlar hakimesidir³⁰³. Venüs, çıplak ya da yarı çıplak olarak tasvir edilmiştir. Tanrıçanın belirteçleri; teke, güvercin, yunus, kaplumbağa, elma, mersin ağacı, gül ve çiçeklerdir³⁰⁴.

Kremna’da Q Yapısı’nda bir Venüs heykeli ele geçmiştir. Heykelde, baş kollar ve baldır hizasından bacaklar eksiktir. Tanrıça giyimlidir, ancak elbisenin sol omzu kayarak göğsü açıkta bırakmaktadır. Tip Klasik ve Geç Hellenistik özellikleri sergilemesine rağmen heykel, MS 2. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmektedir³⁰⁵.

Venüs, Kremna sikkeleri üzerinde Severus Alexander Dönemi’nde görülmektedir (Tablo 1). Sikke lejantında Venüs isminin yer alması Romalılaştırma çabasının bir

³⁰³ Grimal 1997: 76- 77; Fink 2007: 61- 62; Erhat 2008: 42- 43- 290.

³⁰⁴ Karayaka 2007: 72.

³⁰⁵ İnan 1970: 68.

göstergesidir. Venüs'ün bu sikke tipi ile imparatorların soylarını Aineias'a dayandırmalarından dolayı dini ve siyasi propaganda gerçekleştirilmiştir.

4.3.19. Victoria (Kat. No: 42- Kat. No: 43- Kat. No: 44)

Kat. No: 42'da ön yüzde, Geta tasvir edilmiştir. Arka yüzde, profilden sola doğru elinde palmye dalı ve çelenkle yürür şekilde Victoria tasvir edilmiştir. Kat. No: 43'te ön yüzde, başında defne tacı ile imparator III. Gordianus tasvir edilmiştir. Arka yüzde, profilden sağa doğru yürür şekilde elinde kalkaniyla Victoria tasvir edilmiştir. Kat. No: 44'te ön yüzde, imparatoriçe Tranquillina tasvir edilmiştir. Omzunda hilal betimi taşımaktadır. Arka yüzde, cepheden ayakta Victoria tasvir edilmiştir. Sağ elinde bir nesne tutmaktadır. Kremna sikkeleri üzerinde Victoria'nın üç tipi görülmektedir. Bu sikke tipinin anlaşılabilmesi için Victoria hakkında bilgi sahibi olunması gerekmektedir.

Victoria, Yunan mitolojisindeki Nike ile özdeşleştirilmiştir. Titan Pallas ile Styx'in kızlarıdır. Zafer kavramının kişileştirilmiş halidir. Kanatlı uçan bir kız olarak betimlenir. Çoğunlukla Zeus (Iupiter) ile Athena (Minerva)'nın armağanı olarak ellerinde tasvir edilir³⁰⁶. Tanrıçanın belirteçleri; çelenk, palmye dalı ve kalkandır.

Victoria tek olarak, Kremna sikkeleri üzerinde; Caracalla, Geta, Maximinus ve III. Gordianus, Dönemleri'nde görülmektedir (Tablo 1). Kat. No: 42'deki sikke tipine; Antiokheia³⁰⁷, Sagalassos³⁰⁸, Selge³⁰⁹ ve Termessos³¹⁰ kentlerinde rastlanmaktadır (Tablo 2). Kremna'da Victoria ile ilgili sikkeler haricinde henüz herhangi bir buluntu tespit edilememiştir. Antik Yunan pantheonunda büyük saygı ve değer gören Victoria'nın sikkeler üzerinde de yoğun olarak tasvir edilerek imparatorların başarılarını ve zaferlerini halka anımsatmak amacıyla kullanıldığı anlaşılmaktadır.

³⁰⁶ Grimal 1997: 542; Erhat 2002: 217; Fink 2007: 295.

³⁰⁷ Aulock 1999: Tafel 5, 67.

³⁰⁸ Aulock 1964: Tafel 170, 5153.

³⁰⁹ https://www.wildwinds.com/coins/greece/pisidia/termessos_major/Weber_7674.txt , 11. 10. 2020.

³¹⁰ Aulock 1956: Plate 11, 319; Aulock 1964: Tafel 178, 5360.

4.3.20. Yerel Mitolojik Tipler

4.3.20.1. Apollon Propylaia (Kat. No: 45)

Kat. No: 45'te ön yüzde, caesar olarak genç Commodus tasvir edilmiştir. Arka yüzde, ok atar biçimde Apollon Propylaia betimlenmiştir. Kremna sikkeleri üzerinde Apollon Propylaia'nın bir tipi görülmektedir.

Mitolojik tipler başlığı altında Apollon hakkında genel bilgi verilmiştir. Apollon Propylaeus, kapıların ve kapı girişlerinin koruyucusu olarak Apollon'a verilen bir addir³¹¹. Kremna sikkeleri üzerinde; Commodus, Septimius Severus, Caracalla, Geta, Maximinus, III. Gordianus, II. Philippus, Hostilianus, Gallus, Gallienus ve Aurelianus Dönemleri'nde görülmektedir (Tablo 1). Diğer Pisidia kentlerinin sikkeleri üzerinde Apollon Propylaia'ya Seleukeia Sidera'da³¹² rastlanmaktadır. Kremna'da yoğun miktarda darp edilmesinden dolayı yerel bir tip olduğu anlaşılmaktadır. Kremna'da gerçekleştirilen kazılarda bir kaidenin üst kısmındaki yazıtta, koloninin Apollon'un bir heykelini diktirdiği anlaşılmaktadır³¹³. Kremna'da Q Yapısı'nda Apollon'un Klarios epithetonunu vurgulayan, MS 2. ya da 3. yüzyıla tarihlenen bir heykel bulunmuştur³¹⁴. Olasılıkla bu kaide söz konusu heykelle ait olmalıdır. Bununla birlikte Kremna'da sikke darpları haricinde, Apollon'un Propylaia epithetonunu vurgulayan herhangi bir buluntuya henüz rastlanmamıştır. Bu sikke tipi ile yerel kültürün Romalılaştırılmasıyla ortak bir inanç sistemi oluşturulmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

4.3.20.2. Ephesos Artemisi (Kat. No: 46)

Kat. No: 46'da ön yüzde, başında stephane ile imparatoriçe Tranquillina tasvir edilmiştir. Omzunda hilal betimi taşımaktadır. Arka yüzde, cepheden iki geyik arasında Ephesos Artemisi'nin kült heykeli betimlenmiştir. Bu sikke tipinin anlaşılabilmesi için Ephesos Artemisi hakkında bilgi sahibi olunması gerekmektedir.

Mitolojik tipler başlığı altında, Diana (Artemis) hakkında genel bilgi verilmiştir. Araştırmalar sonucunda Ephesos Artemisi'nin, Anadolu'da binlerce yıldır var olan bir

³¹¹ Sancaktar 2009: 88.

³¹² https://www.asiaminorcoins.com/gallery/displayimage.php?album=414&pid=6348#top_display_media, 12. 10. 2020.

³¹³ Bean 1970: 101; Horsley 1987: 67.

³¹⁴ İnan 1970: 70.

tanrıça ile Yunanların tanrıçasının birleşimi olduğu anlaşılmıştır. Ephesos Artemisi çok sayıda göğsü ile bolluğu ve bereketi temsil etmektedir. Doğaya egemendir. Yunan Artemisi'nin etkisi ile; ay tanrıçası, şehirlerin koruyucusu ve denizci bir tanrıça olarak da kabul edilir³¹⁵.

Ephesos Artemisi, Kremna sikkeleri üzerinde; III. Gordianus ve Aurelianus Dönemleri'nde görülmektedir (Tablo 1). Kremna'da Ephesos Artemisi'ne, Probus isimli bir kişinin tanrıça için adak yazıtında rastlanmaktadır³¹⁶. Burdur Müzesi'nde yer alan ve nereden geldiği bilinmeyen bir başka yazıt Ephesos Artemisi Kültü için önemlidir. Horsley, yazıtın Kremna Q Binası'nda ele geçen ve C. Flavius Chrysippos'un Artemis (Diana) Tapınağı içine bir heykelinin dikildiğinden söz eden yazıttan dolayı, bu yazıtın da Kremna Kenti'ne ait olabileceğini düşünmektedir³¹⁷. Q Binası'nda bulunan yazıt, MS 2. yüzyıla tarihlenmektedir ve bu yazıtta Chrysippos'un kendi parasıyla Artemis (Diana) için bir tapınak yaptırdığından bahsedilmektedir.

“Senato'nun kararıyla Titus Filavius Antestianus Memnon kendi patronu temiz ahlaklı Chrysippus' (un heykelini dikti).

Ben, Ey arkadaşlar, altın revnak ile kaplanmış tunçtan olup burada Chrysippus onuruna bulunmaktayım ki, o kendi harcamasıyla Leto'nun güzel yanaklı, ok tutan kızına bu tapınağı takdis etti. Hayatında nezih davranan ona Mousa içgüdümlü bir kabiliyet sundu; Leto'nun uzun saçlı oğlu onu takdir etti. Yüreklerinde fazilet ve hikmet isteği olan insanlar için nimet olarak birçok parlak yazılar bıraktı ve ilahilerinde Artemis (Diana)'i önceden hiç kimsenin yapmadığı şekilde anlattı, kitaplarıyla vatanına sonsuz bir ün kazandırdı.”

Görüldüğü üzere yazıtta, kentte tanrıça için bir tapınak olduğu ve tanrıçanın gizemlerinden bahsedilmektedir³¹⁸.

Buluntu yeri bilinmeyen Burdur yazıtı, Harmaios'un torunu, Osaeis'in oğlu Ephesos Artemisi'nin doğuştan rahibi olan Trokondas anısına yaptırılmış bir steldir. Stel her iki yanında yivli iki Korinth sütununa sahiptir. Önünde silindir şeklinde bir sunak

³¹⁵ Karayaka 2007: 92- 93.

³¹⁶ Horsley 1992: 129.

³¹⁷ Horsley 1992: 129- 132; Mitchell 1995: 55.

³¹⁸ Bean 1970: 99; Horsley 1992: 133; Karayaka 2007: 96.

bulunan rahip sunu yapmaktadır ve sunağın üzerinde alevler görülmektedir. Diğer tarafta yani rahibin karşısında ayakta bir boğa, boğanın üstünde de bir kadın figürü bulunmaktadır³¹⁹. Yazıt ve rölyef MS 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmektedir. Buna göre kült Hermaios tarafından, MÖ 1. yüzyılın ortalarında kurulmuş ve sikke darplarından anlaşılacağı üzere, MS 244'lere kadar devam etmiştir³²⁰. Kremna'daki yazıtta, sözü edilen tapınağın yeri henüz tespit edilememiştir³²¹.

Elde edilen verilere bakıldığında Anadolu'da oldukça güçlü bir konuma sahip olan Ana tanrıça kültünün öncelikle Artemis'le birleştirilerek Helenleştirildiği daha sonra ise Roma İmparatorluğu'nun kontrolü ve himayesi altında bulunduğu anlaşılmaktadır.

4.3.20.3. Kestros (Kat. No: 47)

Kat. No: 47'de ön yüzde, başında defne tacı ile Antoninus Pius tasvir edilmiştir. Arka yüzde, uzanan nehir tanrısı Kestros tasvir edilmiştir. Sağda bitki topluluğu, solda devrilmiş bir amphora bulunmaktadır. Kremna sikkeleri üzerinde Kestros'a mitolojik tipler başlığı altında yer alan Fortuna (Thykhe) sikkeleri üzerinde de rastlanmaktadır. Ancak ikinci figür olarak kullanılmış olmasından dolayı bu kısımda tekrar yer verilmemiştir. Kremna sikkeleri üzerinde Kestros'un tek başına tasvir edildiği bir tipi bulunmaktadır. Bu sikke tipinin anlaşılabilmesi için Kestros hakkında bilgi sahibi olunması gerekmektedir.

Bugün Aksu adını taşıyan nehrin, antik adı olan Kestros'un anlamı konusunda çeşitli görüşler ortaya atılmış olsa da bunlar henüz kanıtlanamamıştır. Nehir, kaynaklarının en önemlisini Akdağ'ın kuzey yamaçlarından alıp, Ağlasun (Sagalasos) ve Girme- Çamlık (Kremna) çevresindeki sularla da birleşerek, Antalya Körfezi'ne dökülmektedir³²². Tanrı, Kestros Nehri'nin kişileştirilmesidir.

Kestros, Kremna sikkeleri üzerinde, Fortuna (Tykhe) ile birlikte olan tasvirleri de dahil olmak üzere; Antoninus Pius ve Caracalla Dönemleri'nde görülmektedir (Tablo 1). Aynı tip Antiokheia³²³, sikkeleri üzerinde, Nehir tanrısı Anthios, Isında³²⁴ sikkeleri

³¹⁹ Horsley 1992: 120.

³²⁰ Horsley 1992: 134.

³²¹ Karayaka 2007: 96- 97.

³²² Karayaka 2007: 60.

³²³ Aulock 1999: Tafel 8, 105, Tafel 9, 123.

³²⁴ Aulock 1999: Tafel 16, 233.

üzerinde, nehir tanrısı Kolobatos olarak tasvir edilmiştir (Tablo 2). Kremna'da sikkeler üzerindeki tasvirleri haricinde nehir tanrısı Kestros hakkında herhangi bir buluntu tespit edilememiştir. Bu sikke tipi ile Roma'nın hakimiyeti altındaki topraklarda bulunan tüm inançları sahiplendiği ve propaganda aracı olarak kullandığı görülmektedir.

4.3.20.4. Mida / Kybele (Kat. No: 48- Kat. No: 49)

Kat. No: 48'de ön yüzde, Geta tasvir edilmiştir. Arka yüzde, tahtta oturan tanrıça Mida tasvir edilmiştir. Sağ elinde patera tutmaktadır. Kat. No: 49'da ön yüzde, imparatoriçe Iulia Domna tasvir edilmiştir. Arka yüzde, iki sütunlu bir tapınak cephesi tasvir edilmiştir. Tapınağın alınlığında hilal ve girland betimi yer almaktadır. İçerisinde başında kalathosuyla tahtta oturan Mida (Kybele) yer almaktadır. Bir elinde patera tutmaktadır. Solda dişi bir figür bulunmaktadır. Arkasında aslanı durmaktadır.

Mida/ Kybele, Anadolu dağ ve bereket tanrıçasıdır. Anadolu'daki kült merkezi Pessinus'ta bulunan kutsal siyah meteor taşı, bir kehanet ocağının sözü üzerine MÖ 204 yılında Roma'ya getirilmiştir, ancak Romalılar uzun süre Magna Mater'in (Büyük Ana'nın) orgiastik kültünün duvarlarla çevrili tapınağın dışına taşmaması için çaba sarf etmişlerdir³²⁵. Tanrıçanın belirteçleri; taht, polos, leopar, aslandır. Uzun giyimlidir. Tahtta oturur biçimde ve genel olarak her iki yanında bulunan iki küçük figür ile tasvir edilmiştir. Pisidia Bölgesi'nde tanrıçaya çok çeşitli adlar verilmiştir. Bunlardan biri de Mida'dır³²⁶.

Kybele (Mida), Kremna sikkeleri üzerinde; Marcus Aurelius, Lucius Verus, Commodus, Septimius Severus, Caracalla, Geta ve I. Philippus Dönemleri'nde görülmektedir (Tablo 1). Kremna'da bir yapının üçgen alınlığında Kybele (Mida) kabartması bulunmuştur³²⁷. Küçük Asya'da oldukça güçlü bir konuma sahip olan Kybele Kültü'nün Roma'nın himayesi ve kontrolü altında kalması bu külte mensup kişilerin de Roma'nın kontrolünde kalmasını sağlamış olmalıdır. Bununla birlikte bu durum inanç sisteminde birliğin sağlanmasına önem verildiğini göstermektedir. Sikkeler üzerinde tanrıçanın bu bölgeye özgü adı olan Mida isminin yer alması nedeniyle bölgeye özgü bir darp olduğu anlaşılmaktadır.

³²⁵ Fink 2007: 238- 239; Erhat 2008: 183.

³²⁶ Karayaka 2007: 20- 21.

³²⁷ Mitchell - Waelkens 1988: 55.

4.4. Kentle İlgili Diğer Tipler

4.4.1. Mimari Tipler (Kat. No: 50- Kat. No: 51- Kat. No: 52)

4.4.1.1. Tapınak

M. Anadolu Küçük Asya sikkeleri üzerindeki mimari yapıtlarla ilgili tasvirlerin iki türlü olduğundan bahseder. Bunlardan ilkinin kentte var olan ya da sikke darp edildiği sırada yapımı süren tapınaklar olduğunu söyler. İkincisinin ise dinsel törenler, şenlikler ya da siyasi olaylar nedeniyle darp edilen tasvirler olduğunu belirtir³²⁸. Sikkeler üzerindeki mimari tasvirlerin kesin olarak ne zaman başladığı bilinmemektedir. Ancak bu tasvirlerin hala korunan yapıları gösteriyor olması bu darpların dikkate alınmalarını sağlamıştır. Bununla birlikte yapılan araştırmalarda söz konusu bu tasvirlerin temsili olarak betimlendikleri mimari açıdan orijinali yansıtmadıkları görülmüştür³²⁹. Kremna sikkeleri üzerinde üç farklı tapınak tasviri karşımıza çıkmaktadır.

Kat. No: 50'de ön yüzde, başında defne tacı ile imparator Aurelianus tasvir edilmiştir. Arka yüzde, cepheden iki sütunlu bir tapınak tasvir edilmiştir. Alınlıkta çelenk bulunmaktadır. Tapınağın içerisine yerleştirilen yazı: DON SACR CERT (Bağışlanan kutsal yarışmalar)'dır. Kat. No: 51'de ön yüzde, başında defne tacı ile imparator Gordianus tasvir edilmiştir. Arka yüzde, cepheden iki sütunlu bir tapınak tasvir edilmiştir. Alınlıkta iki hilal arasında, Luna başı bulunmaktadır. Tapınağın içerisinde bir naiskos yer almaktadır. Kaide üzerine yerleştirilmiş yuvarlak bir kazan/ sunak (?) bulunmaktadır, üzerinde hilal ve yıldız yer almaktadır. Kat. No: 52'de ön yüzde, imparatoriçe Iulia Domna tasvir edilmiştir. Arka yüzde, iki sütunlu bir tapınak cephesi tasvir edilmiştir. Tapınağın alınlığında kanatlarını açmış bir kartal betimi yer almaktadır. İçerisinde, başında kalathosuyla tahtta oturan Mida (Kybele) yer almaktadır. Bir elinde patera tutmaktadır. Solda, dişi bir figür bulunmaktadır. Elinde patera tutmaktadır. Arkasında aslan yer almaktadır.

Kat. No: 50'de arka yüzde, yer alan ve içerisinde yazıt bulunan tapınak tasviri olasılıkla imparator Aurelianus'un, kente yaptığı yardım ve tanıdığı kutsal agon düzenleme hakkı sebebi ile darp edilmiştir. Antik Yunan'da yarışmacılar ve seyircilerin

³²⁸ Anadolu 1983: 1.

³²⁹ Fuchs 1969: 425- 426; Sancaktar 2004: 12- 16.

çeşitli amaçlarla düzenlenen festivallerdeki oyunlar için bir araya geldikleri toplantılara agon denir. Agon sözcüğü zamanla tüm festivali ifade eden bir anlam kazanmıştır. Festivaller ve yarışmalarla ilgili tip ve lejant taşıyan sikkeler için agonistik sikke ifadesi kullanılmaktadır. Bir agona kutsal statüsü sadece imparatorlar tarafından verilmektedir³³⁰. Tapınak içerisine yerleştirilmiş olan: DON SACR CERT ifadesi agonistik bir sikke tipi olduğunu göstermektedir. Bu sikke tipi ayrıca Aurelianus adına yaptırılan bir tapınağa işaret ediyor olabileceği gibi, Aurelianus'un desteği ile yaptırılan bir tapınağın varlığına da işaret ediyor olabilir. Bunların yanında yardımlarından dolayı yalnızca imparatoru onurlandırmak için de böyle bir tasvir kullanılmış olabilir. Kentte, imparatorluk kültürü ile ilgili olarak, Antoninus Pius³³¹, Marcus Aurelius³³² ve Hadrianus³³³ tapınaklarının varlığı bilinmektedir. Ancak, henüz Aurelianus adına yaptırılan bir tapınağın varlığını kanıtlayan herhangi bir buluntuya rastlanmamıştır. Bu sikke tipi ile siyasi ve kültürel propaganda yapılmıştır. Pisidia Kentleri'nin bazılarında farklı agonistik sikke darpları görülmektedir³³⁴. Kremna sikkeleri üzerinde bu tasvire Aurelianus Dönemi'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Söz konusu bu tasvir şenlikler ve yarışmalar onuruna darp edilen sikkelere örnek gösterilebilir.

Kat. No: 51'de arka yüzde, ay tanrıçası Luna'nın tapınağı tasvir edilmiştir. Luna, Romalıların ay tanrıçasıdır. Aventinus tepesinde bir tapınağı bulunmaktadır. Yunan mitolojisindeki Selene ile özdeşleştirilmiştir. Artemis (Diana)'in bir görünüş şekli olarak algılanır. Tanrıçanın belirteçleri; hilal ve meşaledir³³⁵. Bölgede etkin olan ay tanrısı Men'e rağmen varlığını koruduğu bu sikke tipinden de anlaşılmaktadır³³⁶. Söz konusu sikke haricinde, Luna kültürünün kentteki varlığını kanıtlayan herhangi bir buluntu henüz tespit edilememiştir. Kremna sikkeleri üzerinde Luna Tapınağı'nın tasvirine, III Gordianus Dönemi'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Sikke lejantında belirgin biçimde okunan kent ismi bu darbin kente özgü olduğunu göstermesinin yanı sıra Luna kültürünün kentteki varlığına da işaret ediyor olabilir.

³³⁰ Mitchell 1990: 189; Erol- Özdzibay 2012: 203.

³³¹ Mitchell 1995: 91- 92.

³³² Mitchell 1995: 108- 109.

³³³ Mitchell 1995: 86- 91; Büyükkolancı 1996: 73- 74.

³³⁴ Aulock 1979: 67, 75, 149; Aulock 1964: Tafel 164, 5006.

³³⁵ Fink 2007: 255; Erhat 2008: 196.

³³⁶ Karayaka 2007: 32- 33.

Kat. No: 52'de arka yüzde, bir tapınak içerisinde Mida (Kybele) tasvir edilmiştir. Mida (Kybele), Anadolu dağ ve bereket tanrıçasıdır. Kybele (Mida) hakkındaki ayrıntılı bilgiye, yerel mitolojik tipler başlığı altında yer verilmiştir. Bu sikke tipi ile kültürel ve dini propaganda yapılmıştır. Kremna'da bir yapının üçgen alınlığında bulunan Mida kabartması ve sikkeler haricinde, söz konusu kültün kentteki varlığını kanıtlayan herhangi bir buluntu henüz tespit edilememiştir³³⁷. Kremna sikkeleri üzerinde Kybele (Mida)'nin tapınak içerisindeki tasvirine, Septimius Severus Dönemi'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Küçük Asya'da oldukça güçlü bir konuma sahip olan Mida (Kybele) Kültü'nün Pisidia'da da etkili olduğu bilinmektedir. Öyle ki tanrıçanın bölgeye özgü adı ve kent ismi sikke lejantında yer almaktadır. Bu durum Roma İmparatorluğu'nun yerel inançları önemseydiğini ve halk üzerinde güçlü bir etkiye sahip olan kültleri kontrol altında tutmak istediğini göstermektedir. Bu sikke tipi olasılıkla Mida (Kybele) Kültü'nün kentte var olduğunu göstermektedir.

Söz konusu üç tapınak tipinin de sikke lejantlarından dolayı Kremna'ya özgü olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında sikkeler üzerinde tercih edilen betimlerin diğer Pisidia kentleriyle birebir aynı olmasalar da benzer şablonda oldukları görülmektedir. Bu tapınak tasvirlerinin kentte var olup olmadığı henüz kesin olarak bilinmemektedir.

4.4.2. Objeler (Kat. No: 53- Kat. No: 54)

4.4.2.1. Ödül Kupası

Ödül kupası (tacı) olarak adlandırılan nesne Agon adı verilen ve genellikle iki ya da dört yılda bir düzenlenen yarışmalarda kazananlara verilen bir onur ödülüdür. Daha önce mimari tipler başlığı altında değinildiği üzere Agonları çağrıştıran her türlü tasvirin bulunduğu sikkelere Agonistik sikkeler denir³³⁸. Agon düzenleme hakkı kentlere yalnızca imparatorluk tarafından verilmiştir³³⁹. Agonlar, şehirler için büyük bir prestij kaynağı olmalarının yanında hem komşularıyla olan rekabetlerinde üstünlük elde etmelerine hem de ekonomik yönden büyük kazanç sağlamalarına neden olmuşlardır³⁴⁰.

³³⁷ Mitchell - Waelkens 1988: 55.

³³⁸ Klose 2007: 125; Erol- Özdizbay 2012: 203.

³³⁹ Mitchell 1990: 189; Erol- Özdizbay 2012: 203.

³⁴⁰ Klose 2007: 125.

Kat. No: 53'te ön yüzde, başında defne tacı ile imparator Aurelianus tasvir edilmiştir. Arka yüzde, ödül kupası bulunmaktadır. İçerisinde iki bitki dalı durmaktadır. Üzerinde yer alan yazı: IEROS' (Kutsal) tur. Kat. No: 54'te ön yüzde, başında defne tacı ile imparator Aurelianus tasvir edilmiştir. Arka yüzde, masa üzerinde ödül kupası tasvir edilmiştir. İçerisinde palmiye dalları bulunmaktadır.

Ödül kupası, Kremna sikkeleri üzerinde, kutsal agon düzenleme hakkı verilmesinden dolayı Aurelianus Dönemi'nde darp edilmiştir (Tablo 1). Kat. No: 54'teki sikke tipi, Ariassos Kenti'nin³⁴¹ Aurelianus Dönemi sikkeleri üzerinde de görülmektedir (Tablo 2). Agonistik sikkelerin en belirgin tipi olan bu tasvirler için literatürde genellikle, "Ödül Tacı" ve "Ödül Vazosu" ifadesi tercih edilmektedir. Kullanımının kesin olarak bilinmemesi sebebiyle ortaya çıkan farklı adlandırmalar yerine, günümüzde karşıladığı anlam ile bu tipe "Ödül Kupası" ifadesinin kullanılması daha uygun görülmektedir³⁴².

İmparator Aurelianus'un bu dönemde kente yapmış olduğu bağış ve kutsal Agon düzenleme hakkı vermesi nedeniyle Agonistik sikkeler darp edilmiştir. Bu oyunların düzenlenmesi olasılıkla, Kremna için önemli bir gurur kaynağı olmalarının yanı sıra büyük bir maddi kazancı da beraberinde getirmiştir. Bütün bunlara ek olarak Agonların verdiği coşku ve heyecan duygusu pek çok etnik grubu, Roma hakimiyeti altında Kremna'da birleştirmiş ve Romalılık bilincinin pekiştirilmesini sağlamış olmalıdır.

³⁴¹ Aulock 1964: Tafel 164, 5006.

³⁴² Erol- Özdzibay 2012: 210.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Romanizasyon Politikası Kapsamında Kremna Sikkeleri başlıklı bu çalışmanın ilk bölümünde Kremna'nın konumu ve tarihi ele alınmıştır. Roma İmparatorluğu tarafından koloni kenti olarak seçilmesine neden olan etmenler değerlendirilmiştir. Oldukça dağlık ve merkezi bir alanda yer alan bu kentin jeopolitik konumu nedeniyle koloni kenti olarak ilan edildiği anlaşılmıştır. Daha sonra çalışmanın ikinci bölümünde, kentin Helenistik ve Roma İmparatorluğu Dönemlerine değinilmiştir. Helenistik Dönem'le ilgili, Roma Dönemi'ne kıyasla kent hakkında daha az veriye ulaşılmıştır. Bunun nedeni olarak Kremna'nın Helenistik Dönem'de diğer Pisidia kentlerine kıyasla daha az ön plana çıkmış olması ve şehrin, Roma İmparatorluğu'nun eserleriyle donatılmış olması gösterilebilir. Bununla birlikte bölgede Büyük İskender sonrası süreçte ortaya çıkan mücadele ortamı da siyasi istikrarsızlığa yol açması bakımından başta imar faaliyetleri olmak üzere pek çok alanda etkisini göstermiş olmalıdır. Tüm bu etkenler değerlendirildiğinde bu sürece ait bilinenlerin yetersiz olması anlaşılabilir. Kentin Helenistik süreciyle alakalı olarak antik kaynaklardan ve arkeolojik verilerden elde edilen bilgiler göz önüne alındığında, dönemin siyasi koşullarının, kent yaşamına pek çok alanda etkisi olduğu görülmektedir. Bütün bunlara rağmen kentte güçlü bir Helenistik kültürün hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Ele geçen sikke darplarından Kremna'nın dönemin sonlarına doğru bölgenin önde gelen kentlerinden biri olduğu anlaşılmaktadır. Roma İmparatorluğu Dönemi'ne gelindiğinde bölge için kritik bir noktada olan Kremna'ya, koloni statüsü verildiği görülmektedir. Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyetini güçlendirmek ve güvenliği sağlamak amacıyla kente veteranları ve İtalyan kolonistleri yerleşirmesi, her bakımdan kente bir Romalı kimliği kazandırılmasının hedeflendiğini göstermektedir. Genel olarak kenti etkileyen siyasi olayların sikke darplarına etki ettiği görülmektedir. Bu dönem hakkında Arkeolojik ve Epigrafik veriler ışığında gelişen siyasi olaylara ve ilişkilere bakıldığında, Kremna'nın Roma İmparatorluğu sürecinde giderek daha önemli bir konuma ulaştığı anlaşılmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, araştırma temelini oluşturacak olan, Kremna Antik Kenti ile ilgili çalışmalar incelenmiştir. Bu başlık altında kentin keşfi ve kentte gerçekleştirilen araştırmalar ve kazılar ele alınmıştır. Kremna'nın 19. yüzyılın başlarından itibaren pek çok araştırmacının ilgisini çektiği ve kentin keşfini izleyen süreçten günümüze kadar da bu ilginin devam ettiği görülmüştür.

Çalışmanın dördüncü bölümünde Kremna halkı- kentnin Romanizasyonu ve Akültürasyon süreci değerlendirilmiştir. Roma İmparatorluğu Dönemi'nde önceki dönemlerinde etkisiyle Kremna toprakları üzerinde pek çok farklı etnik grubun yaşadığı ve kentnin koloni olarak ilan edilmesiyle birlikte bölgeye yerleştirilen İtalyan kolonistler ve veteranlarla, bu çeşitliliğin daha da arttığı gözlemlenmiştir. Bu dönemde Helenizasyon sürecinin de etkisiyle bölgede, çoğunluğu Pisidialıların oluşturduğu kozmopolit bir toplum yapısının var olduğu anlaşılmıştır. Roma İmparatorluğu'nun bu topraklarda gücünü ve hâkimiyetini kalıcı hale getirmek amacıyla kurduğu bu kolonilerde, halkın Romalılık bilinci kazanmasını sağlamak amacıyla çeşitli alanlarda farklı stratejiler uygulandığı belirlenmiştir. Bu stratejiler araştırmacılar tarafından Romanizasyon olarak adlandırılmıştır. Bu bağlamda kentnin siyasi, sosyal ve kültürel alanlarına etki eden Romanizasyon faaliyetleri değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler sonucunda Roma İmparatorluğu tarafından yönlendirilen bu faaliyetlerin, Romalılara ve Pisidia halklarına ait kültür unsurlarının kaynaşmasına yol açan ve ortak bir kültür yapısının, meydana gelmesini sağlayan, bir sürece girilmesine neden olduğu anlaşılmıştır. Roma İmparatorluğu'nun müdahalesiyle yönlendirilen bu süreç Akültürasyon olarak ifade edilmektedir. Bununla birlikte farklı Akültürasyon yönelimleri olduğu bilinmektedir. Ancak Küçük Asya'daki diğer pek çok kentte olduğu gibi Kremna'da da Romanizasyon politikasının etkisiyle bütünleşme yönünde bir Akültürasyon süreci benimsendiği anlaşılmaktadır.

Akültürasyon sürecine etki eden Romanizasyon politikası pek çok alanda etkisini göstermiştir. Bu alanlardan biri de sikke darbıdır. Çalışmanın son bölümünde, Romanizasyon politikasının Kremna sikke tiplerine etkileri, değerlendirilmiştir. Pisidia Bölgesi'nin beş koloni kentinden biri olan Kremna Kenti'nin Hadrianus Dönemi'nden (MS 117– 138) Aurelianus Dönemi'ne (MS 270– 275) kadar sikke darp ettiği bilinmektedir. Arka yüz betimlerine göre gruplandırılan sikkeler üzerinde, elli farklı tip tespit edilmiştir. Bu sikke tipleri dört ana başlık altında incelenmiştir. Sikkeler üzerinde tercih edilen kompozisyonlar, büyük bir çoğunluğu okuma yazma bilmeyen halka ulaşmak için etkili bir propaganda aracı olarak kullanılmışlardır.

Roma koloni tipleri başlığı altında ilk olarak koloni kurucusu olarak Augustus tipi ele alınmıştır (Kat. No: 1- 2). Kremna sikkeleri üzerinde koloni kurucusu olarak Augustus tipine; Hadrianus, Commodus, I. Philippus, Valerianus, Aurelianus Dönemleri'nde

rastlanmaktadır (Tablo 1). Söz konusu sikke tipinin Pisidia'nın diğer koloni kentlerinde de darp edildiği bilinmektedir (Tablo 2). Roma'nın kent kurma ritüellerini yansıtan bu sikke tipi ile imparatorların, soylarını Roma'nın ilk kurucularına dayandırmak istemelerinin yanı sıra halka, tanrının yardımı ile bereketli topraklarda yaşamak için gereken ritüellerin gerçekleştirildiği ve imparatorluğa yalnızca, bir hükümdarın hâkim olması gerektiği vurgusu yapılmış olmalıdır.

Bu başlık altında incelenen ikinci tip ise Marsyas'tır (Kat. No: 3- 4). Kremna sikkeleri üzerinde Marsyas; Hadrianus, Commodus, Septimius Severus, Geta, Severus Alexander, Maximinus, Decius, Aurelianus Dönemleri'nde görülmektedir (Tablo 1). Söz konusu sikke tipinin Pisidia'nın diğer koloni kentlerinde de darp edildiği anlaşılmaktadır (Tablo 2). Koloni kentleri kurulduktan sonra şehir merkezine bir Marsyas heykelinin dikildiği ve koloni sikkeleri üzerinde de tasvir edildiği bilinmektedir. Bu şekilde koloni kentlerinin her bakımdan Roma şehrinin bir kopyası haline dönüştürülmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Marsyas tipi ile Roma geleneklerinin kolonilerde de sürdürüldüğü görülmektedir.

Çalışmanın dört ana başlığından ikincisi imparatorlukla ilişkili tipler olarak belirlenmiştir. Bu başlık altında ilk olarak dişi kurt ve ikizler/ lupus sahnesi ele alınmıştır (Kat. No: 5). Kremna sikkeleri üzerinde, dişi kurt ve ikizler sahnesine, Decius Dönemi'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Söz konusu sikke tipinin Pisidia'nın diğer kentlerinde de darp edildiği bilinmektedir (Tablo 2). Oldukça sık karşılaşılan bu tasvirin, Septimius Severus ve Decius gibi oğullarını veliaht ilan eden imparatorların dönemlerinde de darp edilmesi, gerçekle efsaneyi bağdaştırma çabası olarak görülebilir. Romalıların soyunu ve şahsiyetini anlatan bu ikonografi, halka karşı bir soyluluk göstergesi ve aynı zamanda da bir özendirme gayreti olabilir. Ayrıca Romalılara ait bu efsanenin Kremna Kenti'nde ve diğer kentlerin sikkeleri üzerinde darp ediliyor olması, Roma kültürünün imparatorluk coğrafyasına yayılmasının hedeflendiği şeklinde yorumlanabilir.

İkinci alt başlık ise kartal betimleridir. Kartal, Kremna sikkeleri üzerinde üç tip ile tasvir edilmiştir. Bunlardan ikisi, basit olarak tek başına bir kartal figüründen oluşmaktadır. Üçüncü tip ise ön yüzde imparatoriçe, arka yüzde, kartal üzerinde betimlenen imparator ve veliahtlarıdır. Kartal üzerinde imparator ve veliahtlarının

betimlendiği tipe, diğer Pisidia kentlerinde henüz rastlanmamıştır. Kartal, Kremna sikkeleri üzerinde; Lucius Verus, Septimius Severus, Caracalla ve Decius Dönemleri'nde görülmektedir (Tablo 1). Tek başına betimlenen kartal tasvirlerinin Pisidia'nın diğer kentlerinde de darp edildiği bilinmektedir (Tablo 2). Ön yüzde imparatoriçenin, arka yüzde veliahtlarıyla imparatorun kanatlarını açmış bir kartal üzerinde tasvir edilmesi imparatorluğun birliğinin, bütünlüğünün ve geleceğinin garanti altında olduğunun göstergesi olarak yorumlanabilir.

Üçüncü alt başlık ise tokalaşma/ dexiosis- dextrarum iunctio sahnesidir (Kat. No: 10- 11). Kremna sikkeleri üzerinde, dexiosis sahnesi; Septimius Severus ve Caracalla Dönemleri'nde görülmektedir (Tablo 1). Söz konusu sikke tipinin Pisidia'nın diğer kentlerinde de darp edildiği bilinmektedir (Tablo 2). Ancak bu tipler boule ve demos gibi soyut kavramların birlikteliğini temsil etmektedirler. Gerçekte Caracalla ve Geta iktidarında sorunlar yaşanmasına rağmen, sikkeler üzerinde tokalaşma sahnesinin betimlenmesi halk üzerinde, ortak imparatorların barış ve birlik içerisinde hüküm sürdükleri algısının oluşturulmaya çalışıldığını göstermektedir. Bunun yanında sikkeler üzerinde imparatorluk ailesinin oldukça güçlü bir imaj çizmesi siyasi propagandanın etkili bir unsuru olarak yorumlanabilir.

Dördüncü alt başlık ise imparatoriçe ve oğullarıdır. Kremna sikkeleri üzerinde imparatoriçe ve oğulları sahnesi; Septimius Severus ve Caracalla Dönemleri'nde görülmektedir (Tablo 1). Diğer Pisidia kentlerinde bu sikke tipine henüz rastlanmamıştır. Iulia Domna ve oğullarının tasvir edildiği bu sikkelerin lejantlarından dolayı koloninin imparatoriçeye ithaf edildiği düşünülmektedir. Iulia Domna'nın sikkeler üzerinde oldukça fazla tasvir edilmesi bu düşünceyi destekler niteliktedir. Iulia Domna ve oğulları, tanrıça Leto ve kutsal ikizleri gibi betimlenerek tanrısallaştırılmışlardır. Söz konusu bu sikke tipinin Kremna'nın siyasi statüsüne uyarlanarak darp edildiği anlaşılmaktadır. Bu sikke tipi ile imparatorluğun birliğinin, bütünlüğünün ve geleceğinin garanti altında olduğu düşüncesi verilmeye çalışılarak, siyasi propaganda yapılmıştır.

Beşinci alt başlık ise, quadriga üzerinde imparatorudur (Kat. No: 14). Kremna sikkeleri üzerinde quadriga üzerinde imparator tasvirine, Maximinus Dönemi'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Söz konusu sikke tipinin Pisidia'nın diğer kentlerinde de darp edildiği bilinmektedir (Tablo 2). İmparatorun olasılıkla bir zafer alayından sonra halkını

selamlaması tasvir edilmiştir. İmparatorun gücüne ve zaferlerine vurgu yapan bu darp ile, askeri ve siyasi propaganda yapılmış olmalıdır.

Altıncı alt başlık ise, lejyon standartlarıdır (Kat. No: 15- 16). Kremna sikkeleri üzerinde standart tasvirlerine; Hadrianus, Marcus Aurelius, Lucius Verus, Caracalla, Trebonianus Gallus Dönemleri'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Söz konusu sikke tipinin Pisidia'nın diğer kentlerinde de darp edildiği bilinmektedir (Tablo 2). Bu darplar ile olasılıkla halka Roma İmparatorluğu'nun askeri gücü hatırlatılmak istenmiştir. Sikkeler üzerindeki standartlar, lejyonları temsil ettikleri için askeri propaganda amacıyla kullanılmışlardır.

Yedinci alt başlık ise tanrıça Roma'dır (Kat. No: 17). Kremna sikkeleri üzerinde Roma betimi, III. Gordianus Dönemi'nde görülmektedir (Tablo 1). Diğer Pisidia kentlerinde bu sikke tipine henüz rastlanmamıştır. Oldukça genç yaşta imparator olan III. Gordianus'un halk üzerinde şüphesiz ki güçlü bir etki bırakması gerekmiştir. Bu sebeple bu sikke tipiyle Roma Kenti'nin ve egemenliğinin kişileştirilmiş hali olan tanrıça Roma'nın desteğinin, imparator ve ailesi üzerinde olduğu ve imparatorluğun geleceğinin güvence altında olduğu izlenimi verilmiş olmalıdır.

İmparatorlukla ilişkili tipler bölümünün sekizinci ve son alt başlığı ise Genius'tur (Kat. No: 18- 19- 20). Kremna sikkeleri üzerinde, Genius tasvirlerine; Hadrianus, Marcus Aurelius, Lucius Verus, Commodus, Septimius Severus, Caracalla, Geta, Decius, Herennius Etruscus, Aurelianus Dönemleri'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Söz konusu sikke tipinin Pisidia'nın diğer kentlerinde de darp edildiği bilinmektedir (Tablo 2). Kat. No: 18'de kadın Genius tipi tasvir edilmiştir. Elinde tuttuğu vexillumdan dolayı askeri propaganda amaçlı darp edildiği düşünülmektedir. Kat. No: 19'da erkek Genius tasvir edilmiştir. Roma İmparatorluğu'nun ruhunu ve gücünü temsil eden bu tip ile imparatorluk sınırlarının güvende olduğu izlenimi verilmektedir. Kat. No: 20'deki dişi Genius ise elinde tuttuğu bereket boynuzu ile kentin refahını simgelemektedir.

Bu bölümde incelenen; Dişi kurt ve ikizler, kartal, tokalaşma sahnesi, imparatoriçe ve oğulları, quadriga üzerinde imparator sikke tipleri ile genel olarak imparator ve ailesi temsil edilerek, Roma İmparatorluğu'nun; birliğinin, bütünlüğünün ve gücünün, merkezden çok uzaktaki kolonilerde dahi bilinçli olarak, gösterilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Çalışmanın dört ana başlığından üçüncüsü mitolojik tipler olarak belirlenmiştir. Bu başlık altında sırası ile; Apollon Klarios, Aesculapius ve Salus, Bacchus, Ceres, Diana, Fortuna, Harpocrates, İsis, Iupiter Capitolinus, Leto, Mars, Mercurius, Minerva, Nemesis, Silvanus, Pluto, Üç Güzeller, Venüs ve Victoria sikke tipleri ele alınmıştır.

Kremna'da, Apollon Klarios'un bir tipi bulunmaktadır (Kat. No: 21). Kremna sikkeleri üzerinde Apollon Klarios'a, III. Gordianus Dönemi'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Söz konusu sikke tipinin Pisidia'nın diğer kentlerinde de darp edildiği bilinmektedir (Tablo 2). Ayrıca kentte Apollon Klarios'a ait bir yazıt ve bir heykel ortaya çıkarıldığı bilinmektedir. Ancak, elde edilen buluntulara rağmen Apollon Klarios Kültü'nün kentte var olup olmadığı henüz bilinmemektedir.

Kremna'da Aesculapius ve Salus'un bir sikke tipi bulunmaktadır (Kat. No: 22). Bu sikke tipi Kremna'da; Severus Alexander ve Aurelianus Dönemleri'nde görülmektedir (Tablo 1). Söz konusu sikke tipinin Pisidia'nın diğer kentlerinde de darp edildiği bilinmektedir (Tablo 2). Ayrıca Kremna'da, Aesculapius ve Salus'a ait bir heykel grubu ortaya çıkarılmıştır. Ancak yine de bu kültürün kentte var olup olmadığı henüz bilinmemektedir.

Kremna'da, Bacchus'a ait bir sikke tipi bulunmaktadır (Kat. No: 23). Bacchus tasviri, Kremna sikkeleri üzerinde; Marcus Aurelius ve III. Gordianus Dönemleri'nde görülmektedir (Tablo 1). Söz konusu sikke tipinin Pisidia'nın diğer kentlerinde de darp edildiği bilinmektedir (Tablo 2). Dionysos'un Roma'daki sıfatı olan Bacchus, bir Roma tanrısı olan Liber Pater'le özdeşleştirilmiştir. Sikke lejantlarında yer alan Liber Pater ismi Roma kültürleri ile yerel kültürleri birleştirme isteğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Kremna'da, Aurelianus Dönemi'ne ait bir sikke üzerinde (Tablo 1), Ceres ya da Donatio'nun kişileştirilmiş hali olduğu düşünülen bir tip bulunmaktadır (Kat. No: 24). Kentte, Ceres kültürünün varlığını kanıtlayan bir buluntu, henüz tespit edilememiştir. Bunun yanında diğer Pisidia kentlerinin sikkeleri üzerinde de böyle bir Ceres tasvirine rastlanmamıştır. Bu sebeple Aurelianus Dönemi sikke darplarındaki, personifikasyonlar ve sikke lejantı dikkate alınarak bu tipin, Donatio'nun kişileştirilmiş hali olduğu ve Aurelianus'un kente yaptığı bağışı temsilen darp edildiği düşünülebilir. Ancak yine de kataloglarda şüpheli şekilde Ceres olarak tanımlanması nedeniyle, söz konusu sikke tipi bu bölüme dahil edilmiştir.

Kentte, tanrıça Diana'nın iki sikke tipi bulunmaktadır (Kat. No: 25- 26). Kremna'da bu sikke tipleri; Antoninus Pius, Marcus Aurelius, Septimius Severus, Caracalla, Elegabalus, II. Philippus, Dönemleri'nde görülmektedir (Tablo 1). Söz konusu kültün kentte var olup olmadığı henüz bilinmemektedir.

Kremna'da Fortuna'nın iki sikke tipi görülmektedir (Kat. No: 27- 28). Kremna sikkeleri üzerinde, Fortuna'ya; Commodus, Septimius Severus, Caracalla, Gordianus, Volusianus, Valerianus, Gallienus, Aurelianus Dönemleri'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Söz konusu sikke tipinin Pisidia'nın diğer kentlerinde de darp edildiği bilinmektedir (Tablo 2). Kentte Fortuna ya da Nemesis olabileceği düşünülen bir heykel ortaya çıkarılmıştır. Ancak atribülerinin olmaması nedeniyle kesin olarak hangi tanrıçaya ait olduğu anlaşılamamaktadır. Fortuna'nın kentlere iyi talih getirdiğine inanılması, sikkeler üzerinde sürekli olarak darp edilmesine neden olmuştur.

Kentte, Harpocrates'in bir sikke tipi bulunmaktadır (Kat. No: 29). Kremna'da Harpocrates, III. Gordianus Dönemi'nde görülmektedir (Tablo 1). Söz konusu sikke tipinin Pisidia'nın diğer kentlerinde de darp edildiği bilinmektedir (Tablo 2).

İsis'in Kremna sikkeleri üzerinde, bir tipi bulunmaktadır (Kat. No: 30). Kremna'da İsis, III. Gordianus Dönemi'nde darp edilmiştir (Tablo 1).

Kremna'da, Pluton/ Serapis'in bir tipi bulunmaktadır (Kat. No: 39). Pluton/ Serapis'e, Kremna sikkeleri üzerinde III. Gordianus Dönemi'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Söz konusu sikke tipinin Pisidia'nın diğer kentlerinde de darp edildiği bilinmektedir (Tablo 2). Bu sikke tipinin katologlarda Hades/ Pluton olarak tanımlanmasına rağmen Helenistik Dönem'de ortaya çıkan Yunan ve Mısır tanrıları ile ortak özellikler gösteren Pluton/ Serapis olduğu anlaşılmaktadır. Roma sikkeleri üzerinde yer alan Harpocrates, İsis ve Serapis tiplerinin varlığı Helenizasyon sürecinde ortak bir inanç sistemi oluşturma gayesiyle benimsenen politikaların, Roma İmparatorluğu Dönemi'nde de kabul edilerek devam ettirildiğini göstermektedir. Bu durum ayrıca söz konusu kültürün Roma'nın kontrolünde kalmasını sağlayarak, imparatorluk aleyhine oluşabilecek bir yapının önüne geçilmesini sağlamış olmalıdır.

Kremna'da Iupiter'in bir sikke tipi ele geçmiştir (Kat. No: 31). Kentte Iupiter tasviri, Septimius Severus Dönemi'nde görülmektedir (Tablo 1). Söz konusu sikke tipinin

Pisidia'nın diğer kentlerinde de darp edildiği anlaşılmaktadır (Tablo 2). Bu sikke tipi haricinde Kremna'da, Iupiter'e ait üç büst bulunduğu bilinmektedir. Bununla birlikte kentte tek başına Iupiter'e ait olduğu bilinen bir tapınağın var olup olmadığı henüz bilinmemektedir.

Kremna'da Leto'nun tasvir edildiği bir sikke tipi bulunmaktadır (Kat. No: 32). Leto, Kremna sikkeleri üzerinde; Septimius Severus, Caracalla ve Aurelianus Dönemleri'nde görölmektedir (Tablo 1). Ayrıca kentte, Leto'ya ait bir heykel ortaya çıkarıldığı bilinmektedir. Leto'nun bu sikke tipi, imparatorlukla ilişkili tipler başlığı altında da lejantından dolayı imparatoriçe ve oğulları olarak ele alınmıştır.

Kremna'da, Mars'ın bir tipi bulunmaktadır (Kat. No: 33). Mars'a, Kremna sikkeleri üzerinde; Herennius Etruscus Dönemi'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Söz konusu sikke tipinin Pisidia'nın diğer kentlerinde de darp edildiği bilinmektedir (Tablo 2). Mars sikkeler üzerinde Latince ismi ile yer almaktadır. Mars, Roma'nın efsanevi kurucuları olan Remus ve Romulus ile bağlantısından ve savaşı temsil etmesinden dolayı imparatorluk için önemli bir figür olarak sikkeler üzerinde betimlenmiştir.

Kent sikkeleri üzerinde, Mercurius'un bir tipi bulunmaktadır (Kat. No: 34). Mercurius, Kremna sikkeleri üzerinde, Geta Dönemi'nde görölmektedir (Tablo 1). Söz konusu sikke tipinin Pisidia'nın diğer kentlerinde de darp edildiği bilinmektedir (Tablo 2). Tanrının Latince ismi ile sikkeler üzerinde yer alması ortak bir inanç sistemi oluşturma çabası olarak görölebilir.

Kremna'da, Minerva'ya ait bir sikke tipi bulunmaktadır (Kat. No: 35). Kremna'daki Minerva sikke tipi, Maximinus Dönemi'nde görölmektedir (Tablo 1). Ayrıca kentte, Minerva'ya ait iki heykel ve bu heykellere ait yazıtlar tespit edilmiştir. Diğer Pisidia Kentler'nin sikkeleri üzerinde, Minerva'nın çeşitli sikke tipleri mevcuttur. Bunun yanında Minarva kültünün kentte var olup olmadığı henüz bilinmemektedir.

Kremna'da Nemesis'in bir sikke tipi bulunmaktadır (Kat. No: 36). Nemesis, Kremna sikkeleri üzerinde; Geta, I. Philippus, Hostilianus ve Volusinus Dönemleri'nde görölmektedir (Tablo 1). Söz konusu sikke tipinin Pisidia'nın diğer kentlerinde de darp edildiği bilinmektedir (Tablo 2). Kentte ele geçen bir kaide üzerinde, Nemesis adına bir heykel diktirildiği belirtilmektedir. Bununla birlikte Kremna'da Nemesis ya da Fortuna

olduğu tahmin edilen bir heykel ortaya çıkarıldığı bilinmektedir. Ancak atribulerinin anlaşılabilmesi sebebiyle ve ele geçen kaideden dolayı, söz konusu heykelin Nemesis olduğu tahmin edilmektedir.

Kremna'da Silvanus'un iki sikke tipi bulunmaktadır (Kat. No: 37- Kat. No: 38). Silvanus, Kremna sikkeleri üzerinde; Severus Alexander ve Aurelianus Dönemleri'nde görülmektedir (Tablo 1). Sikkeler zerinde Latince isimle yer almaktadır.

Kremna'da, üç Güzeller sikke tipi tasvir edilmiştir (Kat. No: 40). Kentte,  Güzeller ile ilgili olarak sikkeler üzerindeki tasvirleri haricinde herhangi bir buluntu tespit edilememiştir.  güzeller, Kremna sikkeleri üzerinde, III. Gordianus Dönemi'nde görülmektedir (Tablo 1).

Kremna'da Venüs'ün bir tipi bulunmaktadır (Kat. No: 41). Venüs, Kremna sikkeleri üzerinde, Severus Alexander Dönemi'nde görülmektedir (Tablo 1). Kentte ayrıca, Venüs'e ait bir heykel ortaya çıkarıldığı bilinmektedir. Venüs'ün bu sikke tipi ile imparatorların soylarını, Aeneias'a dayandırmalarından dolayı imparatorluk propagandası yapılmıştır.

Kremna'da, Victoria'nın üç sikke tipi vardır (Kat. No: 42- Kat. No: 43- Kat. No: 44). Victoria tek olarak, Kremna sikkeleri üzerinde; Caracalla, Geta, Maximinus ve III. Gordianus, Dönemleri'nde darp edilmiştir (Tablo 1). Söz konusu sikke tipinin Pisidia'nın diğer kentlerinde de darp edildiği bilinmektedir (Tablo 2). Kentte, Victoria ile ilgili sikkeler haricinde herhangi bir buluntu tespit edilememiştir. Victoria'nın zafer getiren tanrıça olmasından dolayı imparatorun başarılarını temsil etmesi nedeniyle sikkeler üzerinde betimlendiği anlaşılmaktadır.

Mitolojik tipler başlığı altında Yunan ve Mısır kökenli tanrı ve tanrıçaların Latince isimleriyle sikkeler üzerinde yer aldıkları görülmektedir. Bu tanrı ve tanrıça kültlerinin Roma İmparatorluğu'nun kontrolü altında tekrar şekillendirilerek ortak bir inanç sistemi oluşturma gayesiyle sikkeler üzerinde tasvir edildikleri anlaşılmaktadır.

Mitolojik Tipler başlığının bir alt başlığını oluşturan yerel mitolojik tipler içerisinde sırasıyla; Apollon Propylaea, Ephesos Artemisi, Kestros, Mida/ Kybele sikke tipleri ele alınmıştır.

Kremna sikkeleri üzerinde, Apollon Propylaia'nın bir tipi bulunmaktadır (Kat. No: 45). Kent sikkeleri üzerinde bu tip; Commodus, Septimius Severus, Caracalla, Geta, Maximinus, III. Gordianus, II. Philippus, Hostilianus, Gallus, Gallienus ve Aurelianus Dönemleri'nde görülmektedir (Tablo 1). Söz konusu sikke tipinin Pisidia'nın diğer kentlerinde de darp edildiği bilinmektedir (Tablo 2). Kentte, Apollon adına bir heykel diktirildiği yazıtlardan anlaşılmaktadır. Ancak bu heykel olasılıkla kentte bulunan, Apollon Klarios heykeli olmalıdır. Kremna'da en çok örneği bulunan sikke tipi Apollon Propylaia'dır. Bu sebeple Apollon Propylaia'nın Kremna için özel bir konuma sahip olması olasıdır.

Kremna'da Ephesos Artemisi'nin bir tipi bulunmaktadır (Kat. No: 46). Kremna sikkeleri üzerinde Ephesos Artemisi; III. Gordianus ve Aurelianus Dönemleri'nde görülmektedir (Tablo 1). Bunun dışında, Ephesos Artemisi'nin adı bir adak yazıtı üzerinde karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca ele geçen bir başka yazıtta, Chrysippos adında bir kişinin Artemis adına bir tapınak yaptırdığından söz edilmektedir. Ancak Kremna'daki yazıtta sözü geçen tapınağın yeri henüz tespit edilememiştir. Küçük Asya'da oldukça güçlü bir konuma sahip olan ana tanrıça kültünün öncelikle Helenize edilerek Artemis ile birleştirildiği, Roma İmparatorluğu Dönemi'nde ise bu kültün kontrol altında tutulması amacıyla kabul edilerek devam ettirildiği anlaşılmaktadır.

Kentte, nehir tanrısı Kestros'un tasvirleri sikkeler üzerinde karşımıza çıkmaktadır (Kat. No: 47). Kestros, Kremna sikkeleri üzerinde, Fortuna (Tykhe) ile birlikte olan tasvirleri de dahil olmak üzere; Antoninus Pius ve Caracalla Dönemleri'nde görülmektedir (Tablo 1). Söz konusu sikke tipinin farklı nehir tanrıları olarak, Pisidia'nın diğer kentlerinde de darp edildiği bilinmektedir (Tablo 2). Kremna'ya özgü bir nehir tanrısı olan Kestros'un sikkeler üzerinde darp edilmesi Roma İmparatorluğu'nun yerel inançları sahiplendiğini ve propaganda aracı olarak kullandığını göstermektedir.

Kremna'da Mida'nın iki sikke tipi bulunmaktadır (Kat. No: 48- Kat. No: 49). Mida (Kybele), Kremna sikkeleri üzerinde; Marcus Aurelius, Lucius Verus, Commodus, Septimius Severus, Caracalla, Geta ve I. Philippus Dönemleri'nde görülmektedir (Tablo 1). Mida, Kybele'nin Pisidia Bölgesi'nde kullanılan yerel bir isimdir. Sikke lejantlarında da bu isim kullanılmıştır. Kentte gerçekleştirilen araştırmalar sonucunda bir yapının üçgen alınlığında betimlenmiş olduğu tespit edilmiştir. Küçük Asya'da önemli bir

konuma sahip olan Mida (Kybele) kültürünün Roma İmparatorluğu'nun himayesi altında korunduğu ve devam ettirildiği görülmektedir.

Yerel mitolojik tipler başlığı altında değerlendirilen tanrı ve tanrıçaların Roma İmparatorluğu tarafından kabul edilerek yerel isimleri ile sikkeler üzerinde yer aldıkları görülmektedir. Bu durum Roma İmparatorluğu'nun yerel kültürlerle, Roma kültürünün harmanlanmasını sağlayarak, ortak bir inanç sistemi oluşturma çabasında olduğunun bir göstergesidir. Bunun yanında Roma İmparatorluğu, oldukça güçlü bir konuma sahip olan bazı yerel kültürleri, imparatorluk aleyhine oluşabilecek herhangi bir oluşuma karşı önlem amacıyla kontrolü altında tutmayı hedeflemiş olmalıdır.

Çalışmanın son ana başlığı kentle ilgili diğer tipler olarak belirlenmiştir. Bu bölümün bir alt başlığı olan mimari tiplerde sikkeler üzerindeki tapınak tasvirleri ele alınmıştır. Kent sikkeleri üzerinde, üç farklı tapınak tasviri söz konusudur (Kat. No: 50- Kat. No: 51- Kat. No: 52). Bunlardan ilki olasılıkla Aurelianus'un, kente verdiği kutsal agon düzenleme hakkını temsil eden agonistik bir sikke tipidir. Kremna sikkeleri üzerinde de yalnızca Aurelianus Dönemi'nde görülmektedir (Tablo 1). Çünkü tapınağın herhangi bir tanrıya veya tanrıçaya ait olduğunu gösteren bir belirteç bulunmamaktadır. Bunların yanında bu sikke tipi kentte, Aurelianus adına yaptırılmış bir imparatorluk tapınağının varlığına da işaret ediyor olabilir. Ancak bununla ilgili herhangi bir kanıt henüz tespit edilememiştir.

Tapınak tasvirlerinden ikincisi ise, bir Roma tanrıçası olan Luna'ya aittir. Kremna sikkeleri üzerinde, Luna Tapınağı'nın tasvirine, III Gordianus Dönemi'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Bölgede yerleşmiş olan Diana (Artemis) ve Men kültürüne rağmen bir Roma ay tanrıçası olan Luna'nın yalnızca sikkeler üzerinde olsa dahi, varlığını koruyor olduğu anlaşılmaktadır. Kentte, söz konusu sikke tipi haricinde Luna kültürü ile ilgili herhangi bir buluntu henüz tespit edilememiştir.

Tapınak tasvirlerinden üçüncüsü ise, Mida (Kybele)'ya aittir. Kremna sikkeleri üzerinde Mida'nın tapınak içerisindeki tasvirine, Septimius Severus Dönemi'nde rastlanmaktadır (Tablo 1). Kentte, bir yapının üçgen alınlığında bulunan Mida kabartması ve sikke betimleri haricinde söz konusu kültür ile ilgili, herhangi bir buluntu henüz tespit edilememiştir.

Sikkeler üzerindeki tapınak tasvirlerinin darp edildikleri kentlerdeki tapınaklara kanıt oluşturabilecekleri ifade edilmektedir. Bununla birlikte bu tapınak tasvirlerinin mimari açıdan gerçeği yansıtmadıkları, sadece o kentlerdeki yapıları temsilen darp edildikleri bilinmektedir. Diğer Pisidia Kentleri'nde sikkeler üzerinde benzer tapınak tasvirleri ortaya çıkarılmış olsa da söz konusu üç tip ile birebir benzeşen bir örneğe henüz rastlanmamıştır. Bu sebeple sikkeler üzerine darp edilen tapınak tasvirleri Kremna'ya özgü tipler olmalıdır. Bununla birlikte bu tapınakların kentte var olup olmadıkları henüz kesin olarak bilinmemektedir.

Kentle ilgili diğer tipler başlığının ikinci alt başlığını oluşturan objeler bölümünde, sikkeler üzerindeki ödül kupası tasvirleri ele alınmıştır. Kent sikkeleri üzerinde, iki farklı ödül kupası tasviri söz konusudur (Kat. No: 53- Kat. No: 54). Bu sikke tiplerinin Pisidia'nın diğer kentlerinde de darp edildiği bilinmektedir (Tablo 2). Bunlar Agonistik sikke tipleridir. Aurelianus'un kente verdiği kutsal agon düzenleme hakkı onuruna darp edilmişlerdir. Bu tasvirler Agonların, Kremna için gurur kaynağı olmalarından dolayı kültürel ve siyasi propaganda amacıyla kullanılmışlardır. Bununla birlikte düzenlenen bu oyunlar, halka coşku ve heyecan duyguları yaşatarak, Roma İmparatorluğu'nun himayesi altında pek çok farklı etnik grubu bir araya getirmiş ve Romalı olma bilincinin oluşmasına katkı sağlamış olmalıdır.

Sonuç olarak Kremna sikkeleri üzerinde imparator ve ailesinin idealize edilerek yerel halkın bu üstün uygarlığa özenmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte sikkelerin ön yüzünde imparatorun, arka yüzünde tanrı ve tanrıçaların tasvir edilmesi onların desteğini aldıklarını göstermelerinin yanında onlarla eş görülmek istediklerini de düşündürmektedir. Bunların yanında sikkeler üzerinde en çok tanrı/ tanrıça ve kutsal kabul edilen tasvirlerin bulunması, dini ve manevi unsurların, halk üzerindeki etkilerinin imparatorluk lehine kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca imparatorların sikkeler üzerinde tasvir edilmesi, zenginliğin de onlardan geldiği algısının, yaratılmak istendiğini gösteriyor olabilir. Koloni kurucusu olarak Augustus, Dişi kurt ve ikizler/ Lupus sahnesi gibi Roma efsanelerinin, sikkeler üzerinde yer alması, Roma kültürünün her anlamıyla imparatorluk topraklarında yayılmaya çalışıldığının göstergesidir. Bunların yanında bölgede önemli bir konuma sahip oldukları bilinen Men ve Diana (Artemis) gibi ay tanrıçalarına rağmen bir Roma tanrıçası olan Luna'nın Tapınağı da sikkeler üzerinde tasvir edilmiştir, bu durum, bölgede Roma dininin ve kültürünün yayılmaya çalışıldığını

göstermektedir. Tanrı ve tanrıçaların Latince isimleriyle sikkeler üzerinde yer almaları söz konusu kültürlerin Romalılaştırıldığını göstermesi bakımından önemlidir. Bununla birlikte Mida (Kybele), Ephesos Artemisi gibi Küçük Asya kentlerinde güçlü etkiye sahip olan yerel kültürlerin, yerel isimleriyle sikkeler üzerinde yer almaları, bu kültürlerin Roma İmparatorluğu tarafından, halkın tepkisini çekebilecek bir müdahalede bulunulmadan kabul edilerek kontrol altında tutulduğunu göstermektedir. Septimius Severus ve Decius gibi oğullarını veliaht ilan etmiş imparatorların dönemlerinde, halkın desteğinin kazanılması bakımından, akrabalık bağlarını vurgulayan kompozisyonların tercih edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca sikkeler üzerinde görülen Septimius Severus ve ailesiyle ilgili tasvirlerin fazlalığı ve bazı sikke lejantları koloninin Iulia Domna'ya ithaf edildiği savını desteklemektedir. III. Gordianus Dönemi'nde Mısır ve Küçük Asya kökenli tanrı ve tanrıçaların betimlendiği görülmektedir. Bu durum söz konusu dönemde Doğu kültürüne verilen önemin arttığını göstermektedir. Aurelianus Dönemi sikkeleri üzerinde, kente yapılan bağışın ve kutsal Agon düzenleme hakkının, çeşitli kompozisyonlarla vurgulanması, imparatora karşı olan minnettarlığın gösterilmesinin yanı sıra halka bu desteklerin hatırlatılmasının da sağlandığı şeklinde yorumlanabilir.

Pisidia'da yaklaşık 300 yıl süren Helenizasyon sürecinin de etkisiyle meydana gelen kozmopolit toplum yapısı ve şekillenen kültür, ardından gelen Romanizasyon sürecine zemin hazırlamıştır. Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyeti ile artık yeni bir döneme girilmiş ve Roma kültürü bölgede var olan Helenistik kültürün temelleri üzerinde şekillendirilmiştir. Pisidialılar gibi savaşçı kimlikleriyle ön plana çıkan bir toplumun, Roma egemenliğini kabul etmesi şüphesiz ki politik baskılardan daha çok, üstün bir uygarlık seviyesine özendirme çabası ile mümkün olmuştur. Bu çaba, sistematik olarak Romanizasyon politikası kapsamında gerçekleştirilen propaganda faaliyetleriyle sürdürülmüştür. Roma İmparatorluğu'nun temel amacı bu süreçte, imparatorluk topraklarını birlik ve bütünlük içinde tutabilmek olmuştur. Bu sebeple Romanizasyon politikasının asimile etmeye yönelik olmadığı, Roma hâkimiyeti altındaki bölgelerde kalıcılığı ve gücü sağlamaya yönelik olarak uygulandığı anlaşılmaktadır.

Roma İmparatorluğu, Pisidia Bölgesi dahil olmak üzere, oldukça geniş bir coğrafyada, hâkimiyetini yüzyıllar boyunca koruyabilmiştir. Sikkeler, Romanizasyon sürecindeki propaganda çalışmalarının toplumun her kesimine ulaşabilmeleri açısından en küçük, fakat belki de en etkili unsurlarından biri haline gelmişlerdir. Kentte

gerçekleştirilecek olan, yeni araştırmalar ve kazılar sonucunda, elde edilecek veriler ışığında, zamanla konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgilere ulaşılacaktır. Ancak Roma İmparatorluğu'nun başta Kremna olmak üzere, hâkimiyeti altındaki topraklarda uyguladığı, Romanizasyon politikası sayesinde, bütünleşme yönünde bir Akültürasyon süreci benimsenmesini sağladığı ve bu durumun sikkeler üzerinde de açıkça gözlenebildiği anlaşılmaktadır.

KATALOG

Kat. No: 1

Ön Yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Hadrianus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: HADRIANUS AUGUSTUS.

Arka Yüz: Koloni kurucusu olarak çift süren Augustus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: AUG COL CR.

Tarih: 117- 138

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1051.

Kat. No: 2

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator I. Philippus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP CAE M IUL PHILIPPUM P F AUG.

Arka yüz: Koloni kurucusu olarak çift süren Augustus tasvir edilmiştir, arkada dört standart yer almaktadır (Vexillum, Corona, Aquila, Corona).

Etrafında yer alan yazı: DIVO AUG COL CRE.

Tarih: 244- 249

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1444.

Kat. No: 3

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Hadrianus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: ADR AUG.

Arka yüz: Ayakta sola doğru ilerler şekilde omzunda şarap tulumu ile çıplak olarak Marsyas betimlenmiştir.

Etrafında yer alan yazı: COL CRE.

Tarih: 117- 138

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1060.

Kat. No: 4

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Maximinus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP CAES IUL VER MAXIMINO AUG.

Arka yüz: Ayakta omzunda şarap tulumu ile çıplak olarak Marsyas betimlenmiştir. Sağ kolunu yukarı doğru uzatmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: MARON (MARSYAS ROMANUS) COL CRE.

Tarih: 235- 238

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1345.

Kat. No: 5

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne çelengi ile imparator Decius tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP CAES G MES Q TRA DECI (VS P).

Arka yüz: Dişi kurt ve ikizler tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: COL IVL AVG (CRE) M.

Tarih: 249- 251

Bibliyografya: Tekin 2003: 58 No. 322.

Kat. No: 6

Ön yüz: Sakallı Herakles başı tasvir edilmiştir.

Arka yüz: Cepheden kanatları açık bir kartal tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: COL CRE.

Tarih: MS 2.yüzyıl

Bibliyografya: Aulock 1964: No. 4894.

Kat. No: 7

Ön yüz: Başında defne tacı ile imparator Lucius Verus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP VER.

Arka yüz: Kanatları yarı açık başı geriye dönük şekilde kartal tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: COL CREM.

Tarih: 161- 169

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1104.

Kat. No: 8

Ön yüz: Profilden sağa dönük imparatoriçe Iulia Domna (Severus'un eşi) tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IUL AUG M C (Mater Castrorum).

Arka yüz: Cepheden kanatları açık kartal üzerinde soldan sağa büst biçiminde Geta, her ikisinin başında defne tacı ile Septimius Severus ve Caracalla tasvir edilmiştir. Septimius Severus ve Caracalla'nın yüzleri birbirine dönük şekildedir.

Etrafında yer alan yazı: COL IUL AUG FEL CREM.

Tarih: 193- 211

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1189.

Kat. No: 9

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında stephane ve omzunda hilal ile imparatoriçe Herennia Etruscilla (Decius'un eşi) tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: EREN ETRUSCILLA.

Arka yüz: Cepheden kanatları açık kartal üzerinde soldan sağa büst biçiminde Hostilian, her ikisinin başında defne tacı ile Decius ve Etruscus tasvir edilmiştir. Decius ve Etruscus'un yüzleri birbirine dönük şekildedir.

Etrafında yer alan yazı: COL IUL AUG FEL CREMNA.

Tarih: 249- 251

Bibliyografya: Aulock 1964: No. 5364.

Kat. No: 10

Ön yüz: Profilden sağa dönük imparatoriçe Iulia Domna (Severus'un eşi) tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IUL AUG M C (Mater Castrorum).

Arka yüz: Togalı Caracalla ve Geta karşılıklı ayakta durup el sıkışmaktadırlar.

Etrafında yer alan yazı: IMP A ET P T G COL CR.

Tarih: 193- 211

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1188.

Kat. No: 11

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Caracalla tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP M AUR ANT P F AUG.

Arka yüz: Togalı Caracalla ve Geta karşılıklı ayakta durup el sıkışmaktadırlar.

Etrafında yer alan yazı: IMP A ET P T G COL CR.

Tarih: 198- 217

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1192.

Kat. No: 12

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Septimius Severus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP (CL SEP SEV) ER PERTIN AUG.

Arka yüz: Cepheden ayakta Leto olarak Iulia Domna tasvir edilmiştir. Her iki kolunda çocuk Caracalla ve Geta'yı taşımaktadır. Ayaklarında meşale tutan iki Eros bulunmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: IULI AUG MAT CASTR C CR COL CR. (IULI (AE) AUG(USTAE) MAT(RI) CASTR(ORUM)C(COLONI) CR(EMNENSES) COL CR. (Yazıttan dolayı, koloninin I. Domna'ya ithaf edildiği düşünülmektedir.)

Tarih: 193- 211

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1167.

Kat. No: 13

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Caracalla tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP M AUR ANT P F AUG.

Arka yüz: Cepheden ayakta Leto olarak, Iulia Domna tasvir edilmiştir. Her iki kolunda çocuk Caracalla ve Geta'yı taşımaktadır. Ayaklarında meşale tutan iki Eros bulunmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: IULI AUG MAT CASTR C CR COL CR. (IULI (AE) AUG(USTAE) MAT(RI) CASTR(ORUM) C(COLONI) CR(EMNENSES) COL CR. (Yazıttan dolayı, koloninin I. Domna'ya ithaf edildiği düşünülmektedir.)

Tarih: 198- 217

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1199.

Kat No: 14

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Maximinus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP CAE C IUL VER MAXIMINO AUG.

Arka yüz: Maximinus quadriga üzerinde tasvir edilmiştir. Sağ elini selam verir biçimde havaya kaldırmıştır.

Etrafında yer alan yazı: C IUL VER MAXIMUS CAES COL IUL AUG CREM.

Tarih: 235- 238

Bibliyografya: Aulock 1964: No. 5102.

Kat. No: 15

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Hadrianus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: HADRIANUS AUGUSTUS.

Arka yüz: Üç standart tasvir edilmiştir. Soldakinin üzerinde çelenk, ortadakinin üzerinde kartal, sağdakinin üzerinde ise el betimlenmiştir.

Etrafında yer alan yazı: COL CREMNENS.

Tarih: 117- 138

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1053.

Kat. No: 16

Ön yüz: Başında defne tacı ile imparator Trebonianus Gallus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP CCV IBTRAGALLVMP AVG.

Arka yüz: Üç standart tasvir edilmiştir. Ortadakinin üzerinde kartal, diğerlerinin üzerinde çelenk bulunmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: COLIV L AVGF CR.

Tarih: 251- 253

Bibliyografya: Lindgren - Kovacs 1985: 62 No. 1305.

Kat. No: 17

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında stephane ile imparatoriçe Tranquillina (III. Gordianus'un eşi) tasvir edilmiştir. Omzunda hilal betimi taşımaktadır.

Etrafında yer alan yazı: SAB TRANQILLINAM AUGUSTAM.

Arka yüz: Tahtta oturan Roma tasvir edilmiştir. Sol kolunda bereket boynuzu sağ kolunda globus tutmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: COL IUL AUG FELICIS CREMNENSIVM.

Tarih: 241– 244

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1404.

Kat. No: 18

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacıyla imparator Hadrianus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: ADRIANUS AUGUSTUS.

Arka yüz: Ayakta başında polosuyla dişi Genius tasvir edilmiştir. Sağ elinde patera sol elinde vexillum tutmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: GENIO COL CRE

Bibliyografya: Aulock 1964: No. 5083.

Kat. No: 19

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacıyla caesar Commodus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: I L A COM C.

Arka yüz: Başında polosuyla ayakta Genius tasvir edilmiştir. Sol elinde bereket boynuzu, sağ elinde patera tutmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: GENO COL CRE.

Tarih: 177- 192

Bibliyografya: Franke - Aulock 1968: No. 8601.

Kat. No: 20

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Caracalla tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMPMVR ANP F AVG.

Arka yüz: Cepheden ayakta başında kalathosuyla dışı Genius tasvir edilmiştir. Sol elinde bereket boynuzu bulunmaktadır. Sağ elinde tuttuğu patera ile yanın altar üzerinde libasyon yapmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: GENCO L CREM.

Tarih: 211- 217

Bibliyografya: Hill 1912: No. 5113.

Kat. No: 21

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında stephane ile imparatoriçe Tranquillina (III. Gordianus'un eşi) tasvir edilmiştir. Omzunda hilal betimi taşımaktadır.

Etrafında yer alan yazı: SAB TRANQILLINAM AVG.

Arka yüz: Ayakta Apollon Klarios tasvir edilmiştir. Solunda bulunan yılan dolanmış uçayağa dayanmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: COL CREMNENSİUM.

Tarih: 241 – 244

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1430.

Kat. No: 22

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Severus Alexander tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP M AVR SEV ALEXANDRO P F AVG.

Arka yüz: Aesculapius ve Salus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: COL IUL AG F CREM.

Tarih: 222- 235

Bibliyografya: Franke - Aulock 1968: No. 8605.

Kat. No: 23

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Marcus Aurelius tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP C M AUR.

Arka yüz: Cepheden Bacchus tasvir edilmiştir. Sol elinde thyrsos, sağ elinde kantharos tutmaktadır. Sağ elinin altında panter bulunmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: LIBERI PATRI COL CRE.

Tarih: 161– 180

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1073.

Kat. No: 24

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Aurelianus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP CSL DOM AVRELIANO.

Arka yüz: Cepheden ayakta Ceres/ Donatio (?) tasvir edilmiştir. Her iki yanında, içi tahıl dolu kalathoslar bulunmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: DONATIO COL CREMN.

Tarih: 270- 275

Bibliyografya: Breitenstein - Schwabacher 1956: No. 145.

Kat. No: 25

Ön yüz: Başında defne tacı ile profilden sağa dönük imparator Septimius Severus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP C L SEP SEVER PERTIN AUG.

Arka yüz: Cepheden ayakta bir elinde patera, bir elinde mızrak tutar şekilde Diana tasvir edilmiştir. Figürün solunda bir geyik bulunmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: DIANA CREM.

Tarih: 193- 211

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1168.

Kat. No: 26

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Caracalla tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP M AUR ANT PF AUG.

Arka yüz: Ayakta sola dönük olarak Diana tasvir edilmiştir. Sol elinde yay, sağ elinde patera bulunmaktadır. Tanrıça yanar altar üzerinde libasyon yapmaktadır. Solda bir geyik bulunmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: DIAN COL CREM.

Tarih: 211- 217

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1208.

Kat. No: 27

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Caracalla tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP MAUR ANT P F AUG.

Arka yüz: Sola dönük olarak başında polosu ile Fortuna tasvir edilmiştir. Sol elinde asa, sağ elinde imparator büstü bulunmaktadır. Nehir tanrısı Kestros tanrıçanın ayaklarının olduğu yerde yürümektedir.

Etrafında yer alan yazı: FORTUN COL CREM.

Tarih: 211- 217

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1202.

Kat. No: 28

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Gallienus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: AU C PU LI GALLIENUM.

Arka yüz: Başında polosu ile ayakta Fortuna tasvir edilmiştir. Sol elinde bereket boynuzu, sağ elinde gemi pruvası bulunmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: COL IUL AUG CREM.

Tarih: 253- 268

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1527.

Kat. No: 29

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator III. Gordianus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP CA M ANTO GRDIANO (?).

Arka yüz: Ayakta çıplak olarak Harpocrates tasvir edilmiştir. Sol elinde bereket boynuzu tutmaktadır. Sağ eli ağzının üzerindedir.

Etrafında yer alan yazı: COL CREMNA.

Tarih: 238- 244

Bibliyografya: Lindgren, Kovacs 1985: No. 1299.

Kat. No: 30

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator III. Gordianus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP CAESARI M ANTO GORDIANO.

Arka yüz: Cepheden başında lotus çiçeğiyle ayakta İsis tasvir edilmiştir. Sol elinde situla, sağ elinde patera tutmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: COL IUL AUG FE CREMNE PI.

Tarih: 238- 244

Bibliyografya: Aulock 1964: No. 5105.

Kat. No: 31

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Septimius Severus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP C L SEP SEVER PERTIN AUG.

Arka yüz: Tahtta oturan Iupiter Capitolinus tasvir edilmiştir. Sol elinde asa, ileriye uzattığı sağ elinde Victoria tutmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: IOVI CAPETOLIO COL CREMN.

Tarih: 193- 211

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1163.

Kat. No: 32

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Aurelianus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP CSL DOM AVRELIANO.

Arka yüz: Cepheden ayakta Leto tasvir edilmiştir. Kollarının her birinde ikizleri tutmaktadır. Her iki yanında, meşaleli iki Eros bulunmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: LATO COL CREMNE.

Tarih: 270- 275

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1687.

Kat. No: 33

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Herennius Etruscus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP CAES Q ER ETR MES DECIUM.

Arka yüz: Ayakta Mars tasvir edilmiştir. Başında miğfer, üzerinde zırh bulunmaktadır. Solunda mızrak ve kalkan yer almaktadır. Sağ elinde patera tutmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: COL IUL AUG CREM.

Tarih: 251

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1490.

Kat. No: 34

Ön yüz: Profilden sağa dönük Geta tasvir edilmiştir. Etrafında yer alan yazı: P SEP GETA FOR CAES.

Arka yüz: Mercurius bir cippus üzerinde oturmaktadır. Sağ elinde para kesesi, sol elinde kerykeion tutmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: MERC COL CR.

Tarih: 209- 211

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1267.

Kat. No: 35

Ön yüz: Başında defne tacı ile imparator Maximinus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP CAEC IVL VER MAXIMINO AVG.

Arka yüz: Sağa dönük olarak Minerva tasvir edilmiştir. Sağ elinde yılan dolanmış mızrağı bulunmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: MINERVA COL IVL AVG CREM.

Tarih: 235- 238

Bibliyografya: Franke - Aulock 1968: No. 8606.

Kat. No: 36

Ön yüz: Profilden sağa dönük Geta tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: P SEP GETA FOR CAES.

Arka yüz: Ayakta Nemesis tasvir edilmiştir. Sağ elinde kısa bir asa tutmaktadır. Sol kolunu yukarı kaldırmıştır. Sağ tarafta tekerlek üzerinde pençesi bulunan, bir griffon durmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: ULTRI COL CR.

Tarih: 209- 211

Bibliyografya: Lindgren - Kovacs 1985: No. 1294.

Kat. No: 37

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Severus Alexander tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP M AUR SEV ALEXANDRO P F AUG.

Arka yüz: Cepheden keçi ayakları ve boynuzlarıyla Silvanus tasvir edilmiştir. Sol kolunda pedum, sağ kolunda syrinx bulunmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: SILVAN COL CREMN.

Tarih: 222- 235

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1333.

Kat. No. 38

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Aurelianus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP CS L DOM AURELIANOU.

Arka yüz: Cepheden keçi ayakları ve boynuzlarıyla Silvanus tasvir edilmiştir. Sol kolunda pedum, sağ kolunda orak bulunmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: SILVAN COL CREMNE.

Tarih: 170- 175

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1745.

Kat. No: 39

Ön yüz: Profilden başında defne tacı ile imparator III. Gordianus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP CAESARI M ANTONIO GORDIANO P F AUG.

Arka yüz: Başında polos ve elinde asası ile tahta oturan Pluton/ Serapis tasvir edilmiştir. Sağ elini oturan Kerberos üzerinde tutmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: AUG FELICI CREMNENSIVM COY AF.

Tarih: 238- 244

Bibliyografya: Aulock 1964: No. 5104.

Kat. No: 40

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında stephane ile imparatoriçe Tranquillina (III. Gordianus'un eşi) tasvir edilmiştir. Omzunda hilal tasviri taşımaktadır.

Etrafında yer alan yazı: SAB TRANQILLINAM AUGUSTAM.

Arka yüz: Üç güzeller tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: COL CREMNENSIVM.

Tarih: 241– 244

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1419.

Kat. No: 41

Ön yüz: Profilden sağa dönük I. Mamaea (Severus Alexander'in annesi) tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IUL MAMEAN AUG.

Arka yüz: Cepheden ayakta Venüs tasvir edilmiştir. Sağda çömelmiş figür bulunmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: VEN COL CRE (Meşale ile Eros?).

Tarih: 222 -235

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1336.

Kat. No: 42

Ön yüz: Profilden sağa dönük Geta tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: P SE CTAS C(?).

Arka yüz: Profilden sola doğru elinde, palmiye dalı ve çelenkle yürür şekilde Victoria tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: COL ES CFE.

Tarih: 209- 211

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1313.

Kat. No: 43

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator III. Gordianus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP CAES M ANTO GORDIANO.

Arka yüz: Profilden sağa doğru yürür şekilde elinde kalkarıyla Victoria tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: COL IVL AVG FEL CPEMNETI.

Tarih: 238- 244

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1373.

Kat. No: 44

Ön yüz: İmparatoriçe Tranquillina (III. Gordianus'un eşi) tasvir edilmiştir. Omzunda hilal betimi taşımaktadır.

Etrafında yer alan yazı: SA TRANQILLINA.

Arka yüz: Cepheden ayakta Victoria tasvir edilmiştir. Sağ elinde bir nesne tutmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: COL CRE.

Tarih: 241– 244

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1443.

Kat. No: 45

Ön yüz: Profilden sağa dönük caesar olarak genç Commodus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP CAESARI COMMODO.

Arka yüz: Ok atar biçimde Apollon Propylaia betimlenmiştir.

Etrafında yer alan yazı: APOLLINI PROPVLAEO COL CLEM (!).

Tarih: 177- 192

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1118.

Kat. No: 46

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında stephane ile imparatoriçe Tranquillina (III. Gordianus'un eşi) tasvir edilmiştir. Omzunda hilal tasviri taşımaktadır.

Etrafında yer alan yazı: SAB TRANQILLINAM AUGUSTAM.

Arka yüz: Cepheden iki geyik arasında Ephesos Artemisi'nin kült heykeli betimlenmiştir.

Etrafında yer alan yazı: COL IUL AUG FELICIS CREMNENSIIUM.

Tarih: 241 – 244

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1398.

Kat. No: 47

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Antoninus Pius tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı:ANTON.

Arka yüz: Uzanan nehir tanrısı Kestros tasvir edilmiştir. Sağda bitki kümesi, solda devrilmiş bir amphora bulunmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: COL CR....

Tarih: 138- 161

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1069.

Kat. No: 48

Ön yüz: Profilden sağa dönük Geta tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: P SEP GET A NOP CAE.

Arka yüz: Sola dönük olarak tanrıça Mida tasvir edilmiştir. Sağ elinde patera tutmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: R COL REM MIDDEAE.

Tarih: 209- 211

Bibliyografya: Weber 1975: No. 7390.

Kat. No: 49

Ön yüz: Profilden sağa dönük imparatoriçe Iulia Domna (S. Severus'un eşi) tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IUL DOMNA AVG.

Arka yüz; İki sütunlu bir tapınak cephesi tasvir edilmiştir. Tapınağın alınlığında hilal ve gırlant betimi yer almaktadır. İçerisinde başında kalathosuyla tahtta oturan Mida (Kybele) yer almaktadır. Bir elinde patera tutmaktadır. Solda dişi bir figür bulunmaktadır. Arkasında aslanı durmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: MATRI DEOR COL IVL AVG FEL CREM.

Tarih: 193- 211

Bibliyografya: Franke - Aulock 1968: No. 8602.

Kat. No: 50

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Aurelianus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP CS L DOM AURELIANO.

Arka yüz: Cepheden iki sütunlu bir tapınak tasvir edilmiştir. Alınlıkta çelenk bulunmaktadır. Tapınağın içerisine yerleştirilen yazı: DON SACR CERT

Etrafında yer alan yazı: COL IULI AUG FEL CREMN.

Tarih: 270- 275

Bibliyografya: Franke - Aulock 1968: No. 8609.

Kat. No: 51

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Gordianus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP CAES M ANTO GORDIANO.

Arka yüz: Cepheden iki sütunlu bir tapınak tasvir edilmiştir. Alınlıkta iki hilal arasında Luna başı bulunmaktadır. Tapınağın içerisinde bir naiskos yer almaktadır. Kaide üzerine yerleştirilmiş yuvarlak bir kazan/ sunak (?) bulunmaktadır, üzerinde hilal ve yıldız yer almaktadır.

Etrafında yer alan yazı: LUNAE COL CREMNENSIVM.

Tarih: 238- 244

Bibliyografya: Aulock 1964: No. 5106.

Kat. No: 52

Ön yüz; Profilden sağa dönük imparatoriçe Iulia Domna (Severus'un eşi) tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IUL DOMNA AUG.

Arka yüz; İki sütunlu bir tapınak cephesi tasvir edilmiştir. Tapınağın alınlığında kanatlarını açmış bir kartal betimi yer almaktadır. İçerisinde başında kalathosuyla tahtta oturan Mida (Kybele) yer almaktadır. Bir elinde patera tutmaktadır. Solda dişi bir figür bulunmaktadır. Elinde patera bulunmaktadır. Arkasında aslanı durmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: MATRI DEOR COL IVL AUG FEL CREM.

Tarih: 193- 211

Bibliyografya: Aulock 1979: No. 1185.

Kat. No: 53

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Aurelianus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP CS L DOM AURELIANO.

Arka yüz: Ödül kupası bulunmaktadır. İçerisinde iki bitki dalı durmaktadır. Üzerinde yer alan yazı: IEROS.

Etrafında yer alan yazı: DONATIO F COL IU A CREMNE.

Tarih: 270- 275

Bibliyografya: Nolle 1999: No. 281.

Kat. No: 54

Ön yüz: Profilden sağa dönük başında defne tacı ile imparator Aurelianus tasvir edilmiştir.

Etrafında yer alan yazı: IMP CS L DOM AURELIANO.

Arka yüz: Masa üzerinde ödül kupası tasvir edilmiştir. İçerisinde palmye dalları bulunmaktadır.

Etrafında yer alan yazı: DONATIO COL CREMNE.

Tarih: 270- 275

Bibliyografya: Franke, Aulock 1968: No. 8610.

KISALTMALAR VE KAYNAKLAR

Çalışmada Alman Arkeoloji Enstitüsü ve Amerikan Arkeoloji Enstitüsü tarafından önerilenler dışında antik kaynaklar için Der Kleine Pauly'deki kısaltmalar kullanılmıştır. Türkçe kısaltmalar Türk Dil Kurumu'nun tavsiyelerine uygun olarak kullanılmıştır.

Uludağ Üniversitesi Arkeoloji Bölümü tez yazım yönergesine uygun olarak hazırlanmıştır.

- Anadolu 1983 M. U. Anadolu, "Küçük Asya Şehir Sikkeleri Üzerindeki Mimarlık Yapıtları ile İlgili Olan Resimler II", ASTD II, (İzmir).
- Arundell 1834 F. V. J. Arundell, Discoveries in Asia Minor. Including a Description of The Ruins of Several Ancient Cities And Especially Antioch of Pisidia, Vol. 2, (London), Adamant Media Corporation.
- Arrianos 2005 F. Arrianos, İskender'in Seferi, F. Akderin (çev.), (İstanbul), Alfa Yayınları.
- Aulock 1964 H. Aulock, SNG Deutschland Sammlung Pisidien-Lykaonien- Isaurien, (Berlin), Verlag Gebr. Mann.
- Aulock - Franke 1968 R. Franke, H. Aulock, SNG Deutschland Sammlung Pisidien, Berlin, Verlag Gebr. Mann.
- Aulock 1977 H. Aulock, Münzen und Städte Pisidiens I, IstMitt Beiheft 19, (Tübingen).
- Aulock 1979 H. Aulock, Münzen und Städte Pisidiens II. IstMitt, Beiheft 22, (Tübingen).
- Aytaçlar 2009 P. Ö. Aytaçlar, "Küçük Asya'nın Romanizasyonu", Doğu Batı (Romalılar I) 49, 286- 296.
- Ballance 1958 M. H. Ballance, "The Forum and Basilica at Cremna", BSR 26, 137-194.
- Bean 1970 G. E. Bean, "Kitabeler", TAD 19-2, 99-102.
- Berry 1997 J. W. Berry, Immigration, Acculturation and Adaptation, Applied Psychology, 46, 1, 5- 68, <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x> (18. 11. 2020).
- Berry 2005 J. W. Berry, "Acculturation: Living Successfully in Two Cultures", International Journal of Intercultural Relations, 29, 697-712.

- Bilge- Zafer 2016 A. Bilge- Zafer, “Göç Çalışmaları İçin Bir Anahtar Olarak Kültürleşme Kavramı”, U.Ü. Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 30, 75- 92.
- Birkök 1994 M. C. Birkök, “Bilgi Sosyolojisi Işığında Kimlik Sorunu”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), (İstanbul).
- Birliba – Dumitrache 2013 L. M. Birliba – I. Dumitrache, “Acculturation – Romanization – Colonisation: The Role of the Army in the Roman Province of Moesia Inferior”, The Mankind Quarterly, 54, 1, 75- 92.
- Bonnefoy - Doniger 1992 Y. Bonnefoy, W. Doniger, Roman and European Mythologies, (London), The University of Chicago Press.
- Brandt 1992 H. Brandt, Gesellschaft und Wirtschaft Pamphyliens und Pisidiens im Altertum, AMS 7, (Bonn), Rudolf Habelt GMBH.
- Breitenstein - Schwabacher 1956 N. Breitenstein, W. Schwabacher, SNG The Royal CollectionOf Coins And Medals Danish National Museum Pisidia (Copenhagen), Einar Munlesgaard.
- Büyükkolancı 1996 M. Büyükkolancı, Pisidia Bölgesi Tapınak Mimarlığı, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), (İstanbul).
- Cassius Dio 1950 Cassius Dio, Dio’s Roman History IX, E. Cary (çev.), (London), Loeb Classical Library.
- Davis 1874 E. J. Davis, Anatolica; or, the Journal of a Visit to Some of the Ancient Ruined Cities of Caria, Phrygia, Lycia, and Pisidia, (London), Grand & Co. <https://arachne.uni-koeln.de/Tei-Viewer/cgi-bin/teiviewer.php?manifest=BOOK-ZID1361648>, (08.03.2019).
- Diadoros 1947 S. Diodorus, Bibliotheka Historika, R. M. Geer (çev.), (London), Loeb Classical Library.
- Drew - Bear 2008 T. Drew-Bear, “Frigya ve Pisidya’da Hıristiyanlar, Askerler ve Eğitim Görmüş Köylüler”, AST 25.2, 261-268.
- Erhan 2014 F. Erhan, Antik Çağ Kilikia Sikkelerinde Dinsel Tasvirler, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), (İstanbul).
- Erhat 2008 A. Erhat, Mitoloji Sözlüğü, (İstanbul), Remzi Kitabevi.

- Erkal 2000 M. E. Erkal, Sosyoloji (Toplum Bilimi), (İstanbul), Der Yayınları.
- Evans 1995 J. D. Evans, The Art of Persuasion: Politikal Propoganda From Aeneas to Brutus, (Michigan), University of Michigan Press.
- Filges 2019 A. Filges, “Anadolu’da Roma Kolonileri ve Sikkeleri”, Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu, Oğuz Tekin (Ed), (İstanbul), 400- 414, Yapı Kredi Yayınları.
- Fink 2007 G. Fink, Antik Mitolojide Kim Kimdir?, Serpil Erfindik Yalçın (çev.), (İzmir), İlya Yayınları.
- Franke 2007 P. R. Franke, Roma Döneminde Küçükasya, N. Baydur- B. T. Baydur (çev.), (İstanbul), Ege Yayınları.
- Franken 2001 N. Franken, Primigenius Sulcus Zur Darstellung Einer Römischen Stadtgründung, Kölner Jahrbuch, 34, 485- 488.
- Fuchs 1969 G. Fuchs, Architekturdarstellungen auf Römischen Münzen der Republik und der Früher Kaiserzeit, Gnomon, 44, 424-426, <https://www.jstor.org/stable/27685504>, (13. 11. 2018).
- Grimal 1997 P. Grimal, Mitoloji Sözlüğü Yunan ve Roma, S. Tamgüç (çev.), (İstanbul), Sosyal Yayınlar.
- Güvenç 2002 B. Güvenç, Kültürün Abc’si, (İstanbul), Yapı Kredi Yayınları.
- Hall 1971 A.S. Hall, “The Gorgoromeis”, AnSt 21, 125-166.
- Hill 1912 G. F. Hill, BMC Greek Coins of Lycia, Pamphylia And Pisidia, Arnoldo Forni (Ed.), (London), British Museum.
- Horsley 1987 G. H. R. Horsley, “The Inscriptions from the so- called Library at Cremna”, AntSt 37, 49- 80.
- Horsley 1992 G. H. R. Horsley, “The Mysteries of Artemis Ephesia in Pisidia: A New Inscribed Relief”, AnatSt 42, 119- 150.
- Horsley 2000 G. H. R. Horsley, “Homer in Pisidia: Aspects of the History of Greek Education in a remote Roman Province” Antichthon 34, 46-81.
- Horsley - Mitchell 2000 G. H. R. Horsley- S. Mitchell, The Inscriptions of Central Pisidia Inschriftengriechischer Städte aus Kleinasien, Bant 57, (Bonn), Verlag Rudolf Habelt.

- İnan 1970 J. İnan, “Kremna Kazısı Raporu”, TAD 19.2, (Ankara), 51-97.
- Jellonek 2018 S. Jellonek, Foundation Scene on Coins of Mallus, Maska, 40, 33- 43.
- Jones 1971 A. H. M. Jones, Cities of the Eastern Roman Provinces. (Oxford), Clarendon Press, <https://archive.org/details/JonesCitiesEasternRomanProvinces/mode/2up>, (08. 03. 2019).
- Karayaka 2007 N. Karayaka, Hellenistik ve Roma Döneminde Pisidia Tanrıları, (İstanbul), Ege Yayınları.
- Kaya 2000 M. A. Kaya, Anadolu’daki Galatlar ve Galatya Tarihi, (İzmir), Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Köker 2007 H. Köker, “Sikkeler Işığında Kremna Kenti Tanrıları”, G. Yıldız – Z. Yıldırım – Ş. Kazan (Eds.), 1. Burdur Sempozyumu, Cilt 1, (Burdur), 677-682.
- Köse 2017 V. Köse, Akkulturation in Pisidien, (Ankara), Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Klose 2007 D. O. A. Klose, Festivals and Games in The Cities of The East During The Roman Empire, Coinage and Identity in the Roman Provinces, 125- 135, (New York), Oxford University Press, https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/5754806/mod_resource/content/2/LIVRO%20-%20Coinage%20and%20Identity%20in%20the%20Roman%20Provinces.pdf, (11. 11. 2018).
- Krzyzanowska 1970 A. Krzyzanowska, Monnaies Coloniales D’Antioche De Pisidie, (Varsovie), Editions scienceifiques de Pologne.
- Lanckoronski 2005 K. G. Lanckoronski, Pamphylia ve Pisidia Kentleri II, K. Dörtlük- B. Varkıvaç (eds.), S. Bulgurlugün (çev), (İstanbul), MAS Matbaacılık.
- Levick 1967 B. M. Levick, Roman Colonies in Southern Asia Minor, (Oxford), Oxford University Press.
- Lindgren - Kovacs 1985 H. C. Lindgren- F. L. Kovacs Ancient Bronze Coins Of Asia Minor And The Levant From The Lingren Collection, (San Francisco), Chrysopylon Publications.
- Livius 1957 Livius, Ab Urbe Condita (From the Founding of the City), B.O. Foster (çev.), (London), The Loeb Classical Library.

- Mac Mullen 1966 R. Mac Mullen, "Provincial Languages in the Roman Empire" *AJPhil* 87, 1-17.
- Magie 1950 D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor, to the End of the Third Century after Christ I-II*, (London), Princeton University Press.
- Metin vd. 2017 H. Metin- S. Soslu- M. Çidem, "News Bulletin on Archaeology from Mediterranean Anatolia, Kremna ve Çevresi Yüzey Araştırması 2016", *E journal* 15, 161- 170, Koç University Akmed. https://www.academia.edu/35410071/H_Metin_S_Soslu_M_%C3%87idem_Kremna_ve_%C3%87evresi_Y%C3%BCzey_Ara%C5%9Ft%C4%B1rmas%C4%B1_2016_Surveys_in_Kremna_and_Environs_2016_ANMED_News_Bulletin_on_Archaeology_from_Mediterranean_Anatolia_E_journal_15_161_170, (05. 05. 2019).
- Metin - Soslu 2018 H. Metin- S. Soslu, "Kremna ve Çevresi Yüzey Araştırması 2016", *AST* 35-1, 22-26 Mayıs 2017 Bursa, Candaş Keskin (haz.), 521- 532, (Bursa), Bursa Büyükşehir Belediyesi Matbaa.
- Metin vd. 2016 H. Metin- A. Becks- R. Becks- S. Soslu, "Kremna ve Çevresi Yüzey Araştırması 2014", *AST* 33-1, 11-15 Mayıs 2015 Erzurum, Candaş Keskin (haz.), 205- 216, (Ankara), İsmail Aygül Ofset Matbaacılık.
- Metin vd. 2014 H. Metin- B. A. Polat Becks– R. Becks, "Pisidia Bölgesi'nde Yeni Bir Yüzey Araştırması: Kremna ve Çevresi Çalışmaları 2013", Meltem Doğan Alparslan-Aşkım Özdzibay (eds.), *Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü-Haberler* 37, 40- 43, (İstanbul), Oksijen Basım ve Matbaacılık.
- Metin vd. 2014 H. Metin- B. A. Polat Becks- R. Becks, "Kremna ve Çevresi Yüzey Araştırması 2013", *Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri* 2014-12, 171- 179, Suna- İnan Kıraç AKMED Araştırma Enstitüsü.
- Metin vd. 2015 H. Metin- B. A. Polat Becks- R. Becks, "Kremna ve Çevresi Yüzey Araştırması 2013", *AST* 32 1, 321- 334, 02-06 Haziran 2014 Gaziantep, Adil Özme (haz.), (Ankara), İsmail Aygül Ofset Matbaacılık.
- Metin - Soslu 2017 H. Metin- S. Soslu, "Kremna ve Çevresi Yüzey Araştırması 2015", *AST* 34- 2, 311- 324, 23-27 Mayıs 2016 Edirne, Candaş Keskin (haz.), (Edirne), Trakya Üniversitesi Matbaa Tesisleri.

- Metin 2012 H. Metin, “Pisidia’da Görkemli Bir Kent Kremna: Tarihi Coğrafya ve Araştırmalar”, B. Hürmüzlü- M. Fırat- A. Gerçek (eds), Pisidia Araştırmaları Sempozyumu I, 05- 06. Kasım 2012 Isparta, 215- 226, (Isparta), Gül Ofset Matbaa Hizmetleri.
- Mitchell 1986 S. Mitchell, “Cremna ve Sagalassus Çalışması 1985”, AST 4, 26- 30 Mayıs 1985 Ankara, 167-171. http://www.kulturvarliklari.gov.tr/sempozyum_pdf/arastirmalar/04_arastirma.pdf, (20. 12. 2019).
- Mitchell 1987a S. Mitchell, “Cremna Araştırmaları 1986”, AST 5 I, 6- 10 Nisan 1987 Ankara, 257- 265. http://www.kulturvarliklari.gov.tr/sempozyum_pdf/arastirmalar/05_arastirma_1.pdf, (20.12.2018).
- Mitchell 1987b S. Mitchell, “Imperial Building in the Eastern Roman Provinces”, *HarvStClPhil* 91, 333-365. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/311413, (13. 11. 2018)
- Mitchell 1988 S. Mitchell, Cremna 1987, 6. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 23- 27 Mayıs, Ankara, 219- 225. http://www.kulturvarliklari.gov.tr/sempozyum_pdf/arastirmalar/06_arastirma.pdf, (20.12.2018).
- Mitschell - Waelkens 1988 S. Mitchell- M. Waelkens, Sagalassos and Cremna 1987, *AnatSt* 38, 53- 65. https://www.jstor.org/stable/3642841?seq=1&cid=pdf-reference#references_tab_contents, (11-11-2018).
- Mitchell 1990 S. Mitchell, Festivals, Games and Civic Life in Roman Asia Minor, *JRS*, 80, 183- 193, <https://doi.org/10.2307/300289> , (07. 11. 2018).
- Mitchell 1991 S. Mitchell, The Hellenisation of Pisidia, *MedA* 4, 119-145, <https://www.jstor.org/stable/24667788>, (07. 11. 2018).
- Mitchell 1993 S. Mitchell, *Anatolia, Land, Men and Gods in Asia Minor, The Celts in Anatolia and Impact of Roman Rule*, (Oxford), Clarendon Press.
- Mitchell 1995 S. Mitchell, *Cremna in Pisidia An Ancient City in Peace and in War*, (London), The Classical Press of Wales.
- Mitchell 1999 S. Mitchell, “Greek epigraphy and social change: a study of the romanization of south-west Asia Minor in the third century AD”, XI Congresso Internazionale di Epigrafia Greca e Latina II, 18-24 Settembre 1997, (Roma), 419-433.

- Niese 1899 B. Niese, Geschichte der Griechischen und Makedonischen Staaten, I- III, (Gotha), Friedrich Andreas Perthes, https://archive.org/details/geschichtedergr01_niesgoog/page/n5/mode/2up, (18. 11. 2018).
- Nolle 1999 J. Nolle, SNG Deutschland Pfälzer Privatsammlungen Pisidien und Lykaonien, (München), Hirmer Verlag GmbH.
- Oyen 2017 A. V. Oyen, "Material Culture in the Romanization Debate", A. Lichtenberger - R. Raja (eds), The Diversity of Classical Archaeology, 1, 287- 302, (Turnhout), Brepols Publishers.
- Özcan 2008 A. Özcan, Pisidia Bölgesinde Roma İmparatorluğu'nun Yapı Propagandası ve Politikası, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), (Ankara).
- Özdizbay 2012 A. E. Özdizbay, "Perge Sikkelerinde Agonistik Ödül Taçları", K. Dörtlük, T. Kahya, R. Boyraz, S.T. Ertekin, İ. Türkoğlu, M. Wilson (eds), ADALYA XV, 203-221, (İstanbul), MAS Matbaacılık.
- Özsait 1985 M. Özsait, Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidia Tarihi, (İstanbul), Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Özsait 1999 M. Özsait, "Küçük Asya'da Roma Kolonileri", Zafer Taşlıkılıoğlu Armağanı Anadolu ve Trakya Çalışmaları I, (İstanbul), Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Öztürk 2009 F. D. Öztürk, "Likya örneğinde Romalılaştırma ve Romalılaştırma", Doğu Batı Dergisi (Romalılar I), 277-285.
- Palaz - Erdemir 2004 H. Palaz Erdemir, "Roma'nın Küçük Asya'da İdari Bir Meselesi: Bağımsız Şehirler", K. Dörtlük, T. Kahya (eds), Adalya 7, 171-184, (Antalya), Zero Prodüksiyon.
- Polybios 1960 Polybios, *Historiae*, W. R. Paton (çev.), (London), Loeb Classical Library.
- Perry 2006 C. Perry, *Mythology: Myths, Legends and Fantasies*, J. Parker- J. Stanton (Eds). (Lane Cove), Global Book Publishing.
- Price 2004 S. R. F. Price, Ritüel ve İktidar Küçük Asya'da Roma İmparatorluk Kültü, T. Esin (çev.), (Ankara), İmge Kitabevi.

- Ramsay 1967 W. M. Ramsay, *The Social Basis of Roman Power in Asia Minor*, (Amsterdam), Adolf M. Hakkert Yayınları.
- Robert 1963 L. Robert, *Noms indigènes dans l'Asie Mineure gréco romaine*, (Paris), Maisonneuve.
- Rott 1908 H. Rott, *Kleinasiatische Denkmäler aus Pisidien, Pamphylien, Kappadokien und Lykien*, (Leipzig). Dieterrisch Verlagbuchhandlung Theodor Wecher, <https://archive.org/details/kleinasiatische00webegoog/page/n9/mode/2up>, (12. 11. 2018).
- Rubin 2008 B. B. Rubin, *Roman Imperial Cult in Asia Minor, Classical Art and Archaeology in the University of Michigan* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), (Michigan).
- Sancaktar 2004 H. Sancaktar, “Sikkeler Üzerindeki Mimari Yapıların Arkeolojik Verilerle Karşılaştırılması”, *İdol Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği Dergisi*, 20, 12- 18.
- Sancaktar 2009 H. Sancaktar, *Anadolu’daki Roma Koloni Kentleri ve Sikke Tipolojisi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Ankara).
- Sancaktar 2012 H. Sancaktar, “Pisidia, Kilikia ve Lykaonia Bölgelerindeki Roma Koloni Kentleri Sikke Tipolojisi”, *Uluslararası Genç Bilimciler Buluşması I: Anadolu Akdenizi Sempozyumu 04-07 Kasım 2009*, (Antalya), 371- 385, MAS Matbaacılık.
- Saygın – Hasta 2018 S. Saygın – Derya Hasta, “Göç, Kültürleşme ve Uyum”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10, 3, 312- 333. <https://doi.org/10.18863/pgy.364115>, (20. 01. 2021).
- Sayles 1998 W.G. Sayles, *Ancient Coin Collecting IV: Roman Provincial Coins*, (Iola), Krause Publications.
- Shafer 1950 R. Shafer, “Pisidian” *AJPhil* 71, 3, 239-270, (Baltimore), The Johns Hopkins University Press, www.jstor.org/stable/292155, (09. 11. 2018).
- Sherwin - White 1973 A. N. Sherwin-White, *The Roman Citizenship* (1973).
- Sincar 2018 N. Sincar, *Pisidia Bölgesi Mısır Tanrıları ve Kült Alanları*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Isparta).
- Stephanos Byzantios 1825 S. Byzantios Stephanus Byzantinus cum Annotationibus II Wilhelm Dindorf (çev.), (Lipsiae), Libraria Kuehniana,

<https://archive.org/details/stephanusbyzant00dindgoog>,
(07. 11. 2018).

- Strabon 2009 Strabon, Geographika: XII-XII-XIV. Antik Anadolu Coğrafyası, A. Pekman (çev.), (İstanbul), Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Talloe 2015 P. Talloe, Cult in Pisidia, SEMA 10, (Turnhout), Brepols Yayınları.
- Tekin 2003 O. Tekin, Catalogue Of The Ancient Coins İn The Sadberk Hanım Museum, (İstanbul), Zero Prodüksiyon.
- Tekin 2015 O. Tekin, Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş, (İstanbul), İletişim Yayınları.
- Virgilius 2003 Virgilius, Aeneid, K.W. Gransden (ed.), (Cambridge), Cambridge University Press.
- Waddington 1853 C. H. Waddington, Voyage numismatique en Asie Mineure au point de vue numismatique, (Paris), Rollin.
- Waelkens 1993 M. Waelkens, Sagalassos I First General Report on the Survey (1986-1989) and Excavations (1990-1991), M. Waelkens (ed.) ActaALovMono 5, 37- 81, (Leuven), Leuven Universty Press.
- Waelkens 2002 M. Waelkens, "Romanization in the East. A case study: Sagalassos and Pisidia", IstMitt 52 (2002) 311-368, (Tübingen), Wasmuth Verlag GmbH.
- Weber 1975 H. Weber, Descriptive Catalogue Of The Collection Of Greek Coins III, II, (New York), Attic Books Ltd.
- Zosimos 1814 Zosimos, New History I, <http://www.documentacatholicaomnia.eu>, (19.12.2018).
- Xenophon 1998 Xenophon, Anabasis Onbinlerin Dönüşü, T. Gökçöl (çev.), (İstanbul), Sosyal Yayınları.

http://www.wildwinds.com/coins/ric/salonina/_sagalassus_Imhoof_KM_24.jpg , 08. 10. 2020.

http://www.wildwinds.com/coins/ric/claudius_II/_sagalassus_SNGFr_1866.jpg , 08. 10. 2020.

https://www.wildwinds.com/coins/ric/maximinus_I/_comama_SNGvA_5068.jpg , 08. 10. 2020.

https://www.wildwinds.com/coins/greece/pisidia/termessos_major/NN_88_502.jpg, 08. 10. 2020.

https://www.wildwinds.com/coins/greece/pisidia/termessos_major/Lindgren_1370.jpg , 08. 10. 2020.

https://www.wildwinds.com/coins/greece/pisidia/termessos_major/Bernhard_193.jpg , 08. 10. 2020.

<https://www.coinarchives.com/0d40f95892b53377d82204084e399234/img/roma/e73/image00927.jpg> , 08. 10. 2020.

https://www.wildwinds.com/coins/ric/aurelian/RIC_0117.jpg , 08. 10. 2020.

<https://www.coinarchives.com/f5a13790d6cc18d15eae34fa896a2c3a/img/gorny/271/image00731.jpg> , 08. 10. 2020.

<https://www.coinarchives.com/8840031aa8fdd53297f1ded546490d39/img/roma/e72/image00579.jpg> , 08. 10. 2020.

<https://www.coinarchives.com/28b340988a5a8e3303b57466f14319a6/img/gorny/271/image00724.jpg> , 08. 10. 2020.

http://www.wildwinds.com/coins/ric/claudius_II/_sagalassus_MFA_63_1238.txt , 11. 10. 2020.

https://www.wildwinds.com/coins/greece/pisidia/termessos_major/Weber_7674.txt , 11. 10. 2020.

https://www.wildwinds.com/coins/ric/severus_alexander/_komanaPisidia_Aulock_Komana_23.jpg , 12. 10. 2020.

https://www.wildwinds.com/coins/greece/pisidia/termessos_major/SNGFr_2179.jpg , 12. 10. 2020.

<https://www.wildwinds.com/coins/greece/pisidia/seleucia/t.html> , 08. 10. 2020.

<https://www.coinarchives.com/6271c89b3a86488887ba5a8e0ca512cd/img/gorny/271/image00723.jpg> , 12. 10. 2020.

<https://www.coinarchives.com/2298088bbd9a44acf18f5f88231473f4/img/gorny/271/image00725.jpg> , 12. 10. 2020.

https://www.asiaminorcoins.com/gallery/displayimage.php?album=414&pid=6348#top_display_media 12. 10. 2020.

https://www.asiaminorcoins.com/gallery/displayimage.php?album=272&pid=8072#top_display_media , 12. 10. 2020.

<https://www.coinarchives.com/MusePath/14aed519a51fe02bfcd32933405a84f1/img/roma/e75/ime00475.jpg> , 08. 10. 2020.

<https://www.yalvac.bel.tr/kentrehberidetay/696> , 12. 10. 2019.

<http://pisidia.org/map.html> , 12. 10. 2019.

LEVHALAR LİSTESİ

Harita 1: Kremna'nın Küçük Asya'daki konumunu gösteren harita.
<https://www.yalvac.bel.tr/kentrehberidetay/696>, 12. 10. 2019.

Harita 2: Kremna ve diğer Pisidia kentlerinin konumlarını gösteren harita.
<http://pisidia.org/map.html> , 12. 10. 2019.

Plan 1: Kremna kent planı. Mitchell 1995: 17.

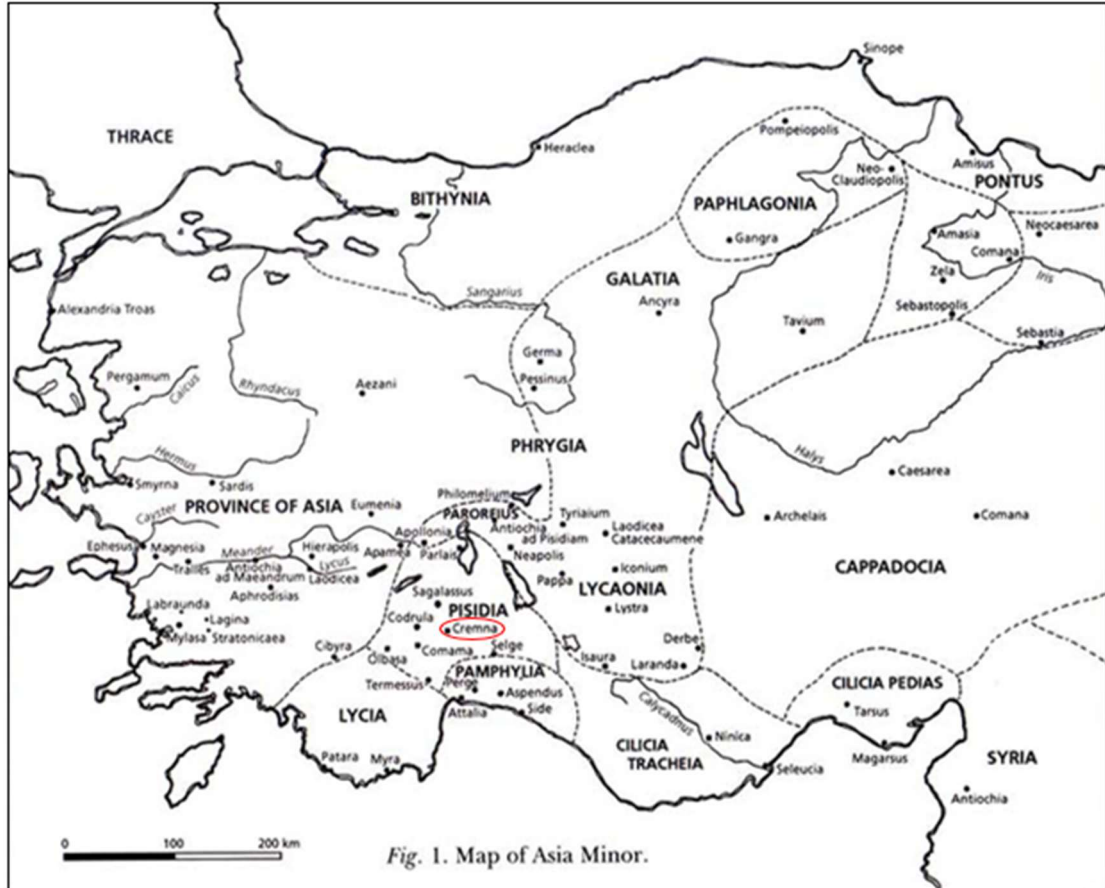
Plan 2: Kremna kent planı ve yapılar. Mitchell 1995: Fig. 4.

Tablo 1: Sikke tiplerinin dönemlere göre dağılımını gösteren tablo.

Tablo 2: Sikke tiplerinin Pisidia kentlerine göre dağılımını gösteren tablo.

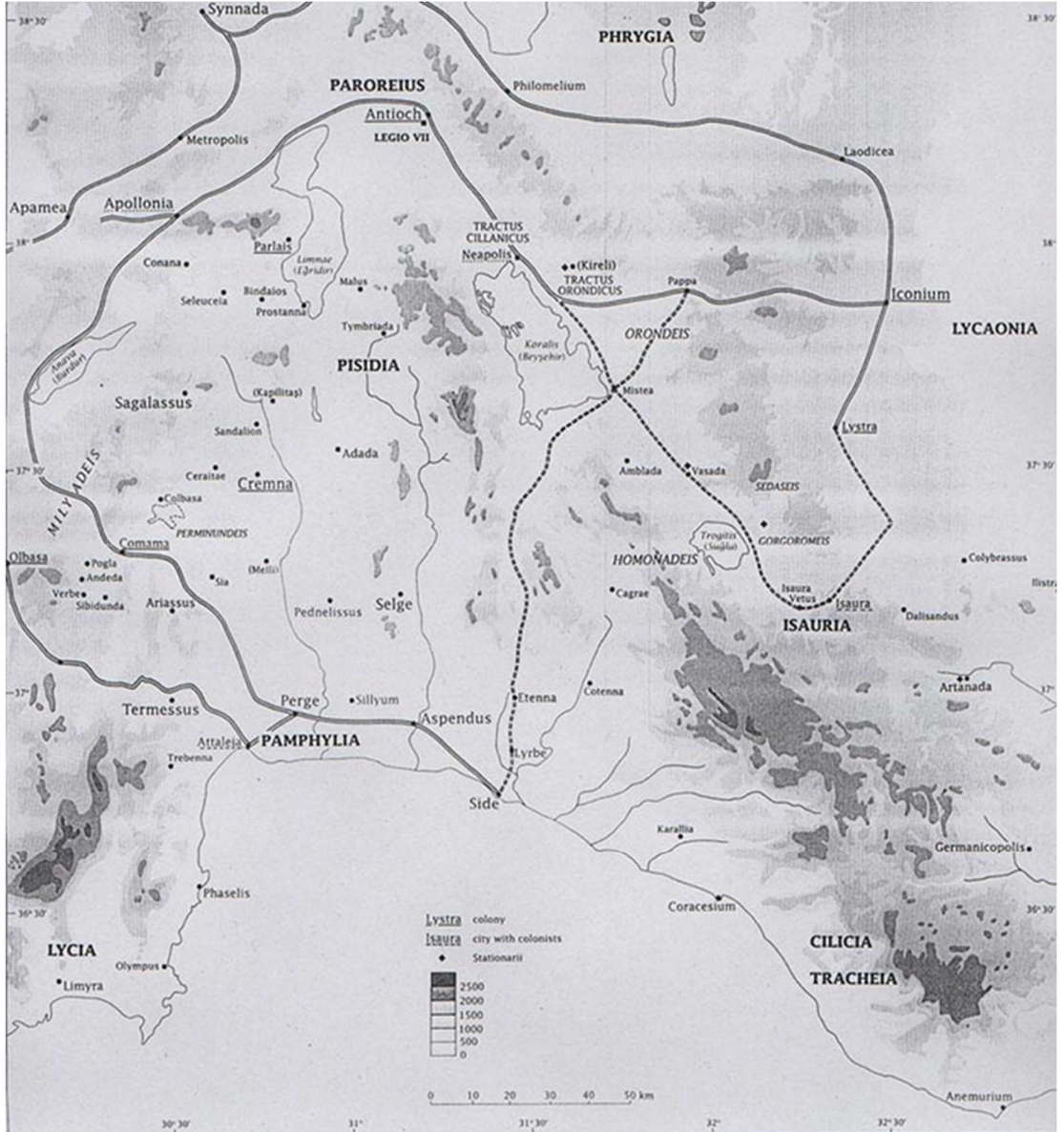
LEVHALAR

LEVHA I

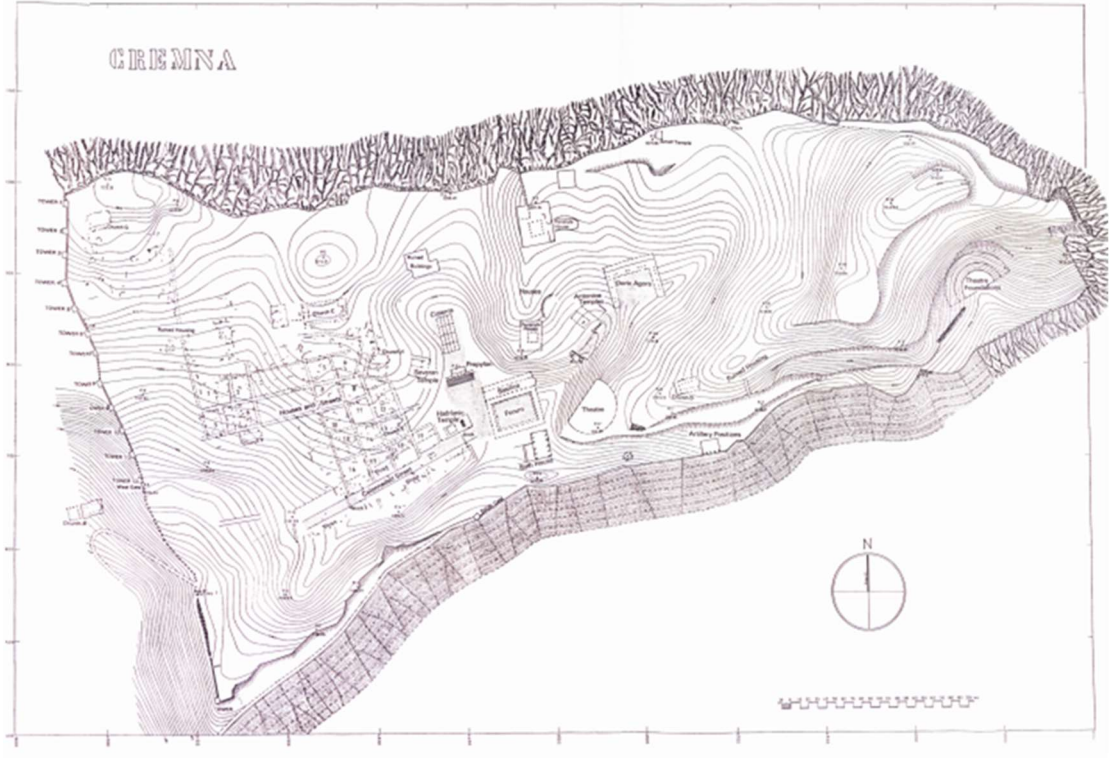
Harita 1. Kremna'nın Küçük Asya'daki konumu

LEVHA II

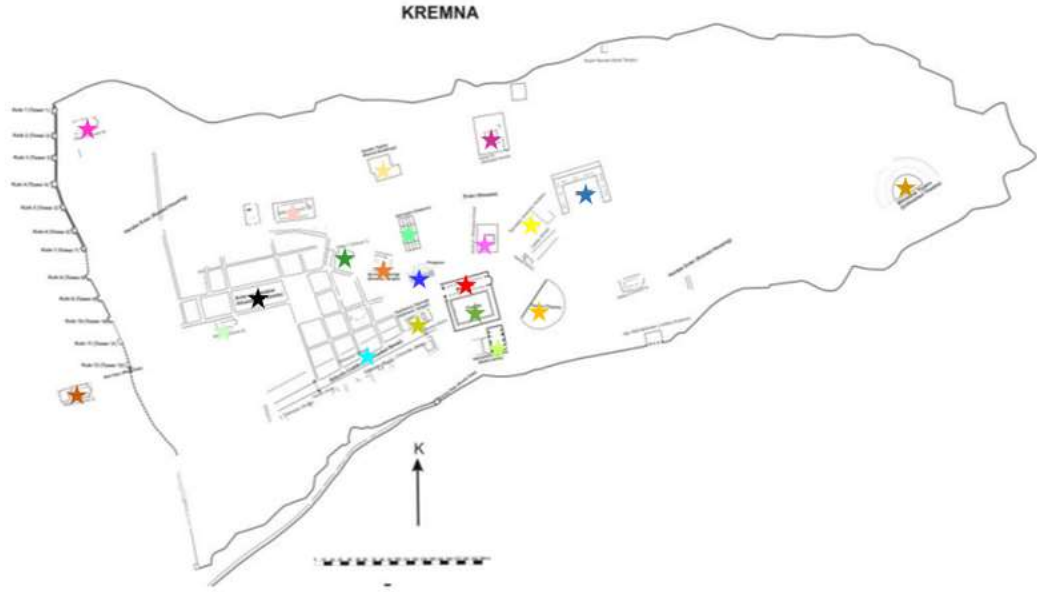
Harita 2. Pisidia kentleri ve Kremna'nın konumu

LEVHA III

Plan 1. Kremna kent planı

LEVHA IV

Plan 2. Kremna kent planı ve yapılar

LEJANTLAR			
B Kilisesi	★	Propylon	★
G Kilisesi	★	Banyolu Ev	★
F Kilisesi	★	Forum	★
Evler ve caddeler	★	Bazilika	★
C Kilisesi	★	Peristyl ev	★
Sütunlu cadde	★	Peristyl ev	★
H Kilisesi	★	Antoninler Tapınağı	★
Severianus Tapınağı	★	Tiyatro	★
Yıkık binalar	★	Dorik agora	★
Hadrianus Tapınağı	★	D Kilisesi	★
Sarnıçlar	★	Tiyatro temelleri	★

LEVHA V

	Hadrianus	Antoninus Pius	Nero	Marcus Aurelius	Lucius Verus	Commodus	Septimius Severus	Caracalla	Geta	Elagabalus	Severus Alexander	Maximinus	III. Gordianus	II. Philippus	Decius	Herenius Etruscus	Hostilian	Trebianus Gallus	Volusianus	Valerianus	Gallienus	Aurelianus	
Roma Koloni Tipleri	Koloni Kurucusu Augustus	X				X			X		X			X	X					X		X	
	Mareyas Digi Kurt ve İkiader Karal	X				X			X		X				X	X						X	
İmparatorluk İlişkili Tipler	Dioxisis İmparatorçe ve Oğulları						X	X															
	Quadrige Üzerinde İmparator							X				X											
	Leyyon Standartları	X						X					X										
	Roma Genisi	X						X	X				X									X	
	Apolon Klaros												X										
	Aesculapius ve Salus										X											X	
	Bacchus				X								X									X	
	Ceres/Donatio												X									X	
	Diana				X																		
	Fortuna													X							X	X	
Mitolojik Tipler	Harpocrates							X					X										
	Isis												X										
	Jupiter Capitolinus																						
	Jupiter Capitolinus																						
	Leto																					X	
	Mars																			X			
	Mercurius								X														
	Minerva																						
	Nemesis																						
	Silvanus																					X	
Yerel Mitolojik Tipler	Pluton/Serapis																						
	Uç Güzeller																						
	Venus																						
	Victoria																						
	Apolon Propylaea																					X	
	Ephesos Artemisi																					X	
	Kestros																						
	Miles/Aybele																						
	Kentle İlgili Diğer Tipler (Toprak Objeleer (Özellik Kupası))	Minimari Tipler (Toprak)																					X
		Objeleer (Özellik Kupası)																					X

Tablo 1. Sikke tiplerinin dönemlere göre dağılımı

LEVHA VI

		Adada	Ambiada	Andada	Antiokeia	Apollonia Mordialon	Ariassos	Etenna	İsinda	Kodrula	Kolbasa	Komama	Olbasa	Pednelissos	Sagalassos	eleukeia Sider	Selge	Termessos
Roma Koloni Tipleri	Koloni Kurucusu Augustus				X													
	Marsyas				X													
	Dişi Kurt ve İnkizler				X													
İmparatorlukla İlgili Tipler	Kartal				X							X			X			
	Dexiosis	X			X										X			
	İmparatorçe ve Oğulları																	
	Quadriga Üzerinde İmparator				X													
	Lejyon Standartları				X							X						
	Roma																	
	Genius				X													X
	Apollon Klaros					X		X			X							
	Aesculapius ve Salus	X											X					X
	Mitolojik Tipler	Bacchus									X							X
Ceres/ Donatio																		
Diana																		
Fortuna				X		X		X	X							X	X	
Harpocrates															X	X		
İsis																		
Jupiter Capitolinus		X				X						X		X	X			X
Leto																		
Mars			X															
Mercurius									X						X			
Minerva									X									
Nemesis									X									
Silvanus																		
Pluton/ Serapis													X		X			
Üç Güzeliler																		
Venus																		
Victoria					X									X		X	X	
Yeni Mitolojik Tipler	Apollon Propylaea															X		
	Ephesos Artemisi																	
	Kestros																	
	Mida/ Kybele																	
Kentler İçin Diğer Tipler	Mimsari Tipler (Tapınak)																	
	Objeler (Zirai Kurucular)						X											

Tablo 2. Sikke tiplerinin Pisidia kentlerine göre dağılımı